

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Postavení a činnost České národní banky v kontextu evropského vývoje

The status and activities of the Czech National Bank in the context of
European development

Konzultant: Prof. JUDr. Milan Bakeš, DrSc.

Zpracovatel: Mgr. Olga Kočová

říjen 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne

.....

Mgr. Olga Kočová

Poděkování

Děkuji Prof. JUDr. Milanu Bakešovi, DrSc. za odborné vedení při zpracování rigorózní práce, za poskytnutí cenných rad, připomínek a doporučení.

Abstrakt

Cílem této rigorózní práce je zanalyzovat právní postavení, pravomoci a náplň činnosti České národní banky jako centrální banky České republiky a to s ohledem na vývoj evropské právní úpravy. Důraz je kladen především na problematiku přistoupení České republiky ke společné evropské měně a její následné dopady na legislativní úpravu, postavení a činnost České národní banky.

Úvodní kapitoly jsou zaměřeny na historický vývoj a institucionální zajištění centrální banky na našem území, následuje výklad o hlavních funkcích České národní banky se zaměřením na měnovou politiku, regulaci a dohled nad finančním trhem. Poslední dvě kapitoly se věnují problematice Evropské měnové unie, přijetí společné evropské měny a plnění kritérií konvergence v České republice.

Abstract

The aim of this thesis is to analyze the legal status, power and scope of activities of the Czech National Bank as the central bank of the Czech Republic with regard to the historical development of this institution and the development of European legislation. The main part of the thesis is focused on possible impacts of euro adoption in the Czech Republic, mainly the impact on legislature, the status and activities of the Czech National Bank.

Introductory chapters focus on the historical development and institutional framework of central banks in our country, followed by the description of the main features of the Czech National Bank, with a focus on monetary policy, regulation and supervision of financial markets. The last two chapters deal with the issue of the European Monetary Union, the adoption of the common European currency and the fulfillment of the convergence criteria in the Czech Republic.

Obsah

Úvod	1
1. Historický vývoj centrálního bankovníctví	5
1.1. Vznik centrálního bankovníctví	5
1.2. Historie centrálního bankovníctví na našem území	6
1.2.1. Privilegovaná rakouská národní banka	6
1.2.2. Rakousko-Uherská banka	7
1.2.3. Bankovní úřad Ministerstva financí	8
1.2.4. Vznik Národní banky Československé	9
1.2.5. Národní banka Československá po roce 1945	11
1.2.6. Vznik Státní banky československé	12
1.2.7. Státní banka československá po roce 1989	12
1.3. Trendy a cíle centrálního bankovníctví v současnosti	13
2. Institucionální rámec centrální banky	15
2.1. Institucionální vývoj centrální banky na našem území	15
2.1.1. Privilegovaná rakouská národní banka	15
2.1.2. Rakousko-Uherská banka	16
2.1.3. Bankovní úřad Ministerstva financí	16
2.1.4. Národní banka Československá	17
2.1.5. Státní banka československá	18
2.2. Institucionální rámec České národní banky	20
2.2.1. Bankovní rada	20
2.2.2. Výbor pro finanční trh	22
2.2.3. Rozkladová komise	23
3. Postavení a činnost České národní banky	25
3.1. Význam a funkce centrální banky	25
3.2. Právní postavení České národní banky	26
3.2.1. Vztah České národní banky k jiným státním orgánům	27
3.2.2. Nezávislost České národní banky	29
3.3. Funkce a činnost České národní banky	30
3.3.1. Emise bankovek a mincí	31
3.3.2. Měnová politika	33
3.3.3. Regulace a dohled	33
3.3.4. Banka bank a státu	34

3.3.5.	Reprezentace státu v měnové oblasti	34
3.3.6.	Správa devizových rezerv	35
4.	Měnová politika ČNB v kontextu evropského vývoje	36
4.1.	Cíle a nástroje měnové politiky.....	36
4.1.1.	Cíle měnové politiky.....	36
4.1.2.	Nástroje měnové politiky.....	37
4.2.	Historický vývoj měnové politiky ČNB	39
4.3.	Cílování inflace	41
4.4.	Nástroje měnové politiky ČNB.....	46
4.5.	Transmisní mechanismus měnové politiky.....	48
4.6.	Měnová politika Evropské centrální banky.....	49
5.	ČNB jako dohledový orgán v kontextu evropského vývoje	52
5.1.	Vymezení základních pojmů.....	52
5.2.	Vývoj dohledu nad finančním trhem v ČR	55
5.2.1.	Systém regulace a dohledu bank po roce 1993.....	55
5.2.2.	Dohled nad kapitálovým trhem po roce 1993.....	57
5.2.3.	Dohled nad pojišťovny po roce 1993.....	58
5.2.4.	Dohled nad penzijními fondy po roce 1993.....	60
5.2.5.	Dohled nad družstevními záložnami po roce 1993.....	61
5.2.6.	Cesta ke sjednocení dohledu nad finančním trhem	63
5.2.7.	Výkon sjednoceného dohledu Českou národní bankou	64
5.3.	Základní principy efektivního dohledu	68
5.4.	Trendy v oblasti finančního dohledu na evropské úrovni.....	69
5.4.1.	Lamfalussyho proces	70
5.4.2.	Larosièrova zpráva.....	72
5.4.3.	Integrovaný dohled v rámci Evropské unie	73
6.	Evropská měnová unie	75
6.1.	Teoretická východiska měnové integrace	75
6.1.1.	Teorie optimální měnové oblasti	75
6.1.2.	Měnová unie	76
6.1.3.	Analýza nákladů a výnosů vytvoření měnové unie	77
6.2.	Historický vývoj evropské měnové integrace	78
6.3.	Konvergenční proces k Evropské měnové unii.....	80
6.4.	Evropský systém centrálních bank.....	83
6.5.	Evropská centrální banka	84
6.5.1.	Organizační struktura ECB.....	85

6.5.2. Nezávislost ECB	86
7. Role ČNB v procesu zavedení společné evropské měny v ČR	88
7.1. Úvod do problematiky.....	88
7.2. Rozhodnutí o vstupu ČR do eurozóny	90
7.3. Právní úprava zavedení eura	91
7.4. Scénář zavedení eura.....	94
7.5. Maastrichtská konvergenční kritéria	95
7.5.1. Kritérium cenové stability	96
7.5.2. Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb.....	97
7.5.3. Kurzové konvergenční kritérium	98
7.5.4. Kritérium veřejného deficitu.....	99
7.5.5. Kritérium vládního dluhu.....	101
7.6. Kritéria reálné konvergence	102
7.7. Přínosy a náklady zavedení společné měny	104
7.8. Zhodnocení.....	107
Závěr	109
Seznam zkratk	117
Seznam použité literatury	118
Seznam právních předpisů	122
Seznam odborných publikací a příspěvků	123
Seznam tabulek, obrázků a grafů	128
Příloha.....	129
Summary.....	130

Úvod

Cílem této rigorózní práce je zanalyzovat právní postavení, pravomoci a náplň činnosti České národní banky jako centrální banky České republiky a to s ohledem na vývoj evropské právní úpravy a řadu trendů v této oblasti. Důraz je kladen především na problematiku přistoupení České republiky ke společné evropské měně a její následné dopady na legislativní úpravu, postavení a činnost České národní banky.

První kapitola nazvaná Historický vývoj centrálního bankovníctví se věnuje obecně vzniku a rozvoji centrálního bankovníctví i trendům a cílům kladeným na centrální banky v současné době. Historicky prvními důvody pro založení centrálních bank bylo vedení účtů pro panovníka a případné krytí jeho výdajů, teprve s rozvojem modernějších států získaly na významu i jiné funkce centrálního bankovníctví. Stěžejní část této úvodní kapitoly se bude zabývat historickým vývojem centrálního bankovníctví na našem území od jeho samotného prvopočátku až do období 90. let, kdy vzniká Česká národní banka.

Druhá kapitola se bude zabývat institucionálním zabezpečením činnosti centrální banky na našem území od roku 1878 do konce roku 1992 a to v návaznosti na předchozí kapitolu, kdy bude chronologicky s rozvojem centrální banky rozebrán její institucionální rámec. Důraz bude kladen na organizační strukturu jednotlivých institucí centrálních bank a kompetence jejich orgánů. Na to bude navazovat část věnující se České národní bance z tohoto hlediska, tedy s ohledem na její vnitřní organizaci, činnost, působnost a pravomoci jednotlivých orgánů a také jejich aktuální personální obsazení. Institucionální zajištění fungování České národní banky představuje sedmičlenná Bankovní rada jako nejvyšší řídicí orgán. Jejími poradními orgány je Výbor pro finanční trh (pro oblast dohledu nad finančním trhem) a Rozkladová komise (pro přípravu návrhů rozhodnutí Bankovní rady vydávaných ve správním řízení).

Hlavním funkcím, které plní centrální banka, je věnována kapitola třetí. Zde bude uveden pohled jednotlivých autorů na základní funkce centrální banky, tak jak jsou uváděny a definovány v odborné literatuře. Centrální banka plní celou řadu významných funkcí v národním hospodářství a její činnost lze dělit na

makroekonomickou a mikroekonomickou. Mezi makroekonomické funkce patří provádění měnové, emisní a devizové politiky. Za mikroekonomické funkce lze považovat funkce banky státu a banky bank, regulaci a dohled a též reprezentaci státu v měnové oblasti. Další výklad se pak už bude týkat samotné České národní banky, jejímu právnímu postavení, vztahu k jiným státním orgánům a také její nezávislosti. V poslední části této kapitoly budou obecně uváděné základní funkce centrální banky aplikovány na činnost České národní banky.

Měnové politice – jako klíčové součásti hospodářské politiky státu, jež slouží k naplňování národohospodářských cílů – se věnuje kapitola čtvrtá. V úvodu této kapitoly zabývající se monetární politikou na české i evropské úrovni budou vymezeny základní cíle a nástroje k provádění měnové politiky státu v obecné teoretické rovině. Následovat bude historický exkurz do měnověpolitických opatření, prováděných Českou národní bankou po roce 1993, na což bude navazovat podrobnější analýza cílování inflace jako měnověpolitického režimu zavedenému Českou národní bankou v roce 1997 s důrazem na zhodnocení plnění stanovených inflačních cílů a na vývoj ekonomiky v České republice do současnosti. Další podkapitola se bude zabývat konkrétními nástroji měnové politiky, které Česká národní banka v současnosti využívá k dosahování stanovených cílů. Navazovat bude teoretické vymezení transmisního mechanismu měnové politiky s uvedením jeho konkrétního fungování na příkladu Evropské centrální banky, které bude doplněno cíli a nastavením měnové politiky této instituce.

Kapitola pátá, nazvaná ČNB jako dohledový orgán v kontextu evropského vývoje, bude věnována dohledové činnosti nad finančním trhem v České republice a na evropské úrovni. V části první budou vymezeny základní pojmy a teoretické aspekty z oblasti regulace a dohledu nad finančními trhy. Poté bude rozebrán vývoj dohledu nad finančním trhem v České republice z hlediska jeho jednotlivých segmentů a subjektů v nich působících jako jsou banky, kapitálové trhy, pojišťovny, penzijní fondy a družstevní záložny, a to se zaměřením na institucionální zajištění a právní úpravu v této oblasti. Následovat bude analýza sjednocení dohledové činnosti nad finančním trhem v České republice pod jedinou instituci – Českou národní bankou, s ohledem na zvažované varianty a důvody zavedení. Další podkapitola bude věnována samotnému výkonu sjednoceného dohledu Českou národní bankou s ohledem na právní úpravu a

svěřené pravomoci. Následující výklad se bude zabývat zásadami efektivního výkonu dohledu, které jsou upraveny na mezinárodní úrovni pro jednotlivé segmenty finančního trhu. Poslední část této kapitoly bude věnována problematice dohledu nad finančním trhem na evropské úrovni se zaměřením na současné trendy, jež směřují k integraci dohledové činnosti v rámci Evropské unie.

Šestá kapitola nazvaná Evropská měnová unie ve svém úvodu vymezení teoretická východiska samotné měnové integrace – teorii optimální měnové oblasti, měnovou unii a náklady a přínosy zavedení měnové unie. Následovat bude historický exkurz do vývoje evropské měnové integrace od 50. let až po konvergenční postup na konci minulého století. Podrobněji bude rozebrán Evropský systém centrálních bank, jeho kompetence, činnost a institucionální zajištění. Důraz bude také kladen na Evropskou centrální banku a to z hlediska její organizační struktury, nezávislosti, hlavního cíle a náplně činnosti.

Poslední sedmá kapitola je nazvaná Role ČNB v procesu zavedení společné evropské měny v ČR. V rámci teoretického úvodu do problematiky budou definovány základní pojmy a rámcově přiblížena právní úprava týkající se této oblasti. Následovat již bude konkrétní analýza rozhodnutí o zavedení společné evropské měny v České republice, vybraný scénář přijetí eura a související právní úprava nutná k jeho zavedení. Podrobněji budou také z hlediska jejich vymezení v legislativě a plnění Českou republikou v posledních několika letech rozebrána tzv. Maastrichtská nominální konvergenční kritéria – kritérium cenové stability, kritérium dlouhodobých úrokových sazeb, kurzové konvergenční kritérium a kritérium udržitelnosti veřejných financí, které zahrnuje kritérium veřejného deficitu a kritérium hrubého veřejného dluhu. V této souvislosti bude též pozornost kladena na plnění právních a ekonomických kritérií reálné konvergence. Následovat bude podkapitola věnující se nákladům a přínosům, které by zavedení společné evropské měny v České republice přineslo. Na závěr kapitoly bude provedeno zhodnocení celé této problematiky a možnosti jejího budoucího vývoje.

Česká republika vstupem do Evropské unie na sebe automaticky převzala závazek účastnit se třetího stádia Hospodářské a měnové unie, jehož součástí je i přijetí jednotné evropské měny – euro. Česká republika patří mezi členské státy, na které se vztahuje

výjimka, tj. země, které nespĺňují podmínky nezbytné pro zavedení eura a na které se vztahuje výjimka z pravidel fiskální a měnové politiky platných pro členské státy. V současné době je Česká národní banka tvůrcem měnové politiky v České republice. Vstupem do eurozóny by se stala jen prodlouženou rukou Evropské centrální banky, která provádí měnovou politiku pro celou Hospodářskou a měnovou unii.

1. Historický vývoj centrálního bankovníctví

V této úvodní kapitole se budu věnovat vzniku a rozvoji centrálního bankovníctví z obecného hlediska a zaměřím se také na trendy a cíle centrálních bank v současné době. Velká část kapitoly se bude zabývat historickým vývojem centrálního bankovníctví na našem území od jeho samotného vzniku a rozvoje až do období počátku 90. let, kdy vzniká Česká národní banka.

1.1. Vznik centrálního bankovníctví

Historicky prvními důvody pro založení centrálních bank bylo vedení účtů pro panovníka a úvěrování schodků státní pokladny (tj. krytí výdajů panovníka). Později získávaly na významu i jiné funkce centrálního bankovníctví. Revenda¹ rozlišuje tři způsoby založení centrální banky. První možností je pověření (zpravidla nedobrovolné) již existující soukromé obchodní banky výkonem funkcí banky centrální – jako příklad lze uvést švédskou centrální banku Sveriges Riksbank od roku 1697. Druhým způsobem je zvýhodnění některé obchodní banky na úkor jiných a poskytnutí jí právo emise peněz, jak tomu bylo v Itálii při vzniku Banca d'Italia. Třetí uváděnou alternativou je založení centrální banky jako zcela nové instituce. Tento státy často používaný způsob vzniku centrálního bankovníctví v zemi se poprvé uplatnil v Anglii v roce 1694 při vzniku Bank of England.

„Ohlédneme-li od bankovek, k nimž byla v období válečné nouze v 60. letech 17. století nucena přistoupit švédská říšská banka – Riksbank, přísluší prvenství v zavádění papírových peněz v Evropě Anglii. Zde byla roku 1694 oprávněna vydávat bankovky Anglická banka – Bank of England. Kromě ní se na této činnosti nesměla podílet žádná jiná velká banka.“²

¹ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vydání. Praha: Management Press, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1., str. 306

² VENCOVSKÝ, František; JINDRA, Zdeněk; NOVOTNÝ, Jiří; PŮLPÁN, Karel; DVOŘÁK, Petr. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Bankovní institut a.s., 1999. 594 s. ISBN 80-7265-030-0, str. 47

1.2. Historie centrálního bankovníctví na našem území

Úprava měnových otázek je historicky spjata s výsostným právem panovníka rozhodovat o měně, řídit její oběh a vybírat ražebné. V českých zemích mělo až do druhé poloviny 19. století klíčovou úlohu stříbro. Habsburská monarchie se potýkala s vysokým státním dluhem, což vedlo k úvahám o nutnosti založení soukromé cedulové banky, jež by byla oddělena od státní pokladny.

1.2.1. *Privilegovaná rakouská národní banka*

Projekt soukromé cedulové banky oddělené od státní pokladny prosazoval Johann P. Stadion a v roce 1816 byl císařem Františkem I. schválen. Finanční patent nařizoval opatření k zavedení pořádku v měnové soustavě. „Základem rakouské peněžní soustavy byla opět stříbrná konvenční mince, stávající papírová vídeňská měna měla stále nucený oběh, ale měla být postupně z oběhu stahována tímž patentem založenou Privilegovanou rakouskou národní bankou a nahrazena jejími bankovkami, poukázkami směnitelnými za konvenční mince a bez nuceného oběhu. Bankovky měly být zajištěny zásobou kovu a jejich emise měla mít základ v eskontu obchodních směnek. Patent obsáhle upravoval stahování státovek a způsoby jejich výměny za státní dluhopisy a státní úhradu bance za stažené státovky.“³

Měnová politika prováděná Privilegovanou rakouskou národní bankou však přinášela stále rostoucí státní dluh a na konci 50. let 19. století gradovala všeobecná nespokojenost s prováděnou protekční úvěrovou politikou a zneužíváním emisního práva. Reakcí na to byla tzv. Plenerova⁴ reforma, která navrhovala změnu bankovního statutu, bankovního řádu a uzavření dohody státu s Privilegovanou rakouskou národní bankou s cílem zamezení emise bankovek nekrytých plně kovem. Do roku 1865 byly požadavky kladené na vládu i banku plněny, historické okolnosti (slabá Belcrediho vláda, prusko-rakouská válka, krize na vídeňské burze) však tento vývoj změnily.

V roce 1867 byla vydána tzv. Prosincová ústava, jež zakotvovala rakousko-uherské vyrovnání, které bylo spojeno s celou řadou problémů i v centrálním

³ BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 195 s. ISBN 80-86729-19-2, str. 13

⁴ Ignatz von Plener byl od roku 1860 ministrem financí

bankovníctví. „Prvním problémem byla úhrada 80 milionového státního dluhu vůči Rakouské národní bance, který Uhry odmítaly uznat a splácet. Dále uherská strana chápala stávající organizace a fungování Národní banky jako dočasnou a požadovala její reorganizaci, podřízení i uherskému zákonodárství a ministerstvu financí a poskytování dostatečných úvěrových zdrojů uherskému průmyslu, jinak hrozila zřízením samostatné uherské cedulové banky. Rakouská strana se bála uherského „měnově nezodpovědného“ spolurozhodování, ale na druhou stranu věděla, že by neústupností znemožnila ostatní dualistické fungování říše. Národní banka využívala nedostatku úvěrových prostředků v Uhrách k přesvědčování a tlaku na uherské průmyslové a bankovní kruhy, které dále přesvědčovaly uherskou vládu o nutnosti smírné dohody.“⁵

1.2.2. Rakousko-Uherská banka

Kompromisní řešení bylo přijato teprve v roce 1878 na základě zákona č. 66/1878 ř. z., kdy dochází k přetvoření Privilegované rakouské národní banky na Rakousko-Uherskou banku. Právní forma soukromé akciové společnosti zůstává zachována. Měnová politika měla být prováděna nezávisle na národních zájmech, v praxi však docházelo k diskriminaci a národnostní nevyváženosti. Součástí výše uvedeného zákona byl také Statut Rakousko-Uherské banky, který zakotvoval kontrolní mechanismy⁶, podíl státu na bankovním zisku, informační povinnost banky, obchody se státem aj.

Zákon také upravoval pravomoc Rakousko-Uherské banky – například „eskontovat směnky, cenné papíry a kupony, půjčovat na ruční zástavu, přijímat peníze na potvrzení, vydávat poukázky na své vlastní pokladny, kupovat a prodávat zlato a stříbro“ – článek 54 a následující. Činnost banky byla dále upravována statuty. Původní Statut z roku 1878 byl o devět let později nahrazen novým statutem, jenž zaváděl princip nepřímého kontingentu emise bankovek. Statut z roku 1899 přinesl významné změny ve dvou okruzích – změny ve vztahu ke státu (zvýšení kontrolního vlivu státu na

⁵ BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 195 s. ISBN 80-86729-19-2, str. 25

⁶ kontrolu prováděli dva komisaři po jednom jmenovaní rakouskou a uherskou vládou

banku) a zvýšení uherského vlivu na banku (vliv na chod banky a příznivější státní podíl na bankovním zisku).

Na počátku 20. století byla Rakousko-Uherská banka úspěšná měnově-politická instituce uznávaná i v zahraničí a stala se inspirací pro právní zakotvení některých evropských cedulových bank. První světová válka však tento vývoj zastavila. „První světová válka velmi rychle způsobila znehodnocení měny a ztrátu důvěryhodnosti Rakousko-Uherské banky. Již červnová napjatá politická situace před vyhlášením války způsobila cedulové bance ztráty, když banka rychle nereagovala na paniku, odliv valut a vyplácení zahraničních směnek. Finanční krytí války vyřešila nejjednodušší metodou: císařským nařízením ze dne 4. srpna 1914 zrušila některá ustanovení bankovního statutu, především o povinném (alespoň dvoupětinovém) krytí bankovek Rakousko-Uherské banky zlatem. Dalším krokem pro „uklidnění“ veřejnosti bylo zrušení povinnosti banky uveřejňovat měnové výkazy, takže bez informací o stavu měny obyvatelstvo nepodléhalo tak snadno panice. Hospodářství rychle začala ovládat vysoká inflace, ačkoli v r. 1916 byla zavedena devizová vázanost hospodářství. Za čtyři roky války byla měna nekrytou emisí úplně znehodnocena.“⁷

Výsada Rakousko-Uherské banky byla v roce 1911 prodloužena na dalších 6 let, v roce 1917 došlo k prozatímnímu prodloužení o další dva roky a dne 1. ledna 1920 vstoupila tato banka do likvidace. Československo se od Rakousko-Uherské banky právně oddělilo v březnu 1919 okolováním bankovek, vyrovnávání bankovních pohledávek a závazků mezi nástupnickými zeměmi však probíhalo ještě několik let.

1.2.3. Bankovní úřad Ministerstva financí

Vznik československé měny a první československé instituce plnící funkce centrální banky je nepochybně spjat s Aloisem Rašínem. Tento ministr financí provedl v roce 1919 měnovou odstavku prostřednictvím okolování bankovek bez budování emisní banky. „Po schválení zákona (zákon o okolování bankovek a soupisu jmění – pozn. autorky) byla provedena blesková akce, kdy byly uzavřeny hranice československého státu a zastaven veškerý pohyb zboží a lidí. Jednotlivým sběrnám bankovek, které byly zřízeny státními komisariáty, byly následně distribuovány kolkou a

⁷ BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 195 s. ISBN 80-86729-19-2, str. 38-39

ve dnech 3. – 9. března 1919 (na Slovensku do 12. března) byla provedena samotná reforma. Při ní bylo zadrženo 50 % soukromé držby oběživa a za ni byla vydána nucená 1% státní půjčka. Zároveň byl pořízen soupis válečných půjček, vkladů, depozit a cenných papírů. Proti reformě se výrazně ohradila Rakousko-uherská banka, ale její protest narazil na nekompromisní postoj ministra financí, pro něhož osamostatnění měny bylo základní podmínkou politické a hospodářské nezávislosti státu.⁸

Ačkoliv měnová reforma byla Ministerstvem financí provedena úspěšně, k upevnění samostatné měny bylo potřebné založení celostátní centrální emisní instituce. Vítězným návrhem bylo vytvoření Bankovního úřadu podřízeného ministru financí, které mělo být dočasným řešením před vznikem centrální banky. Základní zásady byly upraveny nařízením vlády č. 119/1919 Sb. z. a n., později zákonem č. 187/1919 Sb. z. a n., který byl doplněn nařízením vlády č. 246/1919 Sb. z. a n.

Bankovní úřad po svém vzniku dokončil měnovou odluku a emitoval první sérii nových platidel. Mezi jeho činnosti patřila mimo jiné správa oběhu platidel, vedení účtu československých obchodních bank či vyhlásování úrokové sazby. Plnil též důležitou úlohu v oblasti potírání penězokazectví nebo vypořádání vztahu k Rakousko-Uherské bance. Bankovní úřad prosazoval deflační politiku a jeho dlouhodobým cílem byla stabilní a pevná měna. Fungoval až do dubna roku 1926, kdy vzniká Národní banka Československá, na jejímž vzniku se jak právně tak hospodářsky Bankovní úřad podílel.

1.2.4. Vznik Národní banky Československé

Základní právní normou centrální banky se stal zákon č. 347/1920 Sb. z. a n., o akciové bance cedulové, který však nestanovil konkrétní časový horizont pro její reálný vznik. „Na ustavující valné hromadě Národní banky Československé dne 21. března 1926 byl uveden do funkce první guvernér Národní banky, dřívější blízký spolupracovník A. Rašína, Vilém Pospíšil. Avšak teprve na základě vyhlášky ministra financí ze dne 1. dubna 1926 č. 43/1926 Sb. z. a n., o zahájení činnosti Národní banky Československé, začala centrální banka k tomuto datu působit při současném ukončení

⁸ KUNERT, Jakub; NOVOTNÝ, Jiří. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Česká národní banka, 2008. 183 s. ISBN 978-80-87225-06-6, str. 62-63

činnosti Bankovního úřadu Ministerstva financí.⁹ Výše uvedený zákon stanovoval akciovou formu společnosti v § 52 – „cedulová banka je akciová společnost, zřízená podle výsady udělení jí tímto zákonem na dobu dvaceti let“.

Novinkou bylo vlastnictví třetinového podílu na bance státem. Státní správa též vykonávala vrchní dozor prostřednictvím vládního komisaře, kterého jmenovala vláda z řad úředníků Ministerstva financí. Národní bance Československé dle § 5 uvedeného zákona přísluší péče: „o oběh platidel a správné působení jejich ve státě, o poskytování úvěru obchodů, průmyslu a zemědělství, o vybudování zařízení odúčtovacích, o organizaci a soustředování příjmů a hotovostí státních, dále péče o udržování kursu měnové jednotky na zahraničních trzích na výši zákonem jí dané“.

V počátcích své působnosti byla Národní banka Československá úspěšná, měli jsme stabilní a pevnou měnu, jež napomáhala hospodářskému rozvoji. První problémy nastaly v souvislosti s krizí na počátku 30. let 20. století a s ní spojené spory o to, jak řešit inflační tlaky v souvislosti se zvýšením ceny zlata, které vedlo ke zvýšení kupní síly peněz a snižovalo cenovou hladinu zboží a služeb. Dále v souvislosti s mnichovským diktátem a ztrátou části území Československé republiky dochází ke ztrátě ekonomického potenciálu a zavírání některých pobočných ústavů Národní banky Československé.

„Vypjaté dny v období mnichovské krize způsobily enormní odliv devizových prostředků z Národní banky. Problematická devizová situace cedulové banky a mnichovským diktátem okleštěného státu měla být proto řešena librovou půjčkou britské vlády ve výši 30 milionů liber. Již na začátku října 1938 zaslali Britové první tranši slíbené librové půjčky (10 milionů) do správy československé ústřední bance. Další přislíbené obnosy již Velká Británie přes naléhavé urgencye československé vlády a Národní banky neuvolnila. Československo se proto potýkalo s nedostatkem deviz a jak v měnové oblasti, tak i v zahraničním obchodě bylo stále více vydáno na pospas Německu.“¹⁰ Banka byla přejmenována na Národní banku Česko-Slovenskou.

⁹ BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 195 s. ISBN 80-86729-19-2, str. 64

¹⁰ KUNERT, Jakub; NOVOTNÝ, Jiří. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Česká národní banka, 2008. 183 s. ISBN 978-80-87225-06-6, str. 62-63

V období Protektorátu Čechy a Morava přišla banka o svou autonomní činnost a byla přejmenována na Národní banku pro Čechy a Moravu a došlo k personální výměně ve vrcholných orgánech. Přednostní protektorátní měnou se stala říšská marka, v poměru 1:10 k ní zůstala protektorátní koruna.

1.2.5. Národní banka Československá po roce 1945

Po skončení druhé světové války působily v Československu dvě centrální banky s oddělenou územní působností – Národní banka pro Čechy a Moravu a Slovenská národní banka. S účinností k 26. listopadu 1945 získala obnovená Národní banka Československá působnost na celém území a Slovenská národní banka se stala oblastním ústavem pro Slovensko. Došlo též k obnovení československé měny, měna však byla oddělená na obou územích – česká (protektorátní) koruna a koruna slovenská¹¹. Tento dualismus byl vyřešen v listopadu 1945, kdy byla opět na celém území zavedena jednotná měna československá koruna.

Po únorovém převratu v roce 1948 byla NBČS zapojena do centralizace a direktivního řízení ekonomiky. Zákon č. 38/1948 Sb. z. a n., o Národní bance Československé, byl základem pro znárodnění banky. „Vlastní proces „znárodnění/zestátnění“ (fakticky bez náhrady) proběhl právně jednoduše: podle ustanovení § 39 zákona ke dni účinnosti zákona (24. dubna 1948) přešly na banku právním nástupnictvím bez likvidace práva a závazky, jakož i obchody a zařízení včetně nemovitostí dosavadní akciové Národní banky Československé i s jejími zaměstnanci v jejich dosavadních funkcích a se získanými zaměstnaneckými právy a povinnostmi.“¹²

Snaha zřídit socialisticky funkční státní centrální banku vedla k přijetí zákona č. 31/1950 Sb. z. a n., o Státní bance československé, který s účinností k 1. dubnu 1950 nahrazoval NBČS Státní bankou československou. Ta zahájila svou činnost 1. července 1950 a k tomuto datu vstupuje Národní banka Československá do likvidace.

¹¹ kurz byl stanoven 1:1, českou měnou však nebylo možné platit na slovenském území a stejně tak i obráceně

¹² BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 195 s. ISBN 80-86729-19-2, str. 88

1.2.6. Vznik Státní banky československé

V souvislosti se vznikem Státní banky československé byla narušena kontinuita s předsocialistickým systémem. Tato centrální banka odpovídala direktivám centrálního řízení československé ekonomiky, byla přímo podřízena ministerstvu financí a jejím jakýmsi monopolem na všechny bankovní činnosti se československý bankovní systém změnil z dvoustupňového na jedноступňový.

V roce 1953 proběhla měnová reforma a byla oficiálně stanovena hodnota koruny vůči zlatu pod socialistickým sovětským vlivem. V roce 1965 došlo na základě zákona k zániku podřízení se SBČS ministru financí a Státní banka československá se stává orgánem státní správy zodpovědným za peněžní a úvěrovou oblast, který je podřízený vládě. Na konci 60. let přichází snaha o bankovní reformu, která je však na podzim roku 1969 ukončena a vyvrcholila přijetím nového zákona č. 144/1970 Sb., o Státní bance československé, který přináší obnovenou centralizaci bankovníctví. Je přijímán též devizový zákon, který Státní bance československé svěřuje výlučnou kompetenci k provádění devizové agendy. K dalším významnějším změnám v postavení a organizaci banky do roku 1989 již nedochází.

1.2.7. Státní banka československá po roce 1989

Období let 1989 – 1992 představuje ukončování centrálně direktivního řízení a zavádění tržního systému, v oblasti bankovníctví dochází k přechodu na dvoustupňový systém. Základní právní normou se stal zákon č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé, s účinností od 1. ledna 1990. SBČS se tak stala ústřední bankou státu, samostatnou právnickou osobou a ústředním orgánem státní správy v oblasti měny. Banka prováděla činnosti týkající se emise peněz, devizové oblasti, vedení účtu ostatních bank a státu, usměrňování činnosti obchodních bank a spořitelů či bankovního dohledu. „Úplné nebo částečné překrývání některých činností a oprávnění, nevyjasněná pravomoc mezi Ministerstvem financí a centrální bankou (a později i Komisí pro cenné papíry) v některých správních, regulativních a devizových činnostech trvala až do druhé poloviny 90. let.“¹³

¹³ BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 195 s. ISBN 80-86729-19-2, str. 117

Tento zákon však během několika let v důsledku ekonomicko-společenských vztahů přestal být vyhovujícím právním základem. Z tohoto důvodu byl přijat nový zákon o Státní bance československé¹⁴ a také zákon o bankách. Zákon o SBČS ve svém § 2 výslovně stanovoval cíl činnosti banky – „zabezpečení stability československé měny“ (Ústava definovala cíl obecněji jako „stanoví a uplatňuje jednotnou měnovou politiku“).

Při tvorbě nového zákona se dle důvodové zprávy vycházelo z právní úpravy spolkového systému Bundesbanky. Státní banka československé vykonávala veškeré své funkce, jež centrální banka plní. V oblasti měnové politiky však bylo období let 1990 – 1992 velmi bouřlivé, dochází k devalvaci československé koruny, liberalizaci cen a zahraničního obchodu, získání znovučlenství ve významných mezinárodních institucích či ke vzniku soukromého sektoru a podnikání fyzických osob.

Domnívám se, že Státní banka československá zvládla svou funkci na přelomu 90. let v období transformace velmi dobře, ačkoliv její právní úprava neodpovídala požadavkům rozvíjející se tržní ekonomiky. Nejvíce problematickou oblastí byl dle mého názoru bankovní dohled, který nebyl dostatečný, a s ním spojené požadavky kladené na banky při udělování bankovních licencí i celkový benevolentní přístup v této oblasti (tento problém však není spojen pouze s centrální bankou, ale také s Ministerstvem financí).

1.3. Trendy a cíle centrálního bankovníctví v současnosti

V každé vyspělé tržní ekonomice mají centrální banky své nezastupitelné místo a jsou nezbytným orgánem hierarchie mocenské struktury. V současné době působí ve většině zemí jediná ústřední centrální banka, Revenda¹⁵ však uvádí i určité odlišnosti a výjimky. Příkladem může být neexistence centrální banky v zemi, kdy její funkce vykonává centrální banka jiného státu, měnová rada či centrální banka měnové unie. Oproti tomu lze nalézt země, ve kterých funguje větší počet centrálních bank (například z důvodu velké rozlohy státu), pro které je však významný jednotný přístup v měnové politice.

¹⁴ zákon č. 22/1992 Sb., přijatý dne 10. prosince 1991, s účinností od 1. února 1992

¹⁵ REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1, str. 39-40

Myslím si, že instituce centrální banky v moderní, vyspělé a demokratické společnosti by měla být nezávislá – a to ve všech svých aspektech – personálně, institucionálně a v neposlední řadě též funkčně a finančně. Nezávislost by však měla jít ruku v ruce s otevřeností vůči veřejnosti a odpovědností za prováděnou měnovou politiku a činnosti centrální banky a též s důvěryhodností, nestranností a odborností zástupců volených do vrcholných orgánů centrální banky.

K tomu Loužek¹⁶ uvádí: „Požadavek, aby centrální banky zodpovídaly za svou práci demokraticky zvoleným zástupcům, se nikde na světě nepovažuje za útok na jejich nezávislost, protože cíle hospodářské politiky koneckonců závisí na společenských preferencích. Pokud by se centrální banka zodpovídala za svoji činnost, ztratila by dříve nebo později politickou podporu pro svoji nezávislost.“

¹⁶ LOUŽEK, Marek. *Nezávislost ČNB musí jít ruku v ruce s odpovědností.* IN KOLEKTIV AUTORŮ. *Právní postavení centrální banky v demokratickém státě: sborník textů.* č. 3/2000. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, duben 2000, str. 66

2. Institucionální rámec centrální banky

V této kapitole se budu zabývat institucionálním zabezpečením činnosti centrální banky. V první části bude rozebrán vývoj na našem území s důrazem na organizační strukturu jednotlivých institucí centrálních bank a kompetence jejich orgánů. Druhá část bude věnována samotné České národní bance, její vnitřní organizaci, činnosti, působnosti a pravomocem jednotlivých orgánů a jejich aktuálnímu personálnímu obsazení.

2.1. Institucionální vývoj centrální banky na našem území

V následujících podkapitolách bude popsán vývoj a významné změny v organizační struktuře centrální banky působící na našem území od roku 1878 do konce roku 1992. Vývoji po roce 1993 v souvislosti s činností České národní banky bude věnována samostatná podkapitola, kde pozornost bude zaměřena na činnost jednotlivých orgánů ČNB.

2.1.1. Privilegovaná rakouská národní banka

K založení Privilegované rakouské národní banky došlo udělením privilegia a v prozatímním režimu fungovala od 1. července 1816. Získala právní formu soukromé akciové společnosti. Bankovní patent v § 42 ji však prohlašoval za „soukromý ústav stojící pod ochranou státu“. Působil v ní zástupce státu (tzv. vládní komisař), jenž dle § 44 „měl dbát na zachování statutu a na zavádění opatření bankovní správy do praxe tak, aby byl zachován zákon“.

„Podle § 1 bankovního patentu byla správa Rakouské národní banky svěřena prozatímnímu osmičlennému Ředitelství jmenovanému vládou z kandidátů volených jednou vládní a třemi veřejnoprávními korporacemi – každá zvolila po 6 kandidátech, z nichž byli vždy 2 jmenováni členy Ředitelství. Ředitelství zvolilo ze svého středu 3 kandidáty a jednoho z nich jmenoval císař guvernérem.“¹⁷

¹⁷ BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 195 s. ISBN 80-86729-19-2, str. 14

2.1.2. Rakousko-Uherská banka

Rakousko-Uherská banka vznikla přetvořením Privilegované rakouské národní banky. Jejím sídlem byla Vídeň a hlavní ústavy vzhledem k dualistickému uspořádání byly ve Vídni a Budapešti. Dualismus se projevil též v organizační struktuře banky. V řadě oblastí přejala Rakousko-uherská banka dřívější úpravu, přibylo ale federální pojetí. Vrcholným řídicím orgánem byla Generální rada, kterou tvořil guvernér (jmenovaný císařem na základě souhlasného návrhu rakouského i uherského ministra financí na neomezené funkční období), dva místogovernéři (zastupovali guvernéra v nepřítomnosti a předsedali Ředitelství) a dvanáct generálních radních (volených valnou hromadou akcionářů na čtyřleté období s možností znovuzvolení).

„Místogovernéři a ostatní členové Generální rady své úřady zastávali zadarmo (čl. 33), banka jim však mohla proplácet náhradu hotových nákladů. Přesto byl stanoven majetkový cenzus – členové Generální rady museli v období své funkce složit do úschovy banky 25 akcií Rakousko-Uherské banky. Akcie sloužily jako určitá pojistka pro případ vymáhání škody.“¹⁸

Dalším orgánem Rakousko-Uherské banky bylo Ředitelství, které sídlilo ve Vídni a v Budapešti. V jeho čele stál guvernér a osm ředitelů, kteří byli voleni zčásti valnou hromadou a částečně Generální radou. Na vrcholné představitele Rakousko-Uherské banky se vztahovalo bankovní tajemství a zákaz střetu zájmů.

2.1.3. Bankovní úřad Ministerstva financí

„Nejvyšším statutárním orgánem Bankovního úřadu se stal desetičlenný „bankovní výbor při ministerstvu financí“, který se jednak podílel na vrcholné správě úřadu a zároveň působil jako poradní orgán ministra financí v oblastech správy měny a státního dluhu. Veškerá jeho rozhodnutí ve správní oblasti však podléhala konečnému schválení ministra. Výbor tvořili kromě samotného ministra financí jím jmenovaní zástupci zájmových skupin peněžnictví, obchodu a průmyslu.“¹⁹

¹⁸ BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 195 s. ISBN 80-86729-19-2, str. 28

¹⁹ KUNERT, Jakub; NOVOTNÝ, Jiří. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Česká národní banka, 2008. 183 s. ISBN 978-80-87225-06-6, str. 63

Členy Bankovního výboru odvolával ministr financí, jejich členství nebylo časově omezené, bylo považováno za čestné a bylo vykonáváno bezplatně. Každý člen měl jeden hlas, při rovnosti rozhodoval předsedající. Na schůzích Bankovního výboru byl přítomen zástupce Kontrolní komise Národního shromáždění, vnější kontrolu vykonával Nejvyšší účetní kontrolní úřad.

2.1.4. Národní banka Československá

Zákon č. 347/1920 Sb. z. a n. zakotvoval bankovní radu jako orgán vykonávající správu banky a revidující výbor jako kontrolní orgán. Akcionáři uplatňovali svá práva prostřednictvím valné hromady. Bankovní rada se skládala z guvernéra a dalších devíti členů. Guvernér banky byl jmenován prezidentem republiky na návrh vlády (na návrh vlády mohl být také bez udání důvodu odvolán) na dobu pěti let s možností dalšího jmenování. Z dalších devíti členů bankovní rady jich bylo šest volených valnou hromadou a tři jmenování prezidentem republiky na návrh vlády. Jejich funkční období bylo šestileté.

Revidující výbor měl pět členů volených valnou hromadou na pětileté období (každý rok byl jeden člen obměňován). Volba členů na valné hromadě do obou orgánů probíhala tajně. Dalšími orgány působícími v Národní bance Československé byly například sbor censorů (jejich náplní činnosti bylo posuzování bonity směnek předkládaných k eskontu) či obchodní správa.

Organizační struktura Národní banky Československé dostála změn v období tzv. druhé československé republiky a za Protektorátu Čechy a Morava (z bratislavské pobočky Národní banky vznikla v roce 1939 Slovenská národní banka s vlastním guvernérem a řízením). „V obnoveném Československu byla situace v oblasti emisního bankovníctví zpočátku komplikovaná. Na jeho území působily dvě cedulové banky. V Českých zemích byla v červnu 1945 obnovena Národní banka Československá. Ve východní části republiky plnila ještě několik měsíců funkci emisního ústavu Slovenská národní banka. Již v červnu roku 1945 byla usnesením československé vlády zřízena v Národní bance dočasná správa, na kterou přešla všechna práva a povinnosti původních statutárních orgánů.“²⁰ Nejvyšším statutárním orgánem Národní banky československé

²⁰ KUNERT, Jakub; NOVOTNÝ, Jiří. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Česká národní banka, 2008. 183 s. ISBN 978-80-87225-06-6, str. 85

se stala pětičlenná (později doplněna o dva slovenské zástupce) dočasná správa jmenovaná předsedou vlády. O pár měsíců později byla Slovenská národní banka přeměněna na oblastní ústav pro Slovensko, který byl podřízen ústředí NBČS v Praze.

Dle zákona č. 38/1948 Sb. z. a n., o Národní bance Československé, byla vedoucím správním orgánem bankovní rada, která se skládala z guvernéra, viceguvernéra²¹ a sedmi členů (z nichž jeden musel být úředníkem Ministerstva financí). Funkční období bylo pětileté, guvernéra a viceguvernéra jmenoval prezident republiky, ostatní členy bankovní rady pak vláda na návrh ministra financí.

2.1.5. Státní banka československá

Organizační struktura Státní banky československé přináší odklon od kolektivního orgánu, který byl ve vedení centrální banky do této doby, ke generálnímu řediteli jako řídicímu orgánu SBČS. „I když státní banka byla koncipována podle sovětského Gosbanku, vyznačovala se některými odlišnostmi. V otázce její správy byla dána přednost principu individuálního vedení generálním ředitelem jmenovaným vládou a odpovědným ministru financí. Naproti tomu řízení Gosbanku spočívalo v rukou ředitelství jako kolektivního orgánu.“²² Generálního ředitele zastupoval náměstek a oba byli jmenováni vládou na návrh ministra financí. Od 1. ledna 1953 vzniká na základě sovětského vlivu bankovní správa jako poradní orgán generálního ředitele. V roce 1965 dochází k odstranění podřízenosti Státní banky československé ministru financí a generální ředitel se dostává do „postavení vedoucího ústředního orgánu státní správy“²³ a spolu se svými náměstky je jmenován vládou.

Nový zákon o Státní bance československé s účinností od roku 1971 přináší novou organizaci banky a vymezuje konkrétní pravomoci ústředí a hlavních ústavů. „V čele banky stál předseda, jmenovaný prezidentem republiky a odpovědný za její chod. Zastupoval banku navenek ve vztahu ke státním i stranickým orgánům a účastnil se pravidelně všech schůzí federální vlády. Nejvyšším statutárním grémiem byla, jako

²¹ guvernéř nebo viceguvernéř musel být slovenské národnosti, stejně tak jako další dva členové bankovní rady

²² VENCOVSKÝ, František; JINDRA, Zdeněk; NOVOTNÝ, Jiří; PŮLPÁN, Karel; DVOŘÁK, Petr. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Bankovní institut a.s., 1999. 594 s. ISBN 80-7265-030-0, str. 421

²³ § 6 zákona č. 117/1965 Sb. z. a n., o Státní bance československé

v přecházejícím období, bankovní správa koncipovaná jako poradní orgán předsedy banky. Ústředí mělo přímé vazby k federálním ústavním orgánům a výkonné moci. Stanovovalo koncepční, řídicí a kontrolní činnost v jednotlivých oblastech národního hospodářství. Metodické pokyny ústředí byly následně do praxe přenášeny jednotlivými republikovými hlavními ústavy – českým v Praze a slovenským v Bratislavě. V jejich čele stáli generální ředitelé, kteří byli jmenováni na návrh předsedy banky a po konzultaci s příslušnou vládou republik federální vládou.²⁴

Na počátku cesty zavádění tržního hospodářství v souvislosti s přijetím zákona č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé, nedošlo ke změně organizačního uspořádání, pouze byly odstraněny federalistické principy. Významnou změnu přinesl až zákon č. 22/1992 Sb., který představoval návrat ke kolektivnímu orgánu ve vedení SBČS, kterým byla bankovní rada. Tento sedmičlenný orgán tvořil guvernér (jmenovaný prezidentem ČSFR na návrh federální vlády), dva viceguvernéři²⁵ (jmenováni prezidentem ČSFR na návrh guvernéra banky po projednání s federální vládou) a dále čtyři členové²⁶ (jmenováni prezidentem ČSFR na návrh guvernéra projednaný s vládou příslušné republiky). Poradním orgánem guvernéra byla Rada ředitelů federálního ústředí (členy jmenoval guvernér).

„V souvislosti s tendencemi k rozdělení Československa na dvě samostatné republiky přijalo 8. října 1992 Federální shromáždění novelu státního zákona o československé federaci. Tato novela umožnila republikám založení emisních bank, které vznikly rozdělením bývalé SBČS. Ústavní zákon č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské federativní republiky, určil jako den zániku federace i všech jejích orgánů 31. prosinec 1992. K tomuto datu zanikla i SBČS a centrální bankou se stala Česká národní banka.“²⁷

²⁴ KUNERT, Jakub; NOVOTNÝ, Jiří. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Česká národní banka, 2008. 183 s. ISBN 978-80-87225-06-6, str. 101-102

²⁵ jeden musel být občanem České republiky, druhý občanem Slovenské republiky

²⁶ dva viceguvernéři pověřeni řízením českého (resp. slovenského) Ústředí SBČS a jejich zástupci

²⁷ VENCOVSKÝ, František; JINDRA, Zdeněk; NOVOTNÝ, Jiří; PŮLPÁN, Karel; DVOŘÁK, Petr. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Bankovní institut a.s., 1999. 594 s. ISBN 80-7265-030-0, str. 480

2.2. Institucionální rámec České národní banky

Institucionální zajištění fungování České národní banky představuje sedmičlenná Bankovní rada jako nejvyšší řídicí orgán, která zahrnuje guvernéra, dva viceguvernéry a další členy Bankovní rady. Jejimi poradními orgány je pak taktéž sedmičlenný Výbor pro finanční trh (pro oblast dohledu nad finančním trhem) a Rozkladová komise (pro přípravu návrhů rozhodnutí Bankovní rady vydávaných ve správním řízení). Jednotlivé orgány, jejich působnost a složení jsou popsány v následujících podkapitolách.

2.2.1. Bankovní rada

Bankovní rada České národní banky je nejvyšším řídicím orgánem České národní banky a její působnost je vymezena v § 5 – § 8 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Ten stanoví, že Bankovní rada určuje měnovou politiku a nástroje pro její uskutečňování a rozhoduje o zásadních měnově politických opatřeních České národní banky a opatřeních v oblasti dohledu nad finančním trhem. Obsahuje též demonstrativní výčet její činnosti.²⁸

- a) stanoví zásady činnosti a obchodů České národní banky,
- b) schvaluje rozpočet České národní banky,
- c) stanoví organizační uspořádání a působnost organizačních jednotek České národní banky,
- d) stanoví druhy fondů České národní banky, jejich výši a použití,
- e) vykonává práva a povinnosti vyplývající z pracovněprávních vztahů vůči zaměstnancům České národní banky,
- f) uděluje souhlas k podnikatelské činnosti zaměstnanců České národní banky,
- g) stanoví mzdové a další požitky guvernéra; mzdové a další požitky viceguvernéřů a dalších členů bankovní rady stanoví guvernéř,
- h) rozhoduje o rozkladech proti rozhodnutím České národní banky v prvním stupni.

²⁸ § 5 odst. 2 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance

Členem Bankovní rady může být jmenován pouze občan České republiky, jenž je plně způsobilý k právním úkonům, je bezúhonný (tj. nebyl pravomocně odsouzen pro trestný čin), má ukončené vysokoškolské vzdělání a je v měnových záležitostech a v oblasti finančního trhu uznávanou a zkušenou osobností.

Bankovní rada je sedmičlenným kolektivním orgánem a jejími členy v současné době (stav k 15. září 2012) jsou: guvernér Miroslav Singer, viceguvernéři Mojmir Hampl a Vladimír Tomšík, členové Kamil Janáček, Lubomír Lízal, Pavel Řežábek a Eva Zamrazilová. Jménem České národní banky jedná navenek guvernér. V době jeho nepřítomnosti ho zastupuje jím pověřený viceguvernér (§ 8 zákona o České národní bance).

Členové Bankovní rady jsou jmenováni na období 6 let a tuto funkci nesmí zastávat více než dvakrát. „S členstvím v bankovní radě je neslučitelná funkce poslance zákonodárního sboru, člena vlády a členství v řídicích, dozorčích a kontrolních orgánech jiných bank a podnikatelských subjektů a výkon samostatné výdělečné činnosti, s výjimkou činnosti vědecké, literární, publicistické, umělecké a pedagogické a s výjimkou správy vlastního majetku. Členství v bankovní radě je dále neslučitelné s jakoukoliv činností, která může způsobit střet zájmů mezi prováděním této činnosti a členstvím v bankovní radě.“²⁹ Členové Bankovní rady podléhají režimu zákona č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů, neboť jsou dle § 2 odst. 1 písm. h) zařazeni mezi veřejné funkcionáře.

Výkon funkce člena Bankovní rady může být ukončen uplynutím jeho funkčního období, vzdáním se funkce nebo odvoláním z této funkce prezidentem republiky z důvodů uvedených v § 6 odst. 11 zákona o ČNB nebo nevykonává-li svou funkce déle než 6 měsíců. Guvernéra České národní banky odvolá prezident republiky v případě, jestliže již nesplňuje podmínky požadované pro výkon jeho funkce, nebo dopustil-li se vážného pochybení. Prezident republiky může odvolat guvernéra též, nevykonává-li funkci po dobu delší než 6 měsíců.

Samotnému jednání Bankovní rady předsedá guvernér ČNB, popř. viceguvernér. Bankovní rada je usnášeníschopná, je-li zde přítomen guvernér (nebo pověřený

²⁹ § 6 odst. 6 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance

viceguvernér) a další tři členové. Rozhodnutí jsou přijímána prostou většinou hlasů. Bankovní rada schvaluje také svůj jednací řád (§ 7 odst. 2 zákona o ČNB).

Bankovní rada řídí organizační útvary ústředí a pobočky České národní banky. Ředitelé jednotlivých sekcí a samostatných odborů odpovídají Bankovní radě za řízení a zajišťování jim svěřených agend. Tento způsob řízení umožňuje členům Bankovní rady věnovat větší prostor rozhodování při plnění stanoveného cíle v oblasti měnové politiky a dalším otázkám koncepčního a strategického charakteru.

Bankovní rada je tedy nejvyšším řídicím orgánem, který rozhoduje společně jako celek, rozhodovacími pravomocemi nedisponují samotní jednotliví členové. Poněkud odlišné je postavení guvernéra České národní banky, který Bankovní radě předsedá a jedná jménem ČNB navenek, a jeho postavení v rámci Bankovní rady je jako první mezi rovnými – „primus inter pares“.

2.2.2. Výbor pro finanční trh

Poradním orgánem Bankovní rady České národní banky pro oblast dohledu nad finančním trhem je Výbor pro finanční trh zřízený na základě § 45a odst. 1 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Výbor pro finanční trh sleduje a projednává obecné koncepce, strategie a přístupy k dohledu nad finančním trhem, významné nové trendy na finančním trhu, v jeho dohledu nebo regulaci a systémové otázky finančního trhu a výkon dohledu nad ním, a to vnitrostátní i mezinárodní povahy (§ 45c odst. 1 zákona o ČNB).

Výbor pro finanční trh vznikl v souvislosti s integrací dohledu nad finančním trhem do České národní banky a v současné době je hojně diskutována možnost jeho zrušení, jelikož úloha výboru v oblasti dohledu nad finančním trhem v České republice již byla překonána.

Výbor pro finanční trh se schází pravidelně alespoň dvakrát ročně a jeho jednání řídí předseda (v jeho nepřítomnosti místopředseda). Guvernér České národní banky a ministr financí mají právo účastnit se jednání výboru. Dle § 45c odst. 2 zákona o ČNB je Výbor pro finanční trh oprávněn předkládat Bankovní radě stanoviska a doporučení v oblastech své činnosti a v těchto případech je předseda výboru a v jeho nepřítomnosti místopředseda výboru oprávněn účastnit se projednávání stanoviska nebo doporučení

Výboru pro finanční trh v Bankovní radě. Obdobná stanoviska a doporučení je Výbor pro finanční trh oprávněn předkládat i Ministerstvu financí. Odstavec třetí tohoto ustanovení dále stanoví, že Česká národní banka informuje Výbor pro finanční trh alespoň dvakrát ročně o hlavních aktivitách v oblasti dohledu nad finančním trhem v uplynulém období včetně vydaných rozhodnutí. Stejnou informační povinnost má na žádost Výboru pro finanční trh i Ministerstvo financí a finanční arbitr.

Členové Výboru pro finanční trh vykonávají svoji funkci nestranně a za výkon funkce jim nepřísluší odměna. Výbor pro finanční trh má celkem 7 členů:

- předseda (Luděk Niedermayer), místopředseda (Petr Koblic) a člen (Petr Marsa) – voleni rozpočtovým výborem Poslanecké sněmovny na návrh profesních a zájmových organizací sdružujících účastníky finančního trhu a po vyjádření České národní banky a Ministerstva financí k navrženým osobám; tito členové výboru musí být důvěryhodnými a uznávanými odborníky pro oblast finančního trhu,³⁰
- člen Bankovní rady jmenovaný a odvolávaný Bankovní radou (Vladimír Tomšík),
- dva vedoucí zaměstnanci Ministerstva financí jmenovaní a odvolávaní ministrem financí (Radek Urban, Dušan Hradil),
- finanční arbitr (Monika Nedelková).

2.2.3. Rozkladová komise

Rozkladová komise je poradní orgán Bankovní rady České národní banky pro přípravu návrhů rozhodnutí Bankovní rady vydávaných ve správním řízení. Rozkladová komise jedná a přijímá usnesení³¹ v jedenáctičlenných senátech a skládá se z předsedy Rozkladové komise (Jan Dědič), předsedů senátů (Petr Kotáb, Karel Dřevínek, Petr Kasík) a dalších členů komise, kteří jsou jmenováni Bankovní radou. Působnost, způsob

³⁰ funkční období člena výboru voleného rozpočtovým výborem Poslanecké sněmovny je 3 roky a může být zvolen i opakovaně; rozpočtový výbor je povinen zvolit člena výboru nejpozději do 3 měsíců od uplynutí funkčního období, smrti, vzdání se funkce nebo odvolání předchozího člena výboru rozpočtovým výborem z důvodu ztráty důvěryhodnosti - § 45a odst. 3 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance

³¹ Bankovní rada ale není usneseními Rozkladové komise vázána

jednání, složení a jmenování členů Rozkladové komise stanoví jednací řád. Ten ve svém článku 2 vymezuje působnost Rozkladové komise takto:

„Komise projednává:

- a) rozklady proti rozhodnutím České národní banky vydaným v prvním stupni,
- b) opožděné nebo nepřípustné rozklady z hlediska, zda nejsou dány předpoklady pro přezkoumání rozhodnutí v přezkumném řízení, pro obnovu řízení nebo pro vydání nového rozhodnutí,
- c) podněty k zahájení přezkumného řízení,
- d) rozhodnutí soudu, kterým bylo rozhodnutí o rozkladu zrušeno a vráceno ČNB k dalšímu řízení,
- e) návrhy, vyjádření či právní stanoviska k právním problémům, rozhodne-li se tak bankovní rada nebo požádá-li o to ředitel sekce kanceláře nebo ředitel odboru legislativního a právního.“

3. Postavení a činnost České národní banky

V této kapitole se budu nejprve zabývat funkcemi centrálního bankovníctví obecně, tak jak jsou uváděny v odborné literatuře jednotlivými autory. Další výklad se bude týkat postavení České národní banky, vztahu k jiným státním orgánům a taktéž její nezávislosti a na závěr podrobněji rozeberu konkrétní funkce a náplň činnosti, kterou vykonává centrální banka v České republice.

3.1. Význam a funkce centrální banky

Centrální banka plní celou řadu významných funkcí v národním hospodářství. Kvízda³² uvádí šest hlavních funkcí centrální banky: výsadní právo a povinnost emitovat hotovostní peníze, banka bank, vrcholný orgán bankovního dozoru a regulace, banka vlády, správa státního dluhu, zastupování státu v mezinárodních měnových institucích.

Činnost centrální banky lze též dělit na makroekonomickou a mikroekonomickou. Mezi makroekonomické funkce patří provádění měnové, emisní a devizové politiky. Za mikroekonomické funkce lze považovat funkce banky státu a banky bank, regulaci a dohled a též reprezentaci státu v měnové oblasti.

Revenda shrnuje funkce centrálního bankovníctví takto: „Základními funkcemi centrální banky v tržní ekonomice, kterými se tato instituce odlišuje od dalších bank, jsou:

- emisní funkce,
- funkce vrcholného subjektu měnové politiky,
- funkce regulace bankovního systému.

Kromě těchto funkcí provádějí banky další činnosti, resp. plní další funkce – vystupují jako banka bank a státu, spravují devizové rezervy státu a reprezentují stát (vládu) v měnové oblasti.“³³

³² KVÍZDA, Martin. *Centrální banka a národní hospodářství*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. 217 s. ISBN 80-210-1942-5, str. 18-22

³³ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vydání. Praha: Management Press, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1, str. 307

Oproti tomu Jílek³⁴ uvádí podrobnější výčet činností, ke kterým je centrální banka zmocněna³⁵:

1. emise oběživa,
2. provádění měnové politiky,
3. provozování centrálního platebního systému a vedení běžných účtů obchodních bank,
4. provádění bankovního dohledu,
5. správa cizoměnových rezerv a provádění cizoměnových intervencí,
6. vedení běžného účtu státu,
7. organizace primárního prodeje dluhopisů ministerstva financí,
8. poskytování úvěrů státu,
9. starost o státní rozpočet,
10. tvorba finanční statistiky pro statistický úřad,
11. věřitel poslední instance,
12. udělování devizových rezerv.

3.2. Právní postavení České národní banky

Se vznikem samostatného českého státu k počátku roku 1993 dochází také ke vzniku České národní banky jako nástupnické české centrální banky po Státní bance československé, na kterou na základě ústavního zákona č. 541/1992 Sb., o dělení majetku České a Slovenské federativní republiky, přechází majetek a závazky SBČS ve stanoveném rozsahu. Postavení České národní banky je přijetím Ústavy ČR zakotveno v její samostatné hlavě šesté nazvané Česká národní banka.

Článek 98 Ústavy ČR zakotvuje institucionální záruku samotné existence České národní banky a stanoví její postavení. Vymezuje Českou národní banku jako ústřední banku státu, jejíž hlavní funkcí je péče o cenovou stabilitu. Stanoví též její nezávislost

³⁴ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, 2004. 744 s. ISBN 80-247-0769-1, str. 215

³⁵ dále specifikuje, že prvně uváděnou činnost (emisi oběživa) provádějí ve většině zemí výhradně centrální banky, obdobně je tomu tak i v souvislosti s měnovou politikou; ostatní činnosti však v některých zemích vykonává ministerstvo financí nebo jiná státní agentura

na legislativní a exekutivní moci při plnění ústavních funkcí do té míry, jež umožňuje naplnění daného hlavního cíle. Do činnosti České národní banky lze zasahovat pouze na základě zákona (čl. 98 odst. 1 Ústavy ČR). Postavení, působnost a další činnosti stanoví zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, který je členěn do 12 částí, jež systematicky představují právní úpravu české centrální banky.

Ústavní vymezení kompetencí a postavení České národní banky je pojato pouze rámcově. Ze zařazení ve zvláštní hlavě a z možnosti zasahovat do její činnosti jen na základě zákona lze dovodit alespoň určitou samostatnost, i když zde není výslovně zmíněna, jako je tomu např. dle článku 97 Ústavy u Nejvyššího kontrolního úřadu, který je vymezen jako nezávislý orgán.

3.2.1. Vztah České národní banky k jiným státním orgánům

Základním aspektem v souvislosti s institucionální nezávislostí České národní banky je ustanovení § 9 odst. 1 zákona o ČNB, že „Česká národní banka a bankovní rada při plnění hlavního cíle České národní banky a při výkonu dalších činností nesmějí přijímat ani vyžadovat pokyny od prezidenta republiky, Parlamentu, vlády, správních úřadů ani od jakéhokoliv jiného subjektu.“

Vztah České národní banky a Parlamentu ČR je určen povinnostmi informačního charakteru, které jsou spíše jednostranné z pohledu ČNB a jejich neplnění je nesankcionovatelné. Tyto povinnosti jsou stanoveny v zákoně č. 6/1993 Sb., o České národní bance, který zakotvuje i řadu dalších povinností a vztahů vůči jiným státním orgánům, jak bude vysvětleno v následujících odstavcích.

Poslanecké sněmovně je Česká národní banka povinna nejméně dvakrát ročně podávat k projednání zprávu o měnovém vývoji, popř. i mimořádnou zprávu o měnovém vývoji, usnese-li se na tom Poslanecká sněmovna, která není schvalována Poslaneckou sněmovnou, ale je brána pouze na vědomí (§ 3). Dále je dle § 3a Česká národní banka povinna podávat Poslanecké sněmovně nejméně jedenkrát ročně k informaci zprávu o finanční stabilitě. Česká národní banka rovněž každoročně vypracovává a nejpozději do 30. června následujícího roku předkládá Poslanecké sněmovně, Senátu a vládě k informaci zprávu o výkonu dohledu nad finančním trhem (§ 45d). Roční zprávu o výsledku svého hospodaření Česká národní banka předkládá nejpozději do 3 měsíců po skončení kalendářního roku k projednání Poslanecké sněmovně. Ta zprávu schválí, vezme na vědomí

nebo odmítne. V případě odmítnutí je Česká národní banka povinna do 6 týdnů předložit zprávu zpřesněnou a doplněnou podle požadavků Poslanecké sněmovny (§ 47 odst. 3, 4, 5). Bankovní rada též předkládá Poslanecké sněmovně schválenou účetní závěrku, která je ověřována jedním nebo více auditory, kteří jsou určeni po dohodě bankovní rady s ministrem financí (§ 48 odst. 2, 3).

Vztah České národní banky a vlády lze charakterizovat jako oboustranně informační a poradní vztah fungující na principu vzájemnosti. Česká národní banka spolu s Ministerstvem financí připravuje a předkládá vládě návrhy zákonných úprav v oblasti měny a peněžního oběhu a návrhy zákonných úprav, kterými se upravují postavení, působnost, organizace a činnost České národní banky, s výjimkou dohledu nad finančním trhem, platebním stykem a vydáváním elektronických peněz; Česká národní banka také spolupracuje s Ministerstvem financí na přípravě návrhů zákonných úprav v oblasti finančního trhu, platebního styku, regulace vydávání elektronických peněz, devizového hospodářství a zavedení jednotné měny euro na území České republiky (§ 37). Tyto iniciativní návrhy nejsou pro vládu závazné.

Česká národní banka a vláda se vzájemně informují o zásadách a opatřeních měnové a hospodářské politiky (§ 9 odst. 2). Česká národní banka zaujímá stanovisko k návrhům, předkládaným k projednání vládě, které se dotýkají působnosti České národní banky, a plní poradní funkce vůči vládě v záležitostech měnově politické povahy a finančního trhu (§ 10). Dle § 11 je ministr financí (nebo jiný pověřený člen vlády) oprávněn zúčastnit se s hlasem poradním zasedání Bankovní rady a může jí předkládat návrhy k projednání a na druhé straně guvernér České národní banky (nebo jím určený viceguvernér) je oprávněn účastnit se s hlasem poradním schůze vlády.

Vazba České národní banky na moc soudní je uskutečňována prostřednictvím správního soudnictví, kdy předmětem soudního přezkumu mohou být rozhodnutí ČNB v souvislosti s dohledem nad finančním trhem – rozhodnutí o žádostech o udělení licencí, povolení, registrací a předchozích souhlasů podle zvláštních právních předpisů (§ 44 odst. 2 písm. a); a dále také rozhodnutí ve věcech správních deliktů (§ 46a - § 46c). Vztah Nejvyššího kontrolního úřadu k ČNB je zakotven v zákoně č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, který stanoví, že NKÚ vykonává kontrolu hospodaření České národní banky v oblasti výdajů na pořízení majetku a výdajů na její provoz (§ 3 odst. 3).

3.2.2. *Nezávislost České národní banky*

„Nezávislost centrální banky je klíčovou podmínkou úspěšné realizace měnové politiky a tedy udržitelného neinflačního růstu ekonomiky. ČNB disponuje vysokou mírou nezávislosti na politických strukturách při plnění svých zákonem stanovených funkcí již od počátku své existence (leden 1993). Nezávislost centrální banky je důležitá pro plnění jejího hlavního měnového cíle, kterým je v naprosté většině případů cenová stabilita. Význam nezávislosti centrální banky vystupuje v této souvislosti do popředí především proto, že politická moc se může snažit přimět centrální banku k opatřením, která sice mohou krátkodobě vést k podpoře ekonomického růstu, ale v delším období se projeví v nežádoucím růstu inflace, zatímco růst ekonomické aktivity se vrátí na původní úroveň nebo (v důsledku zvýšené inflace) dokonce i na úroveň nižší. Dostatečná míra nezávislosti na politické moci umožňuje centrální bance těmto tlakům odolávat.“³⁶

Rozlišujeme čtyři aspekty nezávislosti centrální banky: institucionální, personální, funkční a finanční. Personální nezávislost České národní banky je spojena se jmenováním členů Bankovní rady prezidentem republiky bez kontrasignace předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády (čl. 62 písm. k) Ústavy České republiky). V zákoně o České národní bance jsou pak stanoveny důvody pro odvolání členů Bankovní rady. Institucionální nezávislost České národní banky je definována tak, že Bankovní rada nesmí při plnění svých zákonem stanovených cílů a dalších činnostech přijímat či vyžadovat žádné pokyny od vlády, prezidenta, parlamentu nebo jiných subjektů. Nezávislost funkční pak znamená samostatnost České národní banky při stanovování inflačních cílů a nástrojů pro jejich dosažení. ČNB a vláda se pouze vzájemně informují o opatřeních z oblasti měnové a fiskální politiky. Finanční nezávislost je spojena se zákazem financování veřejného sektoru (či jím řízených subjektů). Česká národní banka hospodaří podle vlastního rozpočtu schváleného Bankovní radou, každoročně zpracovává účetní závěrku (ověřenou externím auditorem) a předkládá Parlamentu výroční zprávu o výsledku hospodaření.

„Nezávislost však musí mít svou protiváhu v zodpovědnosti, která spolu s nezbytnou profesionalitou, transparentností a efektivitou posiluje důvěryhodnost

³⁶ Česká národní banka. *Proč je ČNB nezávislá?* [online]

centrální banky. Vysoká míra nezávislosti ČNB je doprovázena vysokou mírou její transparentnosti. Široká veřejnost je průběžně seznamována s hlavním cílem měnové politiky ČNB i s podstatou režimu cílování inflace, jehož prostřednictvím je tento cíl naplňován. ČNB informuje veřejnost o výši inflačního cíle, o prognózách inflace a jejich rizicích i o měnověpolitických opatřeních a důvodech, které ČNB k jejich realizaci vedly.³⁷

3.3. Funkce a činnost České národní banky

Hlavním cílem činnosti České národní banky je péče o cenovou stabilitu (čl. 98 odst. 1 Ústavy). Zákon o ČNB ve svém § 2 odst. 1 pak dále stanoví, že hlavním cílem České národní banky je péče o cenovou stabilitu a pokud tím není dotčen její hlavní cíl, Česká národní banka podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu. Česká národní banka jedná v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství.

V odstavci druhém § 2 zákona o ČNB je dále stanoveno: „V souladu se svým hlavním cílem Česká národní banka:

- a) určuje měnovou politiku,
- b) vydává bankovky a mince,
- c) řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, poboček zahraničních bank a spořitelních a úvěrních družstev, pečuje o jejich plynulost a hospodárnost a podílí se na zajištění bezpečnosti, spolehlivosti a efektivnosti platebních systémů a na jejich rozvoji,
- d) vykonává dohled nad osobami působícími na finančním trhu, provádí analýzy vývoje finančního systému, pečuje o bezpečné fungování a rozvoj finančního trhu v České republice a přispívá ke stabilitě jejího finančního systému jako celku,
- e) provádí další činnosti podle tohoto zákona a podle zvláštních právních předpisů.“

³⁷ Výroční zpráva České národní banky, 2007, Praha: Česká národní banka, 2008, str. 8-9

Česká národní banka jako centrální banka České republiky vykonává veškeré funkce, které jsou pro takovouto instituci stanoveny. Mezi hlavní činnosti, jež jsou v následujících podkapitolách podrobněji rozebrány, patří emise bankovek a mincí, provádění měnové politiky, regulace a dohled, působení jako banka bank a banka státu (vlády), reprezentace státu v měnové oblasti, správa devizových rezerv a další činnosti v oblastech jako je kurzová politika, platební styk nebo finanční stabilita.

3.3.1. Emise bankovek a mincí

Česká národní banka je nadána emisním monopolem, má výhradní právo vydávat do oběhu mince a bankovky a řídit plynulý a hospodárny peněžní oběh. Při výkonu této emisní funkce spravuje zásoby peněz, vyměňuje, stahuje z oběhu a ničí opotřebované a poškozené peníze. Podílí se též na ochraně proti padělání a pozměňování bankovek a mincí.

Od 1. července 2011 je účinný zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí, jehož cílem je především stanovení práv a povinností subjektů, které působí v peněžním oběhu, zlepšení kvality oběživa a stanovení postupů při zadržování bankovek a mincí podezřelých z padělání nebo pozměňování. Zákon o oběhu bankovek a mincí nově upravuje postupy při výměně tuzemských bankovek a mincí. Z důvodové zprávy k tomu zákonu vyplývá pět hlavních důvodů pro potřebu nové právní úpravy:

1. zakotvit do českého právního řádu ustanovení, která upravují ochranu bankovek a mincí jednotné měny v rámci Evropské unie,
2. stanovit zákonem jednoznačně práva a povinnosti subjektů, které spolupůsobí při peněžním oběhu,
3. stanovit zákonem práva a povinnosti ČNB ve vztahu k bezpečnostním agenturám a jiným subjektům, které poskytují placené služby v oblasti zpracování peněz,
4. připravit legislativní podmínky pro případné změny struktury subjektů působících v oblasti zpracování, úschovy a distribuce platidel,
5. stanovit kompetence a procedury při ukládání sankcí úvěrovým institucím a ostatním subjektům, které porušily povinnosti, jež jim byly uloženy zákonem nebo přímo použitelným předpisem Evropské unie.

„V peněžním oběhu v České republice došlo od vzniku samostatné české měny k celé řadě kvalitativních i kvantitativních změn, které dosud nebyly do české legislativy promítnuty v adekvátní formě. Smyslem vydání nového zákona o oběhu bankovek a mincí je vytvořit v reakci na zmíněné změny podmínky pro zajišťování plynulosti a efektivity hotovostního peněžního oběhu a posilování integrity české měny a v budoucnosti i eura, a to mimo rámec zákona upravujícího postavení centrální banky v České republice.“³⁸ V následující tabulce (Tabulka 1) je uvedena struktura peněz v oběhu podle stavu ke dni 31. prosince 2011.

Nominální hodnota	V oběhu v mil. Kč	Podíl v %	V oběhu v mil. kusů	Podíl v %
Bankovky				
5 000 Kč	124 915,30	30,30 %	25,00	7,10 %
2 000 Kč	124 666,50	30,30 %	62,30	17,70 %
1 000 Kč	123 681,30	30,00 %	123,70	35,00 %
500 Kč	10 699,60	2,60 %	21,40	6,10 %
200 Kč	10 600,40	2,60 %	53,00	15,00 %
100 Kč	5 028,10	1,20 %	50,30	14,20 %
50 Kč	606,90	0,10 %	12,10	3,40 %
20 Kč	104,20	0,00 %	5,20	1,50 %
bankovky celkem	400 302,30	97,20 %	353,00	100,00 %
Mince				
50 Kč	3 614,60	0,90 %	72,30	4,10 %
20 Kč	2 952,80	0,70 %	147,60	8,40 %
10 Kč	1 729,40	0,40 %	172,90	9,90 %
5 Kč	1 006,40	0,20 %	201,30	11,50 %
2 Kč	709,80	0,20 %	354,90	20,30 %
1 Kč	434,70	0,10 %	434,70	24,80 %
0,50 Kč	183,30	0,00 %	366,50	20,90 %
mince celkem	10 630,90	2,60 %	1 750,30	100,00 %
pamětní mince	1 019,50	0,20 %	1,90	
Celkem	411 952,70	100,00%	2105,20	

Tabulka 1: Struktura peněz v oběhu ke dni 31. 12. 2011

Zdroj dat: www.cnb.cz

³⁸ Sněmovní tisk 178/0, část č. 1/4 VI. n. z. o oběhu bankovek a mincí - EU

3.3.2. Měnová politika

Hlavním úkolem České národní banky v oblasti měnové politiky je zabezpečovat cenovou stabilitu a podporovat obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu, pokud tím není cenová stabilita dotčena. K dosažení tohoto cíle využívá ČNB celou řadu nástrojů měnové politiky v rámci měnově-politického režimu, jímž je cílování inflace. Česká národní banka stanoví inflační cíl a usiluje o to, aby se skutečná inflace nelišila od toho cíle více, než je stanoveno v tolerančním pásmu.

Měnovou politiku lze rozlišovat na expanzivní a restriktivní. Expanzivní měnová politika se uplatňuje v případě, že je třeba stimulovat ekonomiku. Dochází ke snížení tržní krátkodobé úrokové míry, čímž se snižují ostatní úrokové míry v dané ekonomice. Ze strany obchodních bank je větší ochota poskytovat nové úvěry, domácnosti a podniky více utrácejí, čímž dochází ke zrychlení oběhu peněz v ekonomice. Naopak restriktivní měnová politika se provádí, pokud hrozí inflace a vede ke zvýšení tržní krátkodobé míry a k opačným jevům na straně bank, domácností a podniků.

Měnová politika v malé otevřené ekonomice, kterou Česká republika je, se potýká s velkým vlivem zahraničních úrokových měr svých obchodních partnerů. Pokud např. v Německu dojde k recesi, projeví se pokles inflace i u nás. Účinnost měnové politiky se potýká též s časovým zpožděním svých účinků (odhadem rok až dva roky), jelikož změna úrokových měr působí na ceny velmi pomalu a reakce subjektů ekonomiky zabere určitý čas. Z těchto důvodů je regulace a cílování inflace činností poměrně náročnou (nejen) pro Českou národní banku.

3.3.3. Regulace a dohled

Česká národní banka je vrcholným orgánem sjednoceného dohledu nad finančním trhem. Dohlíží tedy na bankovní sektor, kapitálový trh, oblast pojišťovnictví, družstevní záložny, směnárny a instituce platebního styku.

„ČNB v rozsahu stanoveném právními předpisy vykonává dohled nad finančním trhem, provádí analýzy vývoje finančního systému, pečuje o bezpečné fungování a rozvoj finančního trhu v České republice a přispívá ke stabilitě jejího finančního systému jako celku. Posilování stability a transparentnosti finančního trhu

prostřednictvím zavádění nových regulatorních koncepcí představuje dlouhodobý proces, který je provázán s legislativními změnami v rámci evropského práva. ČNB provádí výkon dohledu nad finančním trhem na dálku, kdy průběžně sleduje stabilitu jednotlivých dohlížených sektorů, a také přímo na místě kontrolami u dohlížených subjektů.³⁹

3.3.4. Banka bank a státu

Funkce centrální banky jako bankéře bankovního systému spočívá především v přijímání vkladů od bank, poskytování úvěrů bankovním institucím⁴⁰, vedení účtů bank a provádění mezibankovního zúčtování. Jako banka státu vykonává centrální banka vedení účtů pro stát (vede účty vládě, centrálním orgánům i dalším státním subjektům jako jsou finanční a celní úřady, příspěvkové organizace či státní fondy) a správu státního dluhu. „Ve vyspělých tržních ekonomikách jsou hlavním a rozhodujícím zdrojem krytí těchto deficitů prostředky získané emisí státních cenných papírů na domácím trhu. Dále přicházejí v úvahu ještě zahraniční půjčky a použití státních finančních aktiv (rezerv). Teoreticky sem můžeme zařadit ještě zvýšení daní a přímý úvěr od centrální banky, který je však ve většině vyspělých zemí buď zakázán, nebo alespoň výrazně omezen.“⁴¹

3.3.5. Reprezentace státu v měnové oblasti

Další neméně významnou funkci plní centrální banka v oblasti reprezentace státu v otázkách měnové politiky jak vůči domácí tak i zahraniční veřejnosti a podílí se na ekonomickém výzkumu. Česká národní banka poskytuje pravidelně informace o měnovém vývoji a reprezentuje Českou republiku na mezinárodní úrovni.

„Vysoká míra nezávislosti ČNB je vyvážena její informační otevřeností. ČNB různými prostředky informuje veřejnost o podstatě svého měnověpolitického režimu, o výši inflačního cíle, o prognózách inflace a jejich rizicích i o provedených měnověpolitických opatřeních a důvodech, které ČNB vedly k těmto opatřením.

³⁹ Výroční zpráva České národní banky, 2011, Praha: Česká národní banka, 2012, str. 22-24

⁴⁰ nejčastěji se jedná o krátkodobé úvěry na doplnění likvidity, řadí se sem však i krátkodobé nouzové úvěry (lombardní úvěr a úvěr na povinné minimální rezervy), dlouhodobější nouzové úvěry, hotovostní úvěry či úvěry v zahraničních měnách k doplnění devizové likvidity

⁴¹ REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1, str. 148

K informování veřejnosti ČNB využívá nejen pravidelné čtvrtletní Zprávy o inflaci, které předkládá Poslanecké sněmovně Parlamentu a vyvěšuje na své webové stránce, ale i záznamy z měnověpolitických jednání bankovní rady ČNB, tiskové konference, články a rozhovory v tisku a dalších médiích, přednášky, vystoupení členů bankovní rady ČNB apod.⁴²

3.3.6. Správa devizových rezerv

V devizové oblasti vykonává centrální banka činnosti spojené se shromažďováním devizových rezerv státu, s operacemi na devizovém trhu a s regulací v této oblasti. „Operace centrální banky s devizovými rezervami (včetně rezerv zlata) mají tři základní motivy: udržování hodnoty devizových rezerv, zabezpečování devizové likvidity země a ovlivňování úrovně a pohybů měnového kurzu domácí měny.“⁴³

Devizové rezervy České národní banky zahrnují likvidní zahraniční aktiva ČNB ve směnitelných měnách. Lze mezi ně řadit především monetární zlato, zvláštní práva čerpání, rezervní pozici u Mezinárodního měnového fondu a krátkodobá aktiva ve vztahu k zahraničí jako jsou vklady, cenné papíry, valuty apod. „Devizové rezervy představují zahraniční aktiva ČNB ve směnitelných měnách sloužící především k podpoře provádění vlastní nezávislé měnové a kurzové politiky a také jako zdroj devizové likvidity pro klienty ČNB. Na konci roku 2011 zaujímaly devizové rezervy cca 97% podíl na aktivech v bilanci ČNB a jejich výnos byl nejvýznamnějším příjmem ČNB.“⁴⁴

⁴² Česká národní banka. *Měnová politika České národní banky: Principy, procedury, nástroje*. Praha: Česká národní banka, červen 2010, str. 1

⁴³ REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1, str. 43

⁴⁴ Výroční zpráva České národní banky, 2011, Praha: Česká národní banka, 2012, str. 33

4. Měnová politika ČNB v kontextu evropského vývoje

Měnová politika je klíčovou součástí hospodářské politiky státu, která slouží k naplňování národohospodářských cílů. V úvodu této kapitoly, věnující se monetární politice na české i evropské úrovni, budou vymezeny základní cíle a nástroje k provádění měnové politiky státu v obecné teoretické rovině. Následovat bude historický exkurz do měnověpolitických opatření, prováděných Českou národní bankou po roce 1993, na což bude navazovat podrobnější analýza cílování inflace jako měnověpolitického režimu zavedenému Českou národní bankou v roce 1997 s důrazem na zhodnocení plnění stanovených inflačních cílů a na vývoj ekonomiky v České republice do současnosti.

Další podkapitola bude věnována konkrétním nástrojům měnové politiky, které Česká národní banka v současnosti využívá k dosahování stanovených cílů, a na tuto část bude navazovat teoretické vymezení transmisního mechanismu měnové politiky s uvedením jeho konkrétního fungování na příkladu Evropské centrální banky, které bude doplněno cíli a nastavením měnové politiky ECB.

4.1. Cíle a nástroje měnové politiky

4.1.1. Cíle měnové politiky

V obecné rovině lze jako cíle měnové politiky jmenovat makroekonomické cíle jako je hospodářský růst, stabilita cenové hladiny, zaměstnanost, vyrovnaná platební bilance či stabilní směnný kurz. „Podle postavení centrální banky v národním hospodářství a vztahu měnové politiky k politice fiskální jsou v jednotlivých zemích chápány cíle měnové politiky různě.“⁴⁵ Ve vyspělých ekonomikách spočívá měnová politika v regulaci tržní krátkodobé úrokové míry jako operačního kritéria tak, aby nakonec ovlivnila inflaci jako konečný cíl. Česká národní banka stejně jako Evropská centrální banka má v současnosti jako primární cíl při provádění měnové politiky stanovenou cenovou stabilitu.

⁴⁵ KVIZDA, Martin. *Centrální banka a národní hospodářství*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. 217 s. ISBN 80-210-1942-5, str. 46

4.1.2. Nástroje měnové politiky

Nástroje měnové politiky lze obecně dělit z hlediska jejich dopadu na bankovní systém na přímé (pravidla likvidity, povinné vklady, limity úvěrů bank a úrokových sazeb) a nepřímé (operace na volném trhu, kurzové intervence či diskontní nástroje). Na pomezí těchto dvou skupin pak leží povinné minimální rezervy bank a doporučení či výzvy centrální banky. Přehled nástrojů měnové politiky je uveden v Tabulce 2.

„Nepřímé nástroje měnové politiky jsou charakteristické plošným působením na celý bankovní systém, v podstatě jednotnými podmínkami pro všechny bankovní instituce a především tím, že banky na ně mohou, ale nemusejí – „povinně“ – reagovat. Tyto nástroje tedy přímo neomezují samostatnost rozhodování obchodních a dalších bank v ekonomice, pouze vymezují základní rámec pro podnikání těchto bank. Přímé nástroje jsou svým způsobem tržní ekonomice cizí, neboť přímo dopadají do rozhodovacího mechanismu obchodních a dalších bank, a omezují tak jejich podnikatelskou samostatnost.“⁴⁶

NÁSTROJE MĚNOVÉ POLITIKY		
PŘÍMÉ	NEPŘÍMÉ	PŘÍMÉ I NEPŘÍMÉ
Pravidla likvidity	Operace na volném trhu	Povinné minimální rezervy
Limity úvěrů bank	Diskontní nástroje	Doporučení
Limity úrokových sazeb bank	Kurzové intervence	Výzvy a dohody
Povinné vklady		

Tabulka 2: Nástroje měnové politiky

Zdroj: REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2001. str. 277 (vlastní zpracování)

Operace na volném trhu představují jakýsi obchod mezi centrální bankou a domácím bankovním subjektem. Ačkoliv patří mezi nepřímé nástroje měnové politiky, které jsou oproti nástrojům přímým méně účinné, jsou tyto nástroje při regulaci měnové báze nebo jejích složek a při ovlivňování krátkodobé úrokové míry jedněmi z neúčinnějších. Centrální banky provádějí operace na volném trhu nejčastěji se

⁴⁶ REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1, str. 277-278

státními cennými papíry, popřípadě i s cennými papíry vlastními. Z hlediska působení na měnovou bázi lze rozlišovat tři druhy operací – přímé, repo a switch operace. „Repo operace se skládají vždy ze dvou opačných transakcí. Při prostých repo operacích centrální banka prodává cenné papíry a později je zpětně nakupuje, měnová báze tedy dočasně klesne a později se vrátí na původní úroveň. Při reverzních repo operacích centrální banka nakupuje cenné papíry a později je prodává – měnová báze se dočasně zvýší. Ke zpětné transakci při repo operacích může dojít buď v přesně stanoveném termínu (termínované repo operace), nebo kdykoliv do určeného termínu na základě rozhodnutí kterékoliv z obou zúčastněných stran (netermínované repo operace).“⁴⁷ Centrální banky však zpravidla preferují termínované repo operace z důvodu přesnějšího určení jejich vlivu na měnovou bázi.

Mezi diskontní nástroje měnové politiky patří především úvěry, jež poskytuje centrální banka tuzemským obchodním bankám (rozlišujeme úvěry diskontní, reeskontní a lombardní) a úrokové sazby z těchto úvěrů. Diskontní úvěry představují jeden z nejlevnějších úvěrových zdrojů pro obchodní banky a jsou úročeny diskontní sazbou. Tyto úvěry jsou krátkodobé, kdy lhůta jejich splatnosti nepřesahuje tři měsíce. Poskytnutí diskontního úvěru vede k růstu měnové báze a rezerv bank, jeho splacení k jevům opačným. Stejně dopady na měnovou bázi mají i reeskontní úvěry, které jsou taktéž krátkodobé. Centrální banka odkupuje od domácích bank směnky a příslušné částky (snížené o úrok) připisuje daným bankám na účty rezerv. Centrální banky také poskytují lombardní úvěry proti zástavě směnek a jiných cenných papírů. Tyto úvěry jsou úročeny lombardní sazbou.

Kursová intervence jsou prováděny s cílem regulovat měnový kurz domácí měny. Jsou prováděny buď přímo nákupem či prodejem zahraničních měn za měnu domácí, nebo nepřímo změnou diskontní sazby. Pravidla likvidity stanoví strukturu aktiv a pasiv v bilanci bank s cílem regulace žádoucí úrovně likvidity bank. Limity úvěrů bank stanoví maximální rozsah úvěrů, které mohou banky poskytnout svým klientům s cílem regulovat úvěrové agregáty. Jsou spojeny s úvěrovým transmisičním mechanismem a mohou ovlivnit i krátkodobou úrokovou míru. Limity úrokových sazeb bank určují maximální úrokové sazby bank z úvěrů a také maximální nebo minimální úrokové

⁴⁷ REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1, str. 283-284

sazby bank z vkladů. Tento nástroj měnové politiky přímo ovlivňuje krátkodobou úrokovou míru. Povinné vklady jsou považovány za nepříliš významný nástroj měnové politiky a bývají používány s cílem získat kontrolu nad pohybem peněžních prostředků zpravidla u centrálních orgánů státu či orgánů místní samosprávy.

Povinné minimální rezervy bank se využívají k ovlivňování peněžních multiplikátorů. Banky jsou povinny vytvářet rezervy ve stanovené výši, a pokud svůj závazek nedodrží, hrozí jim od centrální banky sankce či dokonce zákaz činnosti. Tento měnověpolitický nástroj je bankami vnímán jako nástroj, jenž značně narušuje volnost dispozice s vklady, zvyšuje nákladovost a snižuje výnosnost bank. Revenda⁴⁸ považuje smysl existence povinných minimálních rezerv za sporný a to ze tří důvodů – důvod likvidity, důvod měnové politiky a daňový důvod. A shrnuje, že „povinné minimální rezervy zřejmě mají své opodstatnění pouze v těch zemích, kde je omezený prostor pro využívání jiných nástrojů měnové politiky, zejména operací na volném trhu a diskontních nástrojů.“ Doporučení, výzvy a dohody se využívají pro doplnění jiných nástrojů měnové politiky a konkretizaci určitých záměrů.

4.2. Historický vývoj měnové politiky ČNB

Česká národní banka od svého vzniku v roce 1993 prováděla cílování peněžní zásoby⁴⁹ M2 a měnového kurzu v souladu se svým hlavním cílem, kterým bylo zabezpečovat stabilitu české měny. Pevný měnový kurz byl považován za určitou stabilizující kotvu české ekonomiky. V letech 1994 až 1996 docházelo k narůstání vnější nerovnováhy. „S cílem přispět k obnově makroekonomické stability přijala ČNB v průběhu roku 1996 několik opatření. Zásadní význam mělo rozšíření kurzového flukтуаčního pásma z $\pm 0,5 \%$ na $\pm 7,5 \%$, které mělo zejména bránit přílivu krátkodobého spekulativního kapitálu. Dále ČNB v polovině roku 1996 zvýšila úrokové sazby. Problémem byl růst mezd, který byl daleko rychlejší než růst ekonomiky.

⁴⁸ REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1, str. 307-313

⁴⁹ peněžní agregát M2 v současnosti dle eurosystému zahrnuje oběživo, jednodenní vklady, vklady se splatností do 2 let a vklady s výpovědní lhůtou do 3 měsíců

Začátkem roku 1997 pokračovalo prohlubování nerovnováhy. Růst reálných mezd byl nadále nadměrný a neodpovídal nárůstu produktivity práce.⁵⁰

Všechny tyto problémy vedly k měnové krizi české koruny v květnu roku 1997. Reakcí České národní banky byly cizoměnové intervence, zvýšení úrokových měr (repo míra byla v červnu tohoto roku zvýšena na 39 %) a snížení rezerv bank. Tyto měnové turbulence vedly k přechodu z dosavadního pevného kurzu měny na režim řízeného proměnlivého kurzu, což s sebou přineslo po vzoru jiných evropských zemí (např. Velká Británie, Finsko, Švédsko) volbu měnově-politického režimu cílování inflace. Argumentem pro zavedení byla též snaha překonat setrvačnost vysoké inflace z let minulých a provést účinnější opatření k obnově dezinflačního procesu.

Ve vývoji měnověpolitických režimů na našem území v období od transformace do současnosti lze tedy rozlišovat tři etapy. První probíhala po roce 1990 a skončila při měnových turbulencích koncem května 1997. V tomto období bylo využíváno schéma, jež kombinovalo kurzový závěs (nominální kurz české koruny byl fixován na měnový koš, který obsahoval měny s největším podílem na obratu běžného účtu platební bilance) s měnovou politikou založenou na cílování měnových agregátů. Druhé období trvalo do konce roku 1997 a bylo pro něj typické cílování peněžní zásoby a nahrazení režimu fixního kurzu kurzem volně plovoucím. Od počátku roku 1998 do současnosti je využíván režim cílování inflace, jehož cílem bylo zpočátku zabezpečit stabilitu české měny a od května 2002 stabilitu cenovou.

Cílování měnových agregátů se do roku 1992 převážně provádělo prostřednictvím administrativních nástrojů⁵¹, jež měly přímou vazbu na zprostředkující cíl – peněžní zásobu (měnový agregát M2). Od roku 1993 byly administrativní nástroje nahrazovány nástroji nepřímými. Zajištění plnění zprostředkujícího cíle si žádalo stanovení adekvátního operativního cíle, jenž byl často měněn. Zeman⁵² k tomuto uvádí: „Od října 1992 do srpna 1994 byla jako operativní cíl využívána měnová báze (oběživo + rezervy bank u ČNB). Důvodem pro volbu měnové báze byl předpokládaný vztah mezi její výší

⁵⁰ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, 2004. 744 s. ISBN 80-247-0769-1, str. 499

⁵¹ úrokové a úvěrové limity

⁵² ZEMAN, Ivo. *Měnová a kurzová politika v ČR (Československu) po roce 1989*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383, str. 72

a vývojem peněžní zásoby. Původní záměr však nebyl zcela naplněn. Peněžní multiplikátor nemohl v podmínkách dynamicky se rozvíjejícího peněžního trhu vykazovat dostatečně stabilní vazbu. V období od září 1994 do prosince 1995 byly jako operativní cíl využívány rezervy bank u ČNB. Hlavním důvodem opuštění měnové báze byla snaha nalézt pevnější cíl pro provádění denních operací na volném trhu. Tomuto charakteru operací nejlépe odpovídá řízení krátkodobé úrokové sazby peněžního trhu. Od ledna 1996 doposud je jako operativní cíl využívána úroková sazba 1T PRIBOR.“

4.3. Cílování inflace

Cílování inflace definuje Jílek⁵³ jako: „režim měnové politiky, kdy inflaci jako konečný cíl se centrální banka snaží docílit přímo prostřednictvím operačního cíle či posloupnosti cílů, a nikoli pouze prostřednictvím zprostředkujících cílů. Centrální banka veřejně vyhlásí konkrétní cíle pro výši inflace v určitém časovém horizontu, a poté reguluje tržní krátkodobou úrokovou míru (tj. operační cíl) tak, aby se inflace dostala do cílového koridoru. Snahou je vytvořit pro veřejnost čitelný a transparentní systém, v němž je rozhodování o měnové politice podřízeno jasným procedurám a pravidlům.“

Neuspokojivé výsledky realizace měnové politiky prostřednictvím cílování peněžní zásoby vedly Českou národní banku ke konci roku 1997 k rozhodnutí využívat od ledna následujícího roku cílování inflace.

„Příklon k režimu cílování inflace byl východiskem ze situace, kdy po měnových turbulencích hospodářská a měnová politika ztratila svou dosavadní nominální kotvu v podobě kurzové veličiny. Současně bylo zřejmé, že návrat ke kurzovému závěsu je v další etapě zcela nerealistický a že ani další alternativa – cílování peněžní zásoby – nemůže v daných podmínkách poskytnout dostatečně funkční kritérium pro orientaci měnové politiky. Česká republika v tomto směru následovala zkušenosti řady zemí, které před zavedením cílování inflace byly rovněž nuceny opustit režim fixního kurzu.

⁵³ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, 2004. 744 s. ISBN 80-247-0769-1, str. 449-450

Podstatným argumentem pro zavedení cílování inflace byla rovněž setrvačnost relativně vysoké hladiny inflace v předcházejících letech.⁵⁴

Mandel a Tomšík⁵⁵ rozlišují cílování inflace v České republice na tři období. První období v letech 1998 – 2001 je charakteristické tím, že ČNB cílovala meziroční změnu cenové hladiny stanovenou indexem čisté inflace⁵⁶, kdy inflační cíl byl stanoven pouze pro poslední měsíc daného roku. V letech 2002 – 2005 dochází ke dvěma významným změnám ve fungování inflačního cílování. Česká národní banka začala cílovat celkový index spotřebitelských cen a od dosahování požadované inflace k prosinci daného roku přešla na udržení inflace v určitém koridoru⁵⁷. Od roku 2006 přechází ČNB na bodový cíl pro celkovou inflaci, který byl do konce roku 2009 stanoven na úrovni 3 %, od roku 2010 pak na 2 % s tím, že Česká národní banka bude usilovat o to, aby skutečná inflace nepřekročila stanovený cíl o víc než jeden procentní bod na obě strany.

Zeman⁵⁸ rozlišuje ještě první uvedené období na dvě etapy. K prvnímu období uvádí dva hlavní rysy: „inflační cíle stanovila výhradně ČNB a tyto cíle ještě nebyly zasazeny do dlouhodobějšího dezinflačního rámce“. Stěžejním střednědobým cílem bylo udržení čisté inflace v rozpětí 3,5 % až 5,5 % koncem roku 2000 a krátkodobým cílem v rozpětí 5,5 % až 6,5 % ke konci roku 1998. Inflační cíle byly tedy stanoveny ve formě pásma, které mělo být plněno ke konci příslušných roků. Ke druhé etapě Zeman uvádí: „Druhá etapa se od etapy první kvalitativně odlišovala. ČNB se snažila navázat co nejužší spolupráci s vládou při stanovování a konkretizaci inflačních cílů, popř. získat její podporu, a touto cestou zvýšit kredibilitu stanoveného inflačního cíle.“ Dlouhodobý inflační cíl byl stanoven jako meziroční růst čisté inflace ve výši 2 %

⁵⁴ ZEMAN, Ivo. *Měnová a kurzová politika v ČR (Československu) po roce 1989*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383, str. 77

⁵⁵ MANDEL, Martin; TOMŠÍK, Vladimír. *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7261-185-0, str. 260-262

⁵⁶ spotřebitelský koš pro výpočet toho indexu ve srovnání s indexem spotřebitelských cen nezahrnoval položky, jež byly státem a místními orgány regulovány (cca 20% podíl)

⁵⁷ na počátku období nastaveném v rozmezí 3-5 %, na konci již na úrovni 2-4 %

⁵⁸ ZEMAN, Ivo. *Měnová a kurzová politika v ČR (Československu) po roce 1989*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383, str. 78-79

(\pm jeden procentní bod). Koncem dubna 2000 byl vyhlášen cíl pro konec roku 2001 jako meziroční růst čisté inflace v rozmezí 3 % (\pm jeden procentní bod).

Počátek roku 1998 je charakteristický vysokou inflací a vysokými úrokovými sazbami. Inflace byla negativně ovlivňována především působením nákladových inflačních faktorů a absorpce cenových šoků byla pomalejší, než se předpokládalo. Od druhé poloviny roku 1998 dochází k rychlému poklesu inflace a snižování měnověpolitických sazeb a sazby povinných minimálních rezerv. Silná rozpočtová restrikce spojená se stabilizačními balíčky a vládními škrty vedla již v roce 1997 ke stagnaci vládních výdajů. Výsledkem bylo podstřelení inflačního cíle⁵⁹ ke konci roku 1998. Od února do září 1999 dosahovala meziroční čistá inflace dokonce záporných hodnot a do prosince vzrostla na 1,5 % (inflační cíl 4 % až 5 % byl tedy opět značně přestřelen). Pro roky 2000 a 2001 bylo typické postupné zrychlování inflace. Meziroční čistá inflace v prosinci 2000 dosáhla 3 % (inflační cíl 3,5 % až 5,5 %) a o rok později 2,4 % při inflačním cíli 2 % až 4 %.

„Podstřelování stanovených inflačních cílů ve sledovaném období lze přičíst především unikátnímu souběhu antiinflačního působení vnějších a vnitřních faktorů exogenního charakteru, které bylo patrné obzvláště v prvních dvou letech využívání schématu cílování inflace (1998 – 1999). Pro vývoj ve vnějším prostředí v daném období byly příznačné mimořádně intenzivní výkyvy spojené s krizovým vývojem na finančních trzích v jihovýchodní Asii a v Rusku. Paralelně působily rovněž faktory zevnitř ekonomiky. Mezi nejvýznamnější patřilo silné posilování koruny způsobené především přílivem kapitálu v souvislosti s privatizací státního podílu ve velkých bankách a podnicích.“⁶⁰

Až do poloviny roku 2002 trval dlouhodobější trend posilování nominálního kurzu české koruny vůči euru především díky rostoucímu vlivu přímých zahraničních investic. Tento trend byl zastaven opatřeními pro zpomalení dalšího posilování kurzu přijatými Českou národní bankou ve shodě s vládou spolu s devizovými intervencemi ČNB a snižováním měnověpolitických sazeb. Inflace s určitým zpožděním kopírovala

⁵⁹ meziroční čistá inflace na konci roku 1998 dosáhla hodnoty 1,7 % a inflační cíl byl stanoven v rozmezí 5,5 % až 6,5 %

⁶⁰ ZEMAN, Ivo. *Měnová a kurzová politika v ČR (Československu) po roce 1989*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383, str. 84-85

vývoj nominálního kurzu české koruny vůči euru a na počátku roku 2004 se vrátila do spodní poloviny pásma inflačního cíle. Cenový vývoj byl také ovlivněn vstupem České republiky do Evropské unie a změnami v oblasti nepřímých daní. V následujících letech se inflace pohybovala kolem spodní hranice pásma inflačního cíle a Česká republika tak dosáhla charakteristik nízkoinflační ekonomiky.

V roce 2008 dosáhla míra meziroční změny inflace 6,3 %, což byla nejvyšší hodnota od roku 1998. Podíl na tom nesla světová finanční a hospodářská krize, která se různými kanály odrazila i v domácím ekonomickém vývoji, ačkoliv Česká národní banka se tomuto snažila zabránit postupným snižováním úrokových sazeb celkem až o 1,5 procentního bodu.⁶¹

V roce 2009 na českou ekonomiku naplno dopadla hospodářská krize. Míra inflace se v druhé polovině roku pohybovala kolem 0 %, krátkodobě se dostala dokonce do záporných hodnot značících deflaci. Centrální banka se rozhodla pokračovat v trendu snižování krátkodobých úrokových sazeb a s pomocí účinného měnového nástroje dosáhnout stabilizace ekonomiky. 2T repo sazba postupným snižováním zůstala ke konci roku na hodnotě 1 %, diskontní sazba na 0,25 % a lombardní sazba na úrovni 2 %.⁶²

„Měnová politika v roce 2010 operovala v prostředí postupného zotavování ekonomiky z důsledků světové finanční a hospodářské krize. Česká ekonomika sice na rozdíl od předchozího roku rostla, ovšem ve srovnání s léty 2005 – 2007 jen zhruba třetinovým tempem, a propad v úrovni ekonomické aktivity od začátku krize se tak v roce 2010 – stejně jako ve druhé polovině roku předešlého – dařilo umazávat jen pozvolna. Inflace, která se v prvním čtvrtletí nacházela mírně pod dolní hranicí tolerančního pásma, se od července pohybovala v blízkosti dvouprocentního cíle. Nízká inflace a zejména pak její umírněný výhled na horizontu měnové politiky umožnil ČNB počátkem května dále snížit klíčové úrokové sazby (s výjimkou diskontní sazby, která zůstala na 0,25 %) o dalších 0,25 procentního bodu. Vývoj kurzu koruny v roce 2010 nadále ovlivňovaly především vnější faktory a v jejich rámci zejména řecká krize,

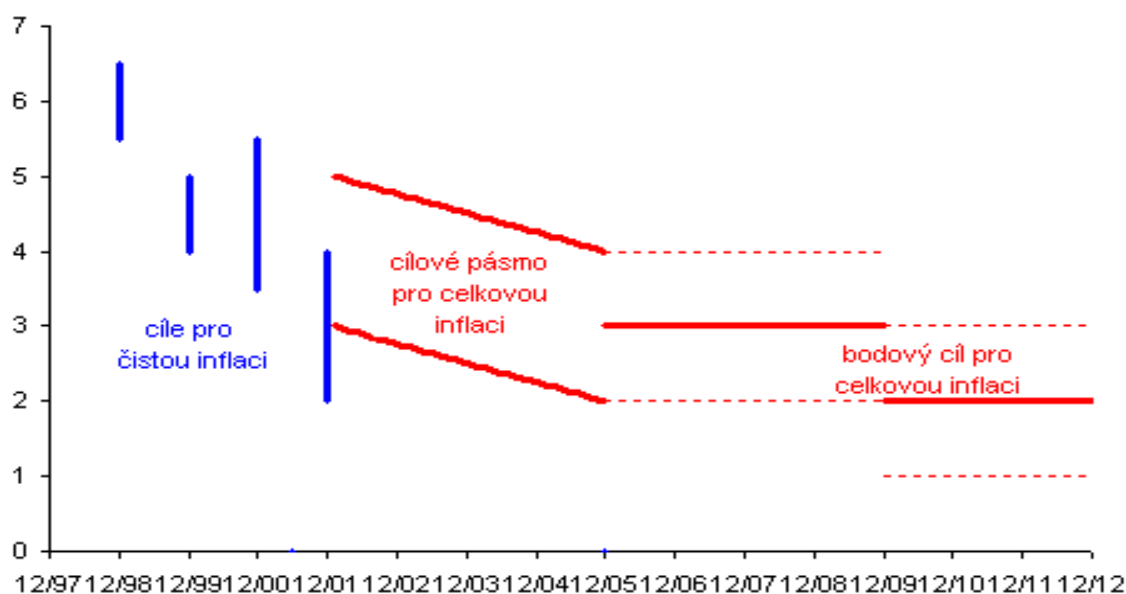
⁶¹ Výroční zpráva České národní banky, 2008, Praha: Česká národní banka, 2009, str. 18

⁶² Výroční zpráva České národní banky, 2009, Praha: Česká národní banka, 2010, str. 21-22

později problémy bankovního sektoru a fiskální krize v Irsku a obavy z rozšíření dluhové krize do dalších zemí eurozóny.⁶³

Inflace se v průběhu roku 2011 nacházela většinou poblíž cíle ČNB. Míra inflace za celý rok 2011 dosáhla 1,9 %. V závěru roku došlo k nárůstu inflace nad úroveň dvou procent, způsobeným zejména částečným promítnutím zvýšení sazby DPH, plánovaného od roku 2012, do cen potravin s předstihem již v posledních měsících roku 2011. Růst české ekonomiky během roku postupně zpomaloval. V průběhu roku 2011 se nastavení domácích úrokových sazeb neměnilo.

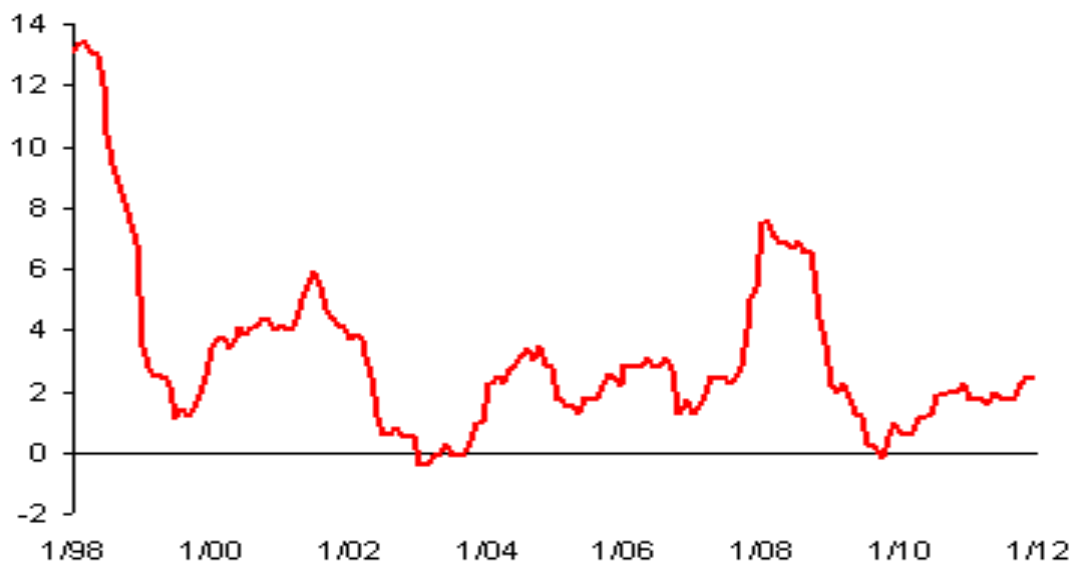
Následující grafy ukazují inflační cíle stanovené Českou národní bankou v letech 1997 až 2012 a hodnoty skutečně dosažené inflace ve sledovaném období, kde je patrné podstřelování inflace v počátcích a později nízkoinflační tendence bez výrazných výkyvů kromě období vypuknutí finanční a hospodářské krize v roce 2008.

Graf 1: Inflační cíle České národní banky

Zdroj grafu: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/menova_politika_cnb.html

⁶³ Výroční zpráva České národní banky, 2010, Praha: Česká národní banka, 2011, str. 20

Graf 2: Vývoj inflace v České republice (meziroční růst spotřebitelských cen)
Zdroj grafu: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/menova_politika_cnb.html

4.4. Nástroje měnové politiky ČNB

Česká národní banka využívá k dosahování stanovených měnověpolitických cílů v současné době výhradně nepřímé nástroje měnové politiky – operace na volném trhu, automatické facility, povinné minimální rezervy a ve zcela výjimečných případech i devizové intervence. Pomocí těchto nástrojů se ČNB snaží ovlivňovat úrokové sazby v ekonomice a dosahovat nízké a stabilní inflace.

Hlavní úlohou operací na volném trhu je usměrňování vývoje úrokových sazeb v ekonomice. Operace na volném trhu jsou prováděny především jako repo operace ve formě tendrů, při kterých Česká národní banka přijímá od bank jejich přebytečnou likviditu a předává jim jako kolaterál dohodnuté cenné papíry. Po uplynutí doby splatnosti proběhne reverzní transakce, kdy ČNB vrátí věřitelské bance zapůjčenou jistinu navýšenou o předem dohodnutý úrok a daná banka vrátí zpět ČNB poskytnutý kolaterál.

Doba splatnosti je stanovena na 14 dní, proto je zde klíčová tzv. 2T repo sazba (dvoutýdenní repo sazba). Česká národní banka provádí repo tendry s variabilní sazbou, což znamená, že vyhlášená 2T repo sazba představuje maximální limitní sazbu, které mohou obchodní banky dosáhnout. Nabídky komerčních bank jsou vypořádány podle

americké aukční procedury – v pořadí od nejnižších úrokových sazeb po nejvyšší. ČNB přijme nejdříve nabídky těch bank, které požadují nejnižší úrokovou sazbu a to až do výše predikovaného přebytku likvidity, přičemž nabídky ostatních bank za nejvyšší sazby odmítne nebo poměrně zkrátí. Repo tendry jsou zpravidla prováděny třikrát do týdne a minimální akceptovaný objem objednávek je stanoven na 300 milionů Kč a dále na celé násobky 100 milionů Kč. Devizové operace a operace s cennými papíry jako nástroje jemného ladění jsou využívány pouze ve výjimečných případech, kdy je ohrožena stabilita úrokových sazeb.

Automatické facility jsou zaměřené na regulaci krátkodobé úrokové míry a probíhají z iniciativy obchodních bank. Jedná se o vklady a úvěry bank uložené a čerpané přes noc (overnight, O/N). Uplatňují se zde diskontní a lombardní sazby, které tvoří minimální a maximální hranici krátkodobých úrokových sazeb na peněžním trhu, a též dvoutýdenní repo sazba. Mezi automatické facility patří depozitní facilitita a marginální zápůjční facilitita.

O depozitní facility se jedná v případě, kdy banky ukládají svou přebytečnou likviditu k České národní bance přes noc. Uložená likvidita není zajištěna a tento vklad je úročen diskontní sazbou, která představuje dolní mez pro pohyb krátkodobých úrokových sazeb na finančním trhu. Minimální objem vkladu je stanoven na 10 milionů Kč a není shora omezen.

Marginální zápůjční facility představují možnost komerčních bank vypůjčit si přes noc finanční prostředky od České národní banky, a to formou repo operace na základě uzavřené rámcové repo smlouvy. Tyto prostředky jsou úročeny lombardní sazbou, která představuje horní mez pro pohyb krátkodobých úrokových sazeb na finančním trhu, a stejně jako u automatických facilit je minimální objem vkladů určen hranicí 10 milionů Kč a není shora omezen. V praxi jsou marginální zápůjční facility využívány minimálně.

Vedle automatických facilit zavedla Česká národní banka na podzim roku 2008 tzv. mimořádné facility (ve formě dodávacích repo operací s maximální dobou splatnosti tři měsíce a od počátku roku 2011 dva týdny), jejichž cílem je stimulace a podpora hladkého fungování trhu se státními dluhopisy. K přijetí vedla snaha o

zamezení případného přenosu problémů ze zahraničních finančních trhů do českého finančního sektoru.

V České republice musí každá banka, stavební spořitelna a pobočka zahraniční banky, která získala od České národní banky bankovní licenci nebo zde podniká na základě tzv. jednotné licence, držet na účtu u České národní banky stanovený objem likvidních prostředků – povinné minimální rezervy.⁶⁴

Požadovaný objem povinných minimálních rezerv se od roku 1993 měnil a od roku 1997 docházelo k jeho postupnému poklesu až na hranici 2 % od 7. října 1999, která je platná až do současnosti. Tato dvouprocentní sazba je shodná pro sazbu povinných minimálních rezerv určenou Evropskou centrální bankou pro banky v Hospodářské a měnové unii a je stanovena na 2 % z celkové sumy primárních závazků komerční banky s dobou splatnosti do dvou let. Příslušná banka je povinna udržovat takový denní zůstatek, který je v průměru za udržovací období (přibližně jeden měsíc) roven minimálně stanovené hodnotě PMR pro dané udržovací období. Tyto prostředky vedené na účtu v Zúčtovacím centru České národní banky (tzv. clearingový účet) jsou od 12. července 2001 úročeny dvoutýdenní repo sazbou.

Povinné minimální rezervy jsou v současné době nejméně používaným nástrojem měnové politiky, ale představují důležitou část mezibankovního platebního styku a slouží k jeho hladkému průběhu.

4.5. Transmisní mechanismus měnové politiky

Jílek⁶⁵ definuje transmisní mechanismus měnové politiky jako „řetězec ekonomických vazeb, který umožňuje, aby změny v nastavení operačního cíle (tj. tržní krátkodobé míry) vedly k žádoucím změnám inflace (případně také k žádoucím změnám v HDP a zaměstnanosti). Existují čtyři základní kanály měnové politiky, a to úvěrový kanál, podnikatelský kanál, výdajový kanál a kanál měnového kurzu.“

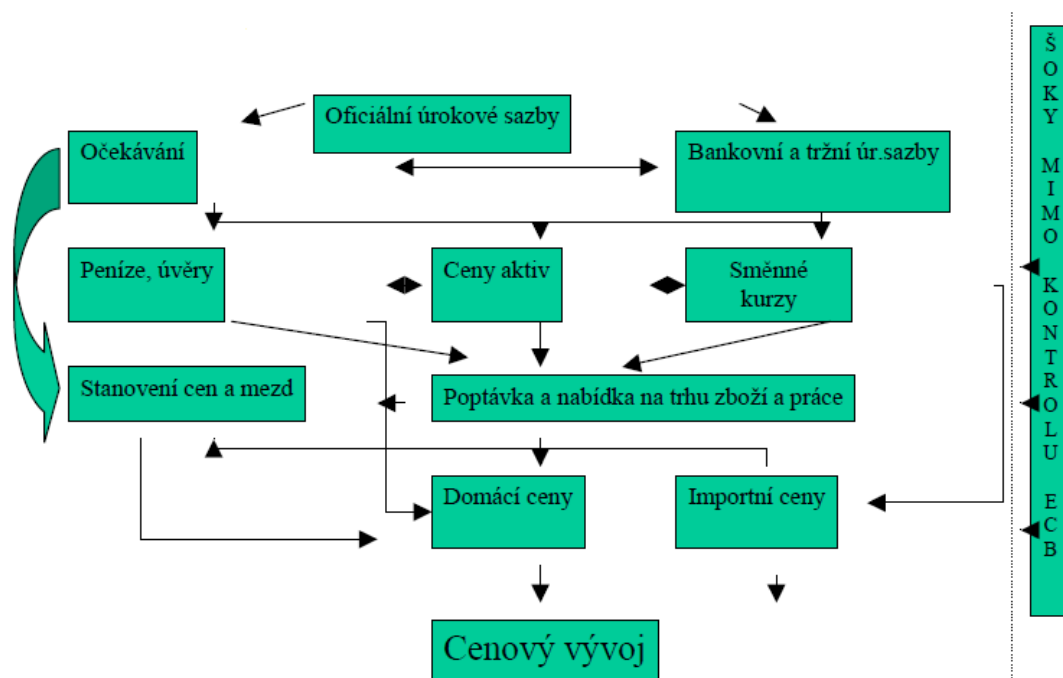
Měnová politika uskutečňuje své podněty jednotlivými články systému, tzv. kanály transmisního mechanismu, a tím dává celý systém do oběhu. Proces začíná

⁶⁴ § 25 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance

⁶⁵ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, 2004. 744 s. ISBN 80-247-0769-1, str. 459

změnou v nastavení oficiálních úrokových sazeb, jež stanoví centrální banka a půjčuje kapitál ostatním obchodním bankám. Celý bankovní systém požaduje peníze od centrální banky pro uspokojení klientské poptávky po penězích, pro zúčtování na mezibankovním trhu a pro uspokojení požadavků stanovených pro povinné minimální rezervy a je tak závislý na úrokových sazbách stanovených centrální bankou.

Transmisní mechanismus měnové politiky Evropské centrální banky je přibližně na Obrázku 1.

Obrázek 1: Transmisní mechanismus měnové politiky Evropské centrální banky
Zdroj obrázku: www.ecb.cz

4.6. Měnová politika Evropské centrální banky

Primárním cílem v rámci strategie provádění měnové politiky Evropskou centrální bankou je cenová stabilita, jež má přispívat k růstu ekonomického blahobytu a samotnému potenciálu ekonomiky. Cenová stabilita je definována jako meziroční růst harmonizovaného indexu spotřebitelských cen pro eurozónu o méně než 2 %. Cenová stabilita má být zachována ve střednědobém horizontu.

Aniž je dotčen tento hlavní cíl, podporuje Eurosystem obecné hospodářské politiky v Evropské unii se záměrem přispět k dosažení cílů EU, jak jsou vymezeny v

článku 3 Smlouvy o fungování Evropské unie. Tento článek ve svém odstavci prvním⁶⁶ stanoví, že Evropská unie má výlučnou pravomoc v těchto oblastech:

- a) celní unie;
- b) stanovení pravidel hospodářské soutěže nezbytných pro fungování vnitřního trhu;
- c) měnová politika pro členské státy, jejichž měnou je euro;
- d) zachování biologických mořských zdrojů v rámci společné rybářské politiky;
- e) společná obchodní politika.

Cíle měnové politiky Evropské centrální banky tedy zahrnují snahu o zachování fungování transmisního mechanismu, zohledňování budoucího vývoje a možných rizik, pevné ukotvení inflačních očekávání i zaměření na střednědobý horizont a plošné působení. Strategie měnové politiky Evropské centrální banky stojí na dvou hlavních pilířích. Prvním z nich je peněžní agregát M3⁶⁷ a vyhlásování referenční hodnoty pro jeho růst s předpokladem stabilní dlouhodobé vazby mezi množstvím peněz v ekonomice a cenovou úrovní. Druhý pilíř sleduje vývoj cen a hodnotí možná budoucí rizika cenové stability na základě celé řady indikátorů ekonomické aktivity. Oba pilíře se vzájemně doplňují a Evropská centrální banka při provádění své měnové politiky vychází z analýz obou.

Brůžek⁶⁸ rozlišuje nástroje měnové politiky Evropské centrální banky do tří skupin. První skupinu tvoří otevřené tržní operace, mezi které patří hlavní refinanční operace, jejichž prostřednictvím poskytuje ECP půjčky formou tzv. reverzních operací.

⁶⁶ odstavec 2 článku 3 Smlouvy o fungování EU dále stanoví, že ve výlučné pravomoci Unie je rovněž uzavření mezinárodní smlouvy, pokud je její uzavření stanoveno legislativním aktem Unie nebo je nezbytné k tomu, aby Unie mohla vykonávat svou vnitřní pravomoc, nebo pokud její uzavření může ovlivnit společná pravidla či změnit jejich působnost.

⁶⁷ zahrnuje hotovostní oběživo, vklady přes noc, krátkodobá depozita (se splatností do dvou let), krátkodobé vklady (s výpovědní lhůtou do tří měsíců), krátkodobé cenné papíry peněžního trhu, dluhové cenné papíry (se splatností do dvou let) a dohody o zpětném odkupu

⁶⁸ BRŮŽEK, Antonín; SMRČKOVÁ, Gabriela; ZÁKLASNÍK, Martin. *Evropská měnová integrace a Česká republika*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Velryba, 2007. 197 s. ISBN 978-80-85860-19-1, str. 51-52

Další kategorií jsou dlouhodobé refinanční operace (vyhlašované ve formě měsíčních tendrů se splatností 3 měsíce) s cílem zajišťovat likviditu bankovního sektoru. Dále sem patří vyladěné operace s cílem likviditu peněžního trhu stahovat či dodávat a tzv. strukturální operace s cílem přizpůsobení struktury likvidity. Druhou skupinu představují disponibilní peněžní zdroje v podobě marginálních úvěrových zdrojů nebo depozitních zdrojů. Poslední třetí skupinu představují povinné minimální rezervy.

5. ČNB jako dohledový orgán v kontextu evropského vývoje

Tato kapitola bude věnována dohledové činnosti nad finančním trhem v České republice a na evropské úrovni. V první části budou vymezeny základní pojmy a teoretické aspekty z oblasti regulace a dohledu nad finančními trhy. Poté bude rozebrán vývoj dohledu nad finančním trhem v České republice a to z hlediska jeho jednotlivých segmentů a subjektů v nich působících – banky, kapitálové trhy, pojišťovny, penzijní fondy a družstevní záložny – se zaměřením na institucionální zajištění a právní úpravu. Následovat bude analýza sjednocení dohledové činnosti nad finančním trhem v ČR pod jedinou instituci – Českou národní banku, s ohledem na zvažované varianty a důvody zavedení. Následující podkapitola už bude věnována samotnému výkonu sjednoceného dohledu Českou národní bankou s ohledem na právní úpravu a svěřené pravomoci v této oblasti. Poté se budu zabývat zásadami efektivního výkonu dohledu, které jsou upraveny na mezinárodní úrovni pro jednotlivé segmenty finančního trhu. Poslední část této kapitoly bude věnována problematice dohledu nad finančním trhem na evropské úrovni, budu se věnovat současným trendům, které směřují k integraci dohledové činnosti v rámci Evropské unie.

5.1. Vymezení základních pojmů

V této úvodní části je třeba vymežit základní pojmy jako je finanční trh, regulace, deregulace a dohled, které spolu v souvislosti s činností centrální banky úzce souvisejí. Dále budou představeny modely uspořádání regulace a dohledu.

Finanční trh je nezbytnou součástí tržního systému, kde se střetává nabídka a poptávka po finančních nástrojích. Jílek⁶⁹ rozlišuje čtyři hlavní kategorie finančního trhu z hlediska finančních rizik – dluhový, akciový, komoditní a měnový trh. Na dluhovém trhu se obchoduje s dluhovými finančními nástroji, na akciovém s nástroji kapitálovými, komoditní trh je spojen především s drahými kovy a měnový s celou řadou finančních nástrojů v cizích měnách. Dále rozlišuje na základě splatnosti finanční

⁶⁹ JÍLEK, Josef. *Finanční trhy a investování*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, 2009. 648 s. ISBN 978.80-247-1653-4, str. 63-64

trh na trh peněžní (s krátkodobou splatností do jednoho roku) a kapitálový (jedná se o trh s dluhovými cennými papíry se splatností delší než jeden rok a akciemi).

Regulace v obecné rovině představuje stanovování pravidel chování a to buď pozitivní (spočívající v podpoře určitého chování), nebo negativní (zakazující nějakou činnost). „Vedle pozitivní resp. negativní regulace nás dále musí zajímat i míra regulace. Míra regulace a její snižování resp. zvyšování není pouze ekonomickou a technickou záležitostí. Tak jako v jiných projevech vlivu na ekonomickou aktivitu se i v oblasti regulace často projevují vliv vlády a politické zájmy různých nátlakových skupin.“⁷⁰ Prověřování plnění regulačních opatření je pak následně náplní dohledové činnosti. „Deregulace představuje snižování míry regulace, změkčování pravidel bankovní činnosti a nahrazování administrativních pravidel tržní regulací. Deregulace rovněž znamená, že instituce regulace a dohledu se zaměřují především na stanovení a kontrolu základních vstupních pravidel bankovní činnosti, a jedním z jejich projevů je především větší tlak na systémy vnitrobankovní kontroly každé banky.“⁷¹

Böhm a Mužáková⁷² shrnují, že regulátorem je instituce, jež formou tvorby legislativního rámce upravuje možnost existence a činnosti daných subjektů. Oproti tomu dohled je vykonáván institucí, na kterou je regulátorem přeneseno právo (resp. povinnost) dodržovat právní rámce regulátorem stanovené. Dále uvádějí: „V různých zemích světa existují rozmanitá institucionální uspořádání finanční regulace a dohledu. Tato rozmanitost však podporuje hypotézu, že neexistuje žádný model zajišťující optimální strukturu finanční regulace a dohledu, jež by byl aplikovatelný ve všech zemích.“

Vliv na existenci různých institucionálních uspořádání a modelů fungování finančního dohledu má historický vývoj, právní systém, ekonomické podmínky a vyspělost dané země. Z hlediska institucionální úpravy lze rozlišovat model sektorový (odvětvový) a model funkcionální⁷³. Sektorový model představuje uspořádání regulace

⁷⁰ REVENDA, Zbyněk. *Bankovní regulace a dohled*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1995. 198 s. ISBN 80-7079-486-0, str. 9

⁷¹ REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1, str. 469-470

⁷² BÖHM, Arnošt; MUŽÁKOVÁ, Karina. *Pojišťovnictví a regulace finančních trhů*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2010. 184 s. ISBN 978-80-7431-035-5, str. 58

⁷³ vyskytuje se v několika variantách v závislosti na tom, zda je dohled vykonáván v oddělených institucích pro jednotlivé segmenty finančního trhu, nebo zda je použita částečná či úplná integrace

a dohledu podle základních sektorů finančního trhu. Funkcionální model je typický tím, že finanční instituce nejsou primárně předmětem dozoru, ale jsou jimi jednotlivé funkcionální prvky regulace a dozoru, jež napravují selhání trhu. Vyskytuje se ve třech variantách – uspořádání založené na oddělených regulátorech, částečná integrace a úplná integrace. Alternativou institucionálního uspořádání regulace a dohledu nad finančním trhem je model integrovaného dozoru mimo centrální banku v nezávislé dohledové instituci nebo v rámci centrální banky. *Poslední uvedený model se uplatňuje v od roku 2006 v České republice a ve srovnání s ostatními zeměmi OECD se jedná spíše o model výjimečně používaný ve vyspělých ekonomikách.*

„Úroveň integrace v oblasti dozoru finančních trhů je možno posuzovat z několika hledisek. Jednak ji lze posoudit podle míry koncentrace objemu finančních operací v jednotlivých institucích regulace a dozoru, a dále pak podle celkového počtu institucí, odpovědných za regulaci a dozor. Pokud jde o první charakteristiku, ČR dosahovala již před přijetím integrovaného modelu dohledu nad finančním trhem v roce 2006 poměrně vysoké koncentrace dozoru, protože víc než osmdesát procent objemu finančních aktiv všech dozorovaných institucí je regulováno a dozorováno jediným subjektem, tj. bankovním dohledem ČNB.“⁷⁴

Pavlát a Kubíček⁷⁵ se zabývají otázkou optimálního nastavení regulace a dohledu nad finančními trhy a to s ohledem na několik hledisek. „Většina úvah o adekvátním systému regulace a dozoru nutně musí vyústit v postulát maximální pružnosti tohoto systému, který by měl umět nejen reagovat ex post (tj. uplatňovat represivní stránku ve své činnosti), ale který by také dovedl předem předvídat vznik negativních situací a pokud možno předem ochránit. Současné úvahy o možných a nutných změnách regulačních a dozorových systémů se tedy týkají na jedné straně otázky změny cílů regulace a dozoru souvisejících se změnami finančního systému, které nastaly v minulých letech nebo se rýsují jako pravděpodobné tendence vývoje, na druhé straně pak s efektivností jednotlivých typů systémů regulace a dozoru.“

⁷⁴ BŮHM, Arnošt; MUŽÁKOVÁ, Karina. *Pojišťovnictví a regulace finančních trhů*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2010. 184 s. ISBN 978-80-7431-035-5, str. 58-59

⁷⁵ PAVLÁT, Vladislav; KUBÍČEK, Antonín. *Regulace a dohled nad finančními trhy*. 2. přepracované vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2010. 228 s. ISBN 978-80-7408-036-4, str. 27

5.2. Vývoj dohledu nad finančním trhem v ČR

Finanční trh a potřeba jeho regulace a dohledu nad ním byl do 90. let 20. století na našem území pojmem neznámým. Až v souvislosti s přechodem na tržní ekonomiku i s celou řadou společensko-ekonomických změn došlo k vytvoření finančního trhu a systému jeho regulace a dohledu, který se však zpočátku potýkal s mnoha problémy, které byly spojeny především s nedostatečnými zkušenostmi a zaostáváním legislativy za reálnými změnami.

Postupně v České republice vznikají čtyři instituce pověřené dohledem nad určitou částí finančního trhu. České národní bance je svěřen bankovní a devizový dohled – tedy dohled nad činností bank, poboček zahraničních bank a devizových míst. Komise pro cenné papíry vykonává státní dozor v rámci kapitálového trhu a nad kolektivním investováním. Ministerstvo financí České republiky, resp. Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, dohlíží na oblast pojišťovnictví a na penzijní fondy. Posledním orgánem byl Úřad pro dohled nad družstevními záložnami, který prováděl dohledovou činnost nad spořitelními a úvěrními družstvy.

5.2.1. Systém regulace a dohledu bank po roce 1993

Na počátku 90. let dochází ke zformování bankovního dohledu, který si zakládá na kontrole dodržování právně stanovených pravidel a postupů. „Systém regulace a dohledu bank byl u nás vybudován postupně, vznikala a zpřesňovala se obezřetnostní opatření, lze říci, že právě potřeba dotvářet pravomoci ČNB v oblasti bankovního dohledu byla nejčastější příčinou novelizací zákona o bankách. Postupně tak byl vytvořen standardní systém regulace a dohledu bank analogicky jako ve vyspělých tržních ekonomikách, který je založen na čtyřech základních principech.“⁷⁶

Prvními z těchto principů jsou vstupní podmínky kladené na instituce pro získání povolení působit jako banka, jež se u nás formovaly postupně a docházelo k jejich zpřísňování a zvyšování požadavků. Mezi tyto podmínky patří minimální kapitál⁷⁷, morální a kvalifikační způsobilost osob ve vedení, zabezpečení činnosti banky po

⁷⁶ VENCOVSKÝ, František; JINDRA, Zdeněk; NOVOTNÝ, Jiří; PŮLPÁN, Karel; DVOŘÁK, Petr. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Bankovní institut a.s., 1999. 594 s. ISBN 80-7265-030-0, str. 494

⁷⁷ v roce 1990 byl požadavek stanoven na 50 mil. Kč, od roku 1993 byl zvýšen na 500 mil. Kč

stránce technické a bezpečnostní a dostatečný kontrolní a účetní vnitrobankovní systém. Dále je možno uvést pravidla činnosti, která zahrnují kapitálovou přiměřenost (rizikově vyvážená aktiva), přiměřená likvidita, pravidla úvěrové angažovanosti, informační povinnost či ochrana proti nelegálním praktikám. Oblast standardního pojištění vkladů byla upravena až v roce 1994, kdy právní úprava zavedla povinné pojištění neanonymních vkladů fyzických osob (limit byl stanoven na 125 000 Kč⁷⁸ s pojistnou náhradou 80 %). Upravena byla též role centrální banky v oblasti věřitele poslední instance pro dočasně nelikvidní banky.

V rámci právní úpravy dohledu nad bankovním sektorem je významný zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, který vymezuje pravomoci České národní banky a její postavení v rámci bankovního dohledu. V roce 1994 je novelizován zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. Dochází k posílení nápravných opatření i kompetencí České národní banky a nově je zavedeno pojištění vkladů fyzických osob a zvýšení základního jmění banky na 500 miliónů Kč.

Ovšem vývoj bankovního sektoru v České republice byl poznamenán závažnými problémy. Za hlavní důvody lze považovat aktiva bank vytvořená před rokem 1990, dále pak úvěry, poskytnuté už v období dvoustupňového systému, s následnou nesolventností dlužníků bank, která byla ovlivněna i nekvalitním bankovním personálem a bankovním dohledem. Další negativní okolností byla nedostatečná příprava bankovního sektoru na privatizaci podniků a následné využívání podvodných praktik podnikatelskými subjekty čerpajícími bankovní úvěry.

Až do roku 1997 lze hovořit o rozvojovém období bankovního dohledu, které je spojeno s celou řadou negativ a problémů. Jako příklad lze uvést následky nedostatečné přípravy bankovního sektoru na privatizace podniků či chyby obchodních bank při poskytování úvěrů a podezření na nekalé praktiky osob ve vedení. Od roku 1998 dochází ke standardizaci a zefektivnění fungování dohledové činnosti v oblasti bankovníctví, které je o několik let později spojeno s nutností harmonizovat právní úpravu činnosti bank a dohledu nad nimi v souvislosti s přípravou přistoupení České republiky do Evropské unie.

⁷⁸ v souvislosti s novelou zákona o bankách byl tento limit v září 1998 rozšířen na 444 000 Kč s pojistnou náhradou 90 % a vztahoval se i na nebankovní právnické osoby

5.2.2. Dohled nad kapitálovým trhem po roce 1993

Přechod z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní přinesl obnovu fungování kapitálového trhu na našem území. Základem se stala tzv. kupónová privatizace provedená na základě zákona č. 92/1991 Sb., o převodu majetku státu na jiné osoby. Na oblast kapitálového trhu se vztahovaly jak právní předpisy vzniklé již dříve (např. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový), tak zákony přijaté v počátcích 90. let (zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, zákon č. 530/1990 Sb., o dluhopisech, zákon č. 248/1992 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, zákon č. 214/1992 Sb., o burze cenných papírů).

Od 1. září roku 1992 začíná fungovat v rámci Ministerstva financí Odbor dozoru nad kapitálovým trhem, který se stává prvním dohledovým orgánem nad tímto segmentem finančního trhu. Z počátku svého fungování se potýká s nedostatkem odborného personálu bez praktických zkušeností s fungováním kapitálového trhu a též s technickými problémy. Jako poradní orgány byly zřízeny tři komise – Komise pro analýzu působení investičních společností a investičních fondů, Komise pro udělování povolení k obchodování s cennými papíry a Komise pro udělování povolení k emisi veřejně obchodovatelných cenných papírů.

Licenční proces je zahájen až o několik měsíců později a začátkem roku 1993 vstupuje na český podnikatelský trh celá řada subjektů⁷⁹, jelikož možnost vstupu není regulována efektivně. Ministerstvo financí zřizuje Středisko cenných papírů, v dubnu tohoto roku vzniká Burza cenných papírů a o měsíc později též RM-Systém jako mimoburzovní organizátor trhu s cennými papíry.

Efektivnějšího provádění regulace a dohledu v oblasti kapitálového trhu bylo dosaženo až ve druhé polovině roku 1996, kdy byla přijata novela zákona o investičních společnostech a investičních fondech, jež přinesla rozšíření pravomocí dozorového orgánu. V únoru roku 1997 byl Odbor dozoru nad kapitálovým trhem přejmenován na Úřad pro cenné papíry.

⁷⁹ investiční fondy, investiční společnosti, obchodníci s cennými papíry, makléři

Tento úřad byl od 1. dubna 1998 nahrazen Komisí pro cenné papíry, která vznikla jako správní úřad oddělený od Ministerstva financí a financovaný ze státního rozpočtu na základě zákona č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu. Komise pro cenné papíry tak byla pověřena výkonem dohledu nad kapitálovým trhem v České republice. Orgány Komise pro cenné papíry tvořilo prezidium a předseda KCP. Prezidium zahrnovalo předsedu a čtyři další členy, které mohl jmenovat a odvolávat prezident republiky na pětileté funkční období a ne více než dvakrát.

Působnost Komise pro cenné papíry byla vymezena v § 3 výše uvedeného zákona. Komise především vykonává státní dozor v oblasti kapitálového trhu, rozhoduje o právech, právem chráněných zájmech a povinnostech právnických i fyzických osob, kontroluje plnění informačních povinností dohlížených osob a plnění povinností vyplývajících ze zákazu využívat důvěrné informace, vede seznamy subjektů kapitálového trhu, vydává Věstník KCP a také spolupracuje s jinými správní úřady a institucemi. Komise pro cenné papíry pak dále plní svou informační povinnosti vůči účastníkům finančního trhu a veřejnosti, spolupracuje s mezinárodními organizacemi, podporuje vzdělávání a osvětu v oblasti kapitálového trhu a vykonává též další činnosti k naplnění svého postavení a působnosti.

Komise pro cenné papíry jako ústřední orgán státní správy a dohledu nad kapitálovým trhem funguje až do 31. března 2006, kdy dochází ke sjednocení dohledu nad finančním trhem a její působnost přechází na Českou národní banku.

5.2.3. Dohled nad pojišťovnami po roce 1993

Základní právní úpravou v oblasti soukromého pojišťovnictví se stal zákon č. 185/1991 Sb., o pojišťovnictví, kterým byl vytvořen státní dozorový orgán, a byly zde stanoveny obecné principy provozování činnosti v pojišťovnictví. „Po zásadních politicko-ekonomických změnách, ke kterým došlo ve střední a východní Evropě na přelomu 80. a 90. let, bylo jedním z hlavních cílů tehdejšího Československa znovu vybudovat pojistné prostředí na bázi tržně-ekonomických principů. Tomu také odpovídal charakter a obsah zákona o pojišťovnictví přijatý Českou národní radou dne 26. dubna 1991 a zveřejněný ve Sbírce zákonů pod č. 185/1991. Zákon platil pro území České republiky, upravoval specifické podmínky podnikání v pojišťovnictví a zavedl

nad ním státní dozor, jehož výkon svěřil Ministerstvu financí České republiky. Zákon č. 185/1991 Sb. byl postaven více méně na zásadách materiálního dozoru, jež odpovídají přechodné době.⁸⁰

Novela tohoto zákona č. 320/1993 Sb. měla posílit bezpečnost podnikání pojišťoven a finanční kontrolu a stanovila povinnost pojišťoven vytvářet technické rezervy a vykazovat solventnost. Zákonná úprava však byla nedostačující a v mnoha ohledech za vývojem v pojišťovnictví zaostávala. S účinností od dubna roku 2000 je původní zákon nahrazen zákonem č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých dalších souvisejících zákonů, který mění podmínky provozování pojišťovací činnosti, zavádí institut pojistného matematika, odklání se od administrativní regulace, posiluje finanční kontrolu s ohledem na ochranu spotřebitelů a klade důraz na kontrolu v oblasti odpovědnosti osob v řídicích orgánech pojišťoven. Změny se dotkly i technických rezerv a dochází též k rozšíření opatření, jež je orgán dohledu oprávněn ukládat při zjištění nedostatků při výkonu pojišťovací činnosti.

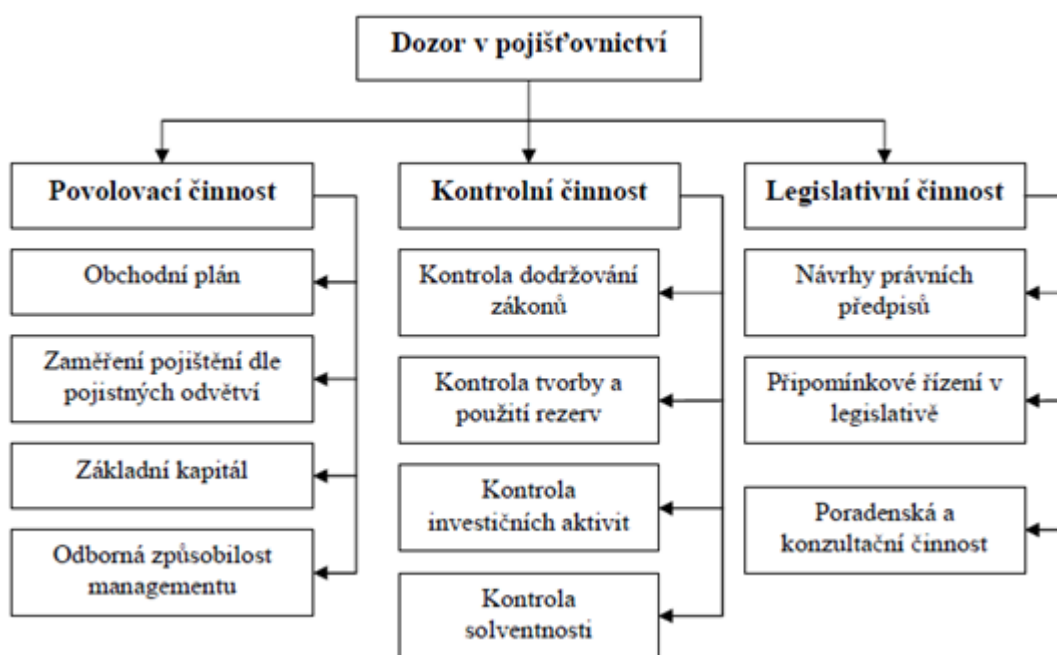
Dohledovým orgánem pro oblast pojišťovnictví je v období 90. let Ministerstvo financí, jehož postavení a pravomoci byly vymezeny v zákoně č. 185/1991 Sb., o pojišťovnictví. „Výkon státního dozoru spočíval v kontrole dodržování ustanovení zákona o pojišťovnictví a dalších obecně závazných právních předpisů upravujících pojištění a plnění opatření vydaných dozorcím orgánem. Dále spočíval v kontrole hospodaření pojišťovny z hlediska zabezpečení plnění jejich závazků a její platební způsobilosti a z hlediska dodržování obecně závazných právních předpisů upravujících její hospodaření. Dozor spočíval i v kontrole předmětu provozované činnosti v souladu s uděleným povolením a způsobu tvorby a použití rezerv a nakládání s jejich prostředky.“⁸¹

Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění vzniká na základě usnesení vlády č. 555 ze dne 9. června 1999 v rámci Ministerstva financí a s účinností od 1. září 2000 se stává orgánem státního dohledu, který zajišťuje péči o finančně zdravý pojistný trh a trh penzijního připojištění.

⁸⁰ Ministerstvo financí, Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění. *Státní dozor v pojišťovnictví – Výroční zpráva za rok 2000*. str. 16

⁸¹ KARFÍKOVÁ, M., PŘIKRYL, V., *Pojišťovací právo*. Praha: Leges, 2010. 352 s. ISBN 978-80-87212-45-5, str. 138-139

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie byla nutná harmonizace právních předpisů v oblasti pojišťovnictví. Došlo k novele zákona o pojišťovnictví (zákonem č. 39/2004 Sb.)⁸² a též zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla a k přijetí zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a zákona č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí.

Obrázek 2: Činnosti dohledu v pojišťovnictví

Zdroj obrázku: ČEJKOVÁ, Viktória; NEČAS, Svatopluk. Pojišťovnictví. 2006, str. 90

5.2.4. Dohled nad penzijními fondy po roce 1993

„V České republice existovaly až do roku 1994 pouze penze vyplácené státem, resp. existoval zde pouze základní, povinný systém důchodového pojištění, garantovaný státem. Doplnkové příjmy pro stáří nebo pro případ obtížných sociálních situací k těmto státem vypláceným penzím si mohl občan zajistit jen prostřednictvím pojištění u soukromých pojišťoven. Přitom v celé řadě evropských států (Velká Británie, Německo, Holandsko, Finsko, aj.) existují vedle státních penzí i penze nestátní, které mají mnohdy

⁸² zpracováno úplné znění zákona o pojišťovnictví č. 409/2004 Sb.

dominující postavení. Projekt ekonomické a sociální transformace, zahájený počátkem devadesátých let, tyto skutečnosti nemohl pominout. Ve snaze snížit míru státního paternalismu začal být v České republice vytvářen od r. 1994 systém penzijního připojištění.⁸³

Základem právní úpravy penzijního připojištění s účinností od 21. března 1994 je zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Penzijní připojištění je zajištěno penzijními fondy ve formě akciových společností a je založeno na příspěvkově definovaných penzijních plánech. Výše dávky závisí na příspěvcích zaplacených účastníkem i státem a na podílu na výsledku hospodaření. Významnou změnu přináší novela tohoto zákona č. 170/1999 Sb., která přispívá k větší ochraně zájmů účastníků penzijního připojištění, posílení dohledové funkce Ministerstva financí a zvýšení stability celého samotného systému penzijního připojištění. Potřeba další novelizace tohoto zákona je spojena s požadavky kladenými evropským právem, potřebná novela však několikrát neprošla legislativním procesem a k úspěšnému přijetí dochází až se zákonem č. 36/2004 Sb., jehož účinnost se shoduje se vstupem České republiky do Evropské unie a harmonizuje tuto oblast s právem evropským.

Orgánem dohledu se stává odbor Ministerstva financí pro státní dozor v oblasti pojišťovnictví, kde fungovala dvě oddělení pro oblast penzijního připojištění. Zákon č. 15/1998 Sb., o Komisi pro cenné papíry, z dohledové činnosti nad penzijními fondy vykonávané Ministerstvem financí vyjímá dozor nad investiční činností penzijních fondů a svěřuje tuto pravomoc Komisi pro cenné papíry v rámci dohledu nad kapitálovým trhem. Od 1. září roku 2000 se odbor Ministerstva financí stává samostatným Úřadem státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění a dochází k jednotnějšímu výkonu dozorové činnosti nad touto oblastí.

5.2.5. Dohled nad družstevními záložnami po roce 1993

Činnost družstevních záložen je upravena zákonem č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, který nabývá účinnosti 1. ledna 1996 a ve svých 33 paragrafech upravuje vztahy související se vznikem, podnikáním a zánikem družstevních záložen a také dohled nad nimi. Spořitelní a úvěrní družstva označovaná jako družstevní záložny

⁸³ Ministerstvo financí, Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění. *Státní dozor v penzijním připojištění – Výroční zpráva za rok 2000*. str. 9

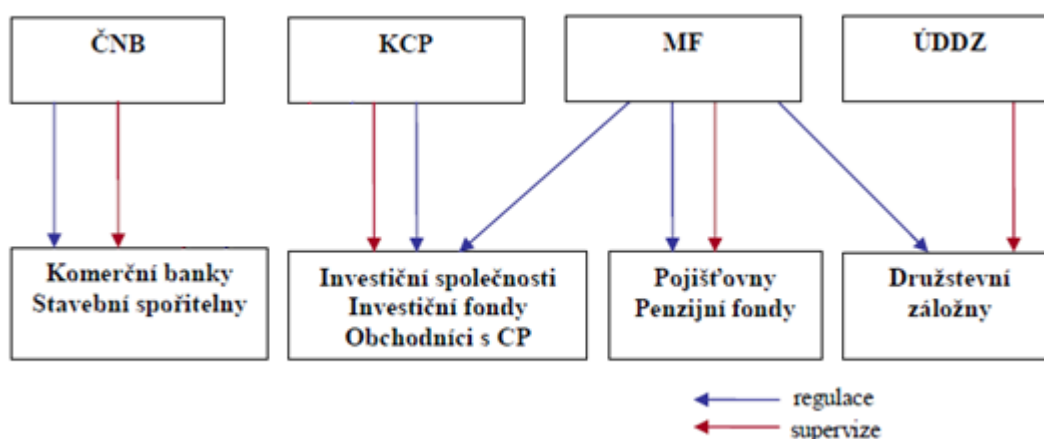
provozují finanční činnosti (jako je přijímání vkladů či poskytování úvěrů) za účelem podpory hospodaření svých členů. Počet družstevních záložen i objemů vkladů do poloviny roku 1999 rostl, ale později se začaly vyskytovat problémy v celém sektoru.

Ke dni 1. května 2000 nabyla účinnosti novela výše uvedeného zákona č. 100/2000 Sb., která přinesla výrazné změny. Družstevním záložnám byl zaveden zákaz nabývat přímý či nepřímý podíl na základním jmění právnické osoby a byla stanovena pravidla obezřetného podnikání v této oblasti. Zavedení povolení k působnosti družstevní záložny přineslo ukončení volného vstupu do odvětví a stanovení řady podmínek⁸⁴ pro vznik a pokračování v činnosti družstevní záložny. Zákon č. 406/2001 Sb., který přinesl změnu zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, nabyl účinnosti k prosinci roku 2001 a upravoval otázky dosud neřešené. Například definoval dříve blíže nespecifikované pojmy jako oprávněná osoba nebo pojištěný vklad.

Úřad pro dohled nad družstevními záložnami je (zákonem č. 87/1995 Sb.) nově zřízeným správním orgánem, který vykonává dohled nad činností a hospodařením spořitelních a úvěrních družstev od roku 1997. Tento specializovaný úřad vykonává dohled nad dodržováním pravidel stanovených právními předpisy výlučně v oblasti peněžního družstevnictví. V souvislosti s pojištěním vkladů členů byl zřízen také Zajišťovací fond družstevních záložen. Činnosti Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami řídí ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr financí. Ředitel také po předchozím souhlasu Ministerstva financí vydává statut Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami a tato organizace je povinna vydávat každoročně zprávu o své činnosti a hospodaření (úřad hospodaří podle vlastního rozpočtu, který musí být schválen Poslaneckou sněmovnou) a tuto zprávu předložit Ministerstvu financí ke schválení.

Organizační strukturu a institucionální zajištění regulace a dohledu nad finančním trhem v České republice do roku 2006 znázorňuje následující schéma na Obrázku 3.

⁸⁴ například odborná způsobilost a bezúhonnost osob v řídicích orgánech nebo povinné ověřování roční účetní závěrky auditorem

Obrázek 3: Orgány regulace a dohledu v České republice před rokem 2006
Zdroj obrázku: MAŠINDOVÁ, Věra. Institucionální uspořádání regulace a dohledu nad finančním trhem v ČR z pohledu ČNB, 2003 (vlastní úprava)

5.2.6. Cesta ke sjednocení dohledu nad finančním trhem

Dohled prováděný čtyřmi různými institucemi a také vývoj na finančních trzích vedl Českou republiku ke snaze o změnu nastavení stávající dohledové činnosti, která vyústila ke sjednocení dohledu nad všemi segmenty finančního trhu pod jednu jedinou instituci, kterou se stala Česká národní banka. Jako věcné důvody pro sloučení dohledu nad finančním trhem lze uvést úsporu nákladů, jednodušší výměnu informací či zvyšující se provázanost dohlížených subjektů na českém finančním trhu.

Tomuto rozhodnutí předcházelo uvažování o dvou variantách – první bylo vytvoření dvou dozorových institucí a druhou pak sloučení všech dozorových činností do instituce jediné. První alternativa představovala rozdělení dozorových činností mezi Českou národní banku a Komisi pro cenné papíry. Obě tyto instituce podporovaly následné sjednocení dohledu nad celým finančním trhem do jedné instituce v budoucnosti. Pro druhou variantu se vyjádřilo Ministerstvo financí. Dle jeho názoru se sektorové uspořádání dohledu neosvědčilo a podmínkám českého finančního trhu by spíše vyhovoval integrovaný dohled nad celou oblastí. Myšlenka sjednoceného dohledu v rámci jedné fáze pod jedinou instituci byla přijata a orgánem sjednoceného dohledu nad finančním trhem České republiky se od 1. dubna roku 2006 stala – oproti jiným zemím světa téměř netypicky – centrální banka.

Jako důvody pro toto rozhodnutí jsou nejčastěji uváděny tři argumenty. Prvním z nich je struktura českého finančního systému, který je založen na bankách. Bankovní dohled je od roku 1993 vykonáván Českou národní bankou, a proto se zdálo logické svěřit dohled nad celým finančním trhem instituci, která již vykonává dohled nad většinou⁸⁵ subjektů finančního trhu (bankami) a funguje efektivně. Právě reputace bankovního dohledu, nezávislost České národní banky a odbornost pracovníků bývá uváděna jako důvod druhý. Česká národní banka je také odpovědná za finanční stabilitu a plní funkci věřitele poslední instance, což spolu s dohledovou činností představuje vhodné spojení při rozhodování v krizových situacích.

Dohledová činnost rozdělená mezi několik institucí může způsobit překrývání kompetencí nebo naopak nepokrytí některých oblastí, jimiž se nebude zabývat ani jeden regulátor. Integrovaný dohled by měl tomuto zabránit, neboť informace se shromažďují na jednom místě, kde jsou také kompletně zpracovávány a vyhodnocovány. Pro subjekty finančního trhu také dochází ke snížení nákladů, neboť plní informační povinnost jen vůči jednomu orgánu.

5.2.7. Výkon sjednoceného dohledu Českou národní bankou

Česká národní banka ve svém dokumentu nazvaném Poslání České národní banky při dohledu nad finančním trhem České republiky stanoví, že: „Podle zákonů České republiky, evropského práva a mezinárodně uznávaných standardů v oblasti dohledu nad finančním trhem Česká národní banka plní svou roli integrovaného orgánu regulace a dohledu zejména prostřednictvím:

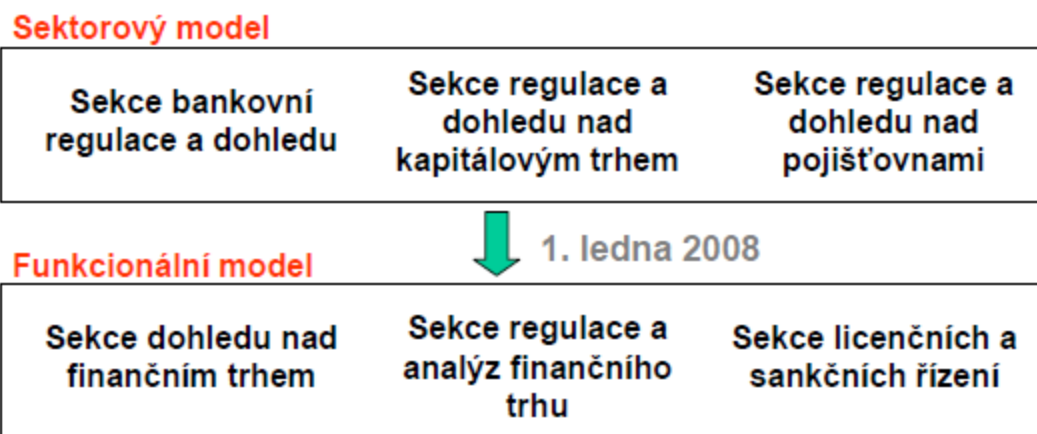
1. regulatorní činnosti, tj. především stanovení pravidel obezřetného podnikání a pravidel jednání se zákazníky formou prováděcích právních předpisů, které Česká národní banka vydává v rámci a v mezích příslušných zákonů;
2. licenční a povolovací činnosti, tj. zejména udělování povolení ke vstupu do regulovaných segmentů finančního trhu;
3. dohledových činností, k nimž patří:

⁸⁵ z hlediska podílu jednotlivých typů finančních institucí na aktivech finančního sektoru v České republice tvořily banky v roce 2008 celkem 75 %

- f) dohled na dálku nad finančními institucemi, tržním jednáním i infrastrukturou kapitálového trhu a analýzy finančního trhu a jeho sektorů,
 - g) dohlídky na místě ve finančních institucích a dalších institucích tvořících infrastrukturu kapitálového trhu;
4. stanovování opatření k nápravě popřípadě i ukládání sankcí v případě zjištění nedostatků v činnosti subjektů, nad nimiž vykonává dohled;
 5. shromažďování, zpracovávání a vyhodnocování informací, jež slouží k podpoře dohledu a k informování veřejnosti o stavu a vývoji finančního trhu České republiky.⁸⁶

Česká národní banka se stala orgánem integrovaného dohledu nad finančním trhem České republiky s účinností od 1. dubna 2006. Od této doby není zodpovědná jen za výkon bankovního dohledu, ale převzala dozorovou činnost i nad zbytkem finančního trhu, jenž spadal do působnosti Komise pro cenné papíry, Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami a Úřadu státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění. V rámci České národní banky vznikají (vedle Sekce bankovní regulace a dohledu) Sekce regulace a dohledu nad kapitálovým trhem a Sekce regulace a dohledu nad pojišťovnami. V souvislosti s integrací dohledu vzniká také nový orgán v rámci České národní banky – Výbor pro finanční trh, který se stává poradním orgánem Bankovní rady pro oblast dohledu nad finančním trhem. Rok 2008 lze považovat za druhou fázi integrace dohledu, kdy dochází k přechodu od sektorového k funkcionálnímu modelu dohledu, který je svěřen Sekci dohledu nad finančním trhem. Vedle ní působí ještě Sekce regulace a analýz finančního trhu a Sekce licenčních a sankčních řízení. *Přechod ze sektorového modelu na model funkcionální je schematicky znázorněn na Obrázku 4.*

⁸⁶ Česká národní banka. *Poslání České národní banky při dohledu nad finančním trhem České republiky.* Praha: Česká národní banka. 2007, str. 1

Obrázek 4: Vnitřní organizační uspořádání dohledových sekcí v České národní bance
Zdroj obrázku: SINGER, Miroslav. Aktuální otázky dohledu nad finančním trhem, 2007

Přechod na integrovaný dohled představoval také převzetí majetku, zaměstnanců, organizačních změn či propojení informačních systémů a také potřebnou změnu právních předpisů. Tuto funkci splnil zákon č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem, jenž nabyl účinnosti k 1. dubnu 2006. Tento zákon převedl kompetence v oblasti dohledu na Českou národní banku a novelizoval celou řadu zákonů – např. zákon o České národní bance, zákon o Komisi pro cenné papíry či sektorové zákony jako je zákon o bankách, zákon o pojišťovnictví, zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem, zákon o spořitelních a úvěrních družstvech a další.

Dle § 44 odst. 1 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, vykonává ČNB dohled nad těmito subjekty:

- a) bankami, pobočkami zahraničních bank, spořitelními a úvěrními družstvy, institucemi elektronických peněz, pobočkami zahraničních institucí elektronických peněz, vydavateli elektronických peněz malého rozsahu, platebními institucemi, poskytovateli platebních služeb malého rozsahu a nad bezpečným fungováním bankovního systému,
- b) obchodníky s cennými papíry, emitenty cenných papírů, centrálním depozitářem, jinými osobami vedoucími evidenci investičních nástrojů, investičními společnostmi, investičními fondy, provozovateli vypořádacích systémů,

organizátory trhu s investičními nástroji a dalšími osobami, o nichž tak stanoví zvláštní právní předpisy upravující oblast podnikání na kapitálovém trhu,

- c) pojišťovnami, zajišťovnami, penzijními fondy a dalšími osobami působícími v oblasti pojišťovnictví a penzijního připojištění podle zákonů upravujících pojišťovnictví, činnost pojišťovacích zprostředkovatelů a penzijní připojištění,
- d) zpracovateli tuzemských bankovek a tuzemských mincí podle zákona upravujícího oběh bankovek a mincí,
- e) bezpečným, spolehlivým a efektivním fungováním platebních systémů podle zákona upravujícího platební styk,
- f) činností jiných osob, které mají povolení nebo registraci podle zvláštních právních předpisů.

Česká národní banka provádí výkon dohledu nad finančním trhem na dálku (průběžným sledováním stability dozorovaných subjektů) a na místě prostřednictvím kontrol. „Dohled na dálku spočívá v průběžném sledování činnosti a hospodaření jednotlivých subjektů působících na finančním trhu a ve vyhodnocování vývoje trhu jako celku, včetně jeho dílčích segmentů. Kontroly na místě se v souladu s platnou legislativou zaměřují na ověření dodržování regulatorních pravidel podle zákonných a prováděcích předpisů. Jednotlivé kontroly se zaměřují buď na prověření všech relevantních aktivit kontrolovaných subjektů (komplexní kontroly), nebo na jejich vybrané části (dílní kontroly). Náplní práce dohledu je kromě samotných kontrol na místě i schvalování pokročilých metod pro výpočet kapitálových požadavků. Vzhledem k propojenosti finančních trhů ČNB soustavně prohlubuje spolupráci se zahraničními regulátory.“⁸⁷

Kompletní přehled a počty subjektů finančního trhu České republiky, které podléhají dohledu prováděnému Českou národní bankou, je uveden v Příloze dle stavu k 15. září 2012.

⁸⁷ Výroční zpráva České národní banky, 2011, Praha: Česká národní banka, 2012, str. 24-25

5.3. Základní principy efektivního dohledu

Pro jednotlivé segmenty finančního trhu byly v rámci mezinárodních organizací vytvořeny základní principy a standardy efektivního dohledu, jež by měly být ze strany dohledových orgánů dodržovány s ohledem na splnění stanovených cílů v oblasti regulace a dohledu nad finančními trhy.

Pro oblast bankovníctví byly vydány v roce 1997 Basilejským výborem pro bankovní dohled tzv. Basilejské základní principy efektivního bankovního dohledu⁸⁸, které obsahují 25 principů mezinárodně uznávaných jako minimální požadavky pro efektivní výkon dohledu v této oblasti. V roce 1999 byla přijata Metodika základních principů a v roce 2006 revidovaná verze základních principů. „Tyto dokumenty obsahují 25 principů, které jsou celosvětově odsouhlasené jako minimální standardy pro bankovní regulaci a dohled pokrývající širokou škálu aspektů jako jsou: pravomoci a cíle orgánu dohledu, povolené aktivity, licenční kritéria, souhlasy ke změně vlastnictví a k velkým akvizicím, kapitálová přiměřenost, řízení rizik, konsolidovaný dohled, řešení situace problémových bank, rozdělení úloh a odpovědností mezi domovským a hostitelským dohledem apod.“⁸⁹

Mezinárodní organizace komisí pro cenné papíry⁹⁰ vznikla v roce 1983 s cílem vzájemné spolupráce při regulaci a efektivním dohledu nad kapitálovým trhem. Česká národní banka se v březnu roku 2007 stala signatářem Mnohostranné dohody o spolupráci v rámci této organizace a aktivně spolupracuje s konkrétními státy a účastní se výměny informací mezi orgány dohledu nad kapitálovým trhem. Tato organizace přijala v roce 1998 dokument nazvaný Cíle a principy regulace trhu s cennými papíry⁹¹, který shrnuje základní principy efektivního dohledu nad kapitálovým trhem. Cíle jsou rozděleny do několika skupin dle toho, zda se vztahují k regulátorovi, seberegulaci, vynucování pravidel regulace, spolupráci v oblasti regulace, emitentům, auditorům, ratingovým agenturám a dalším poskytovatelům informací, systémům kolektivního

⁸⁸ Core Principles for Effective Banking Supervision

⁸⁹ Česká národní banka. *Basilejské základní principy efektivního bankovního dohledu – revidovaná verze z roku 2006*. Praha: Česká národní banka. 2007. str. 1

⁹⁰ International Organization of Securities Commissions - IOSCO

⁹¹ Objectives and Principles of Securities Regulation

investování, zprostředkovatelům na trzích s cennými papíry nebo k sekundárnímu trhu.⁹²

Mezinárodní organizace orgánů dohledu v pojišťovnictví⁹³ je mezinárodní asociací sdružující orgány dohledu v sektoru pojišťoven fungující od roku 1994. Česká národní banka je členem této organizace, účastní se jednání a podílí se na vzájemné spolupráci při výkonu dohledu v oblasti pojišťovnictví. Tato organizace přijala v roce 2000 tzv. Základní principy pro pojišťovnictví (Insurance Core Principles), které upravují podmínky pro efektivní dohled v této oblasti. V říjnu roku 2011 byla vydána revidovaná verze těchto principů, která přináší posílení dozoru nad pojišťovnami v celosvětovém měřítku.

5.4. Trendy v oblasti finančního dohledu na evropské úrovni

V současné době nabývá na významu posilování finanční stability. Její analýza může přispět k odhalení hrozcících rizik, zabránění případným šokům ve finančním systému a ekonomickému rozvoji. Rostoucí počet nadnárodních finančních institucí a samotný trend globalizace směřuje k nutnosti integrace finančních trhů.

Evropská unie si proto stanovila za cíl vytvoření jednotného trhu finančních služeb, který by přinesl větší efektivitu a zvýšení konkurenceschopnosti Evropské unie. „Úsilí o změny v pojetí regulace a dohledu nad finančním trhem v rámci Evropské unie můžeme sledovat již delší dobu, na razanci však tyto snahy nabraly v souvislosti s pokusy o nalezení protikrizových opatření. Nedostatečná úroveň regulace finančního trhu a dohledu nad ním byla a stále je označována za jednu z hlavních příčin světové finanční krize. Zatímco regulace byla již před počátkem finanční krize v evropském prostoru sjednocena směrnicemi EU, dohled byl a stále je svěřen jednotlivým členským zemím. Institucionální uspořádání dohledu je v kompetenci národních vlád a národní legislativy. Ani Evropská centrální banka nemá v dohledové oblasti upraveno své

⁹² International Organization of Securities Commissions. *Objectives and Principles of Securities Regulation*. červen 2010. str. 2

⁹³ International Association of Insurance Supervisors - IAIS

postavení pro ni uspokojivým způsobem. Významným ekonomickým argumentem pro fungování dohledu na evropské úrovni je existence nadnárodních finančních skupin.⁹⁴

5.4.1. Lamfalussyho proces

„Historicky vzniklé uspořádání finanční regulace a dohledu v Evropské unii se vyznačuje velkou rozmanitostí a úsilí o další pokrok v integraci evropského trhu finančních služeb do značné míry komplikuje. Opírá se o čtyři zásady:

1. o harmonizaci finanční regulace prostřednictvím evropského práva, konkrétně prostřednictvím příslušných direktiv,
2. vzájemné uznávání těch národních pravidel, která nejsou harmonizována,
3. národní kompetence v oblasti výkonu dohledu a nově princip kontroly primárně domovským regulačním orgánem u bank působících ve více zemích EU a
4. o předpoklad úzké spolupráce mezi národními regulátory.

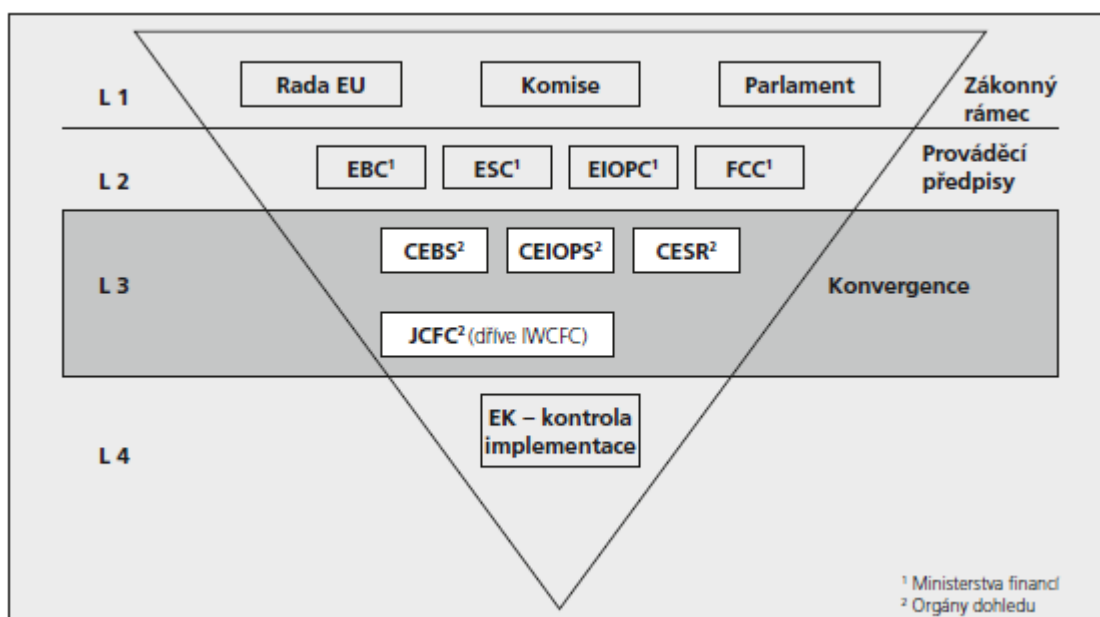
Tyto zásady vycházejí z primární role členských států (národních regulátorů) ve finanční regulaci a dohledu a předurčují institucionální formy a strukturu pro sladování pravidel finanční regulace, standardů výkonu dohledu nad finančními institucemi a trhy a pro výměnu informací mezi regulatorními institucemi a jejich každodenní spolupráci. Takové uspořádání představuje v současnosti především tzv. Lamfalussyho proces, který byl zahájen v červnu 2000 rozhodnutím Rady ministrů financí (ECOFIN) o ustavení výboru pod předsednictvím M. Lamfalussyho a s úkolem předložit návrhy, jak učinit evropskou legislativu pro cenné papíry a regulaci kapitálových trhů flexibilnější, efektivnější a transparentnější.⁹⁵

Cílem samotného Lamfalussyho procesu je zjednodušit a urychlit legislativní proces Evropské unie v oblasti finančních služeb, a to v rámci čtyř-úrovňového plánu.

⁹⁴ BLAHOVÁ, Nad'a. *Analýza navrhovaných změn v dohledu nadnárodních finančních skupin*. IN Boháč, Radim (ed.), *Aktuální otázky financí a finančního práva z hlediska fiskální a monetární podpory hospodářského růstu v zemích střední a východní Evropy po roce 2010: soubor odborných statí z IX. mezinárodní monetární vědecké konference*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, 888 s. ISBN 978-808-7212-578, str. 89-90

⁹⁵ ERBENOVÁ, Michaela. *Globalizace finančních trhů a integrace dozoru nad finančním trhem České republiky*. Praha: Česká národní banka, 2005, str. 6-7

Orgány EU pod vedením Evropské komise vytvoří pouze politickou rámcovou legislativu a další technické a podrobné prováděcí předpisy vypracuje Evropská komise s podporou čtyř odborných výborů. Lamfalussyho struktura tedy představuje čtyřstupňový proces implementace právních předpisů Evropské unie pro oblast finančního trhu. Česká národní banka jako orgán dohledu nad finančním trhem se do práce v evropských strukturách aktivně zapojuje zejména na třetí úrovni Lamfalussyho struktury, jež je schematicky vyjádřena na Obrázku 5 (vysvětlivky: EBC – Evropský bankovní výbor, ESC – Evropský výbor pro cenné papíry, EIOPC – Evropský výbor pro pojištění a zaměstnanecké penze, FCC – Výbor pro finanční konglomeráty, CEBS – Výbor evropských bankovních dohledů, CEIOPS – Výbor evropských dohledových orgánů v pojišťovnictví a zaměstnaneckém penzijním pojištění, CESR – Výbor evropských regulátorů cenných papírů, JCFC – Prozatímní pracovní výbor pro finanční konglomeráty).

Obrázek 5: Lamfalussyho struktura

Zdroj obrázku: ČNB: Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2008, str. 52

V této institucionální podobě fungovala Lamfalussyho struktura do konce roku 2010. Poté došlo k transformaci na třetí úrovni a činnost zahájily tři nové orgány pro

dohled nad finančním trhem tak, jak bylo doporučeno skupinou expertů pod vedením Jacquese de Larosièra.

5.4.2. Larosièrova zpráva

V souvislosti s propuknutím finanční krize došlo v říjnu 2008 k ustanovení skupiny expertů, jejímž cílem bylo předložit návrh na zvýšení požadavků kladených na dohledovou činnost tak, aby došlo k obnově důvěry ve finanční systém a lepší ochraně samotných občanů.

„Aktivity evropských výborů třetí úrovně Lamfalussyho procesu, které sdružují národní orgány dohledu EU a jsou v rámci EU mj. pověřeny sbližováním regulace a dohledové praxe na finančním trhu, byly do značné míry ovlivněny v roce 2009 zveřejněním zprávy skupiny expertů pod vedením Jacquese de Larosièra, zaměřené na příčiny a řešení finanční krize, z jejichž doporučení následně vyšly významné návrhy změn v oblasti regulace a institucionálního uspořádání regulace a dohledu v EU. Výbory se snažily aktivně ovlivnit vyjednávací proces směřující k jejich přeměně na tři nové dohledové orgány v EU (pro bankovníctví, kapitálový trh a pojišťovnictví).“⁹⁶

Zpráva obsahující celkem 31 doporučení byla zveřejněna 25. února 2009. Jako hlavní příčiny finanční krize na evropské úrovni spatřovala tato expertní skupina nedostatečný dohled na makroekonomické úrovni, selhání krizového managementu, chybné hodnocení rizika (jak ze strany finančních institucí tak i dohledových orgánů) či špatnou činnost ratingových agentur. Zároveň v této zprávě vyzvala Evropskou unii k silnějšímu dohledu nad evropským finančním trhem, který by byl založen na mikroobezřetnostním a makroobezřetnostním dozoru.

„Současná finanční krize odhalila rovněž systémové nedostatky evropského rámce pro dohled, jenž i po vytvoření jednotného vnitřního trhu v této oblasti zůstává roztržštěný na úrovni členských států; současně poukázala na významnou roli vzájemné koordinace mezi členskými státy i na legitimní poslání celoevropských institucí v této oblasti. Předložené návrhy právních předpisů řeší nedostatky v oblasti obezřetného

⁹⁶ Česká národní banka. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2009*. Praha: Česká národní banka, červen 2010, str. 51

dohledu na makro i mikro úrovni a významně pozměňují stávající kontrolní mechanismus.⁹⁷

5.4.3. Integrovaný dohled v rámci Evropské unie

„V návaznosti na zprávu de Larosièere představila Evropská komise ve svém sdělení z května 2009 cesty, kterými by se reforma mohla ubírat. Ke sdělení proběhla veřejná konzultace. V červnu 2009 následovaly diskuze ministrů financí a nejvyšších představitelů členských států EU, jejichž výsledkem bylo určení hlavních směrů zvažované reformy. Na jejich základě Evropská komise připravila a v září 2009 zveřejnila balíček celkem pěti legislativních návrhů na změnu dohledového uspořádání nad finančním trhem v EU (tzv. dohledový balíček). Na základě těchto návrhů má být vytvořena dvoupilířová struktura:

- i) Evropská rada pro systémová rizika (European systemic risk board, ESRB), která bude dohlížet a vyhodnocovat rizika ohrožující finanční stabilitu v EU a v případě potřeby vydávat varování a doporučení.
- ii) Evropský systém orgánů dohledu (European system of financial supervisors, ESFS), který bude tvořen národními orgány dohledu a třemi novými evropskými orgány vzniklými transformací dosavadních evropských dohledových výborů.

Tyto nové orgány, kromě toho, že budou vykonávat dosavadní úkoly svých předchůdců, získají některé nové pravomoci (např. vypracovávání technických norem, závazné řešení sporů mezi národními orgány dohledu, posílení role při řešení krizových situací). Členské státy EU se shodly na kompromisní podobě vytvoření ESRB v říjnu a ESFS v prosinci 2009. V říjnu 2009 Evropská komise zveřejnila další legislativní návrh (tzv. směrnice Omnibus I) související s reformou dohledového uspořádání. Návrh se týká některých změn, které bude třeba učinit v sektorové legislativě, aby se zohlednil vznik nových orgánů a jejich pravomoci. Směrnice Omnibus I je pouze prvním souhrnem změn sektorové legislativy, následovat bude návrh směrnice Omnibus II a

⁹⁷ BÖHM, Arnošt; MUŽÁKOVÁ, Karina. *Pojišťovnictví a regulace finančních trhů*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2010. 184 s. ISBN 978-80-7431-035-5, str. 72

pravděpodobně i další. Nařízení dohledového balíčku a směrnice Omnibus I byla zveřejněna v Úředním věstníku dne 15. 12. 2010.⁹⁸

Institucionální zajištění reformovaného dohledu nad finančním trhem tak představují dva hlavní orgány. Evropský systém orgánů finančního dohledu (ESFS) vykonává dohledovou činnost nad jednotlivými finančními institucemi (mikroobezřetnostní dohled) a zahrnuje Evropský orgán pro bankovníctví (EBA), Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění (EIOPA), Evropský orgán pro cenné papíry a trhy (ESMA)⁹⁹, Společný výbor evropských orgánů dohledu a příslušné orgány nebo orgány dohledu členských států. A dále Evropská rada pro systémová rizika (ESRB)¹⁰⁰, jejíž funkcí je předcházet a vyhodnocovat rizika pro stabilitu celého finančního systému v Evropské unii, vykonávat makroobezřetnostní dohledovou činnost a přispívat k řádnému fungování vnitřního trhu.

„ČNB v rámci činnosti v ESRB a ESAs, ve spolupráci s Ministerstvem financí v politických výborech EU a s orgány dohledu členských států EU, usilovala o zamezení postupného přesunu pravomocí národních orgánů dohledu na evropské orgány (a tím i oddělení pravomocí od odpovědnosti za fungování a stabilitu finančního trhu), omezení nárůstu přebytečné regulace, snížení administrativní zátěže pro národní orgány dohledu a finanční instituce, posílení finančních institucí a jejich účinného dohledu a vhodné řešení přeshraniční problematiky v oblasti finančních trhů. Zástupci ČNB spolupracovali v rámci struktur Evropské centrální banky a působili rovněž v ostatních mezinárodních institucích a asociacích.“¹⁰¹

⁹⁸ Ministerstvo financí ČR. *Dohled nad finančním trhem: Minulý vývoj a současný stav*. [online]

⁹⁹ orgány EBA, EIOPA a ESMA bývají souhrnně nazývány jako ESAs – European Supervisory Authorities

¹⁰⁰ Evropská rada pro systémová rizika. *Poslání, cíle a úkoly*. [online]

¹⁰¹ Výroční zpráva České národní banky, 2011, Praha: Česká národní banka, 2012, str. 24

6. Evropská měnová unie

V úvodu kapitoly týkající se Evropské měnové unie se budu zabývat teoretickými východisky samotné měnové integrace a to konkrétně teorií optimální měnové oblasti, měnovou unií, náklady a přínosy jejího zavedení. Následovat bude historický exkurz do vývoje evropské měnové integrace od 50. let až po konvergenční postup na konci minulého století. Podrobněji bude rozebrán Evropský systém centrálních bank, jeho institucionálního zajištění, kompetence a činnosti. V závěru kapitoly bude vymezena Evropská centrální banka a to z hlediska organizační struktury, hlavního cíle její činnosti a ostatních pravomocí. Samostatná podkapitola bude také věnována nezávislosti této instituce.

6.1. Teoretická východiska měnové integrace

V rámci teoretického úvodu do problematiky měnové integrace se budu zabývat teorií optimální měnové oblasti, podmínkami pro její efektivní fungování a dále také definicí měnové unie, v jejímž rámci budou identifikovány náklady a výnosy zavedení a fungování měnové unie.

6.1.1. *Teorie optimální měnové oblasti*

Vznik teorie optimální měnové oblasti je datován do roku 1961, kdy Robert A. Mundell publikoval svůj článek nazvaný Teorie optimálních měnových oblastí ve vědeckém časopise *The American Economic Review*. Mundell se zabýval kritérii, která musí země splnit, aby mohla zavést režim fixního měnového kurzu a definoval optimální měnové oblasti. Ty jsou dle jeho článku¹⁰² vymezeny vnitřní mobilitou a vnější nemobilitou výrobních faktorů, fixním měnovým kurzem mezi členy a plovoucími měnovými kurzy vůči třetím zemím mimo tuto oblast.

Lacina¹⁰³ ve své práci vychází ze sedmi podmínek, které jsou relevantní pro potenciální členy měnové oblasti a na základě nich srovnává rozdíly a shody mezi

¹⁰² podrobněji viz MUNDELL, Robert. *A Theory of Optimum Currency Areas*. [online]. *American Economic Review*, vol. 51, no. 4, September 1961

¹⁰³ LACINA, Lubor; RUSEK, Antonín a kolektiv. *Evropská unie: trendy, příležitosti, rizika*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 260 s. ISBN 978-80-7380-07-2, str. 35-37

Spojenými státy americkými a eurozónou. První charakteristikou je faktorová mobilita, pro kterou platí, že vysoký stupeň mobility výrobních faktorů kompenzuje ztrátu autonomie v oblasti měnové a kurzové politiky. Mobilita práce je nízká v krátkém období. Druhou podmínkou je flexibilita cen a mezd, která je nezbytná pro krátkodobé přizpůsobení a tlumí nezaměstnanost a inflaci. Třetí kritériem je otevřenost a velikost ekonomiky. Menší ekonomiky jsou zpravidla otevřenější a více inklinují k případnému členství v měnové unii. Čtvrtou charakteristikou je strukturální podobnost tvorby hrubého domácího produktu. Čím více je podobná struktura tvorby HDP dle sektorů u jednotlivých členských států měnové unie, tím je menší pravděpodobnost vzniku asymetrického šoku. Dosažení strukturální podobnosti je však procesem dlouhodobým. Pátá charakteristika – integrace finančních trhů – je chápána jako podpora dlouhodobého vyrovnávacího procesu. Šestou podmínkou je fiskální integrace, jejíž vysoký stupeň zvyšuje schopnost vyrovnat se s následky asymetrického šoku v monetární oblasti. Posledním kritériem je integrace politická. Lacina k tomu konkrétně uvádí: „Politická vůle integrovat se je často považována za hlavní a pravděpodobně i jedinou podmínku zřízení měnové unie. Úspěch měnové integrace je založen na společném politickém konsensu zúčastněných zemí v preferencích týkajících se ekonomického růstu, nezaměstnanosti, míry inflace či stanovení cílů a způsobů provádění nadnárodních makroekonomických politik.“¹⁰⁴

6.1.2. Měnová unie

Benjamin J. Cohen ve svém článku *Monetary Unions*¹⁰⁵ definuje měnovou unii jako skupinu dvou nebo více států, které sdílejí společnou měnu nebo její ekvivalent. Dále uvádí, že i když existují zdroje, které tuto definici rozšiřují a zahrnují do ní též měnové režimy národních federací (jako Spojené státy americké či dříve Rakousko-Uhersko), běžnou praxí je omezit tento termín na dohody mezi celky, jež jsou mezinárodním právem uznávány jako plně svrchované státy. V nejužším slova smyslu znamená měnová unie naprosté vzdání se národních měn a plnou centralizaci měnové pravomoci do jediné společné instituce.

¹⁰⁴ LACINA, Lubor; RUSEK, Antonín a kolektiv. *Evropská unie: trendy, příležitosti, rizika*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 260 s. ISBN 978-80-7380-07-2, str. 37

¹⁰⁵ COHEN, Benjamin. *Monetary Unions*. [online]. EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples, February 2010

Považuji pojem měnová oblast (tak jak je vymezen v podkapitole 6.1.1. Teorie optimální měnové oblasti) za synonymum k pojmu měnová unie. I v odborné literatuře dochází k zaměňování těchto pojmů, proto je považuji za shodné a jejich definici bych vymezila tak, že měnová oblast/unie představuje skupinu zemí, které vzájemně fixují kurzy svých národních měn nebo přijaly měnu společnou.

Oproti tomu sám autor teorie optimální měnové oblasti Robert Mundell považuje rozlišování těchto pojmů za důležité. Hlavním rozdílem je dle něj počet měn obíhajících na daném území – měnová oblast zahrnuje dvě či více měn ve vzájemné fixaci, měnová unie představuje závazek sdílet jedinou společnou měnu.

6.1.3. Analýza nákladů a výnosů vytvoření měnové unie

Každá země, jež uvažuje o vstupu do měnové unie, by se měla zabývat nejen přínosy, které jí tento vstup přinese, ale také náklady, které s tím budou spojeny. Provedení tzv. cost-benefit analýzy (CBA) s ohledem na konkrétní charakteristiky by mělo být nezbytnou součástí zvažování a přípravy pro vstup do jakékoliv formy měnové integrace.

„Země, která zvažuje zrušení národní měny a zavedení cizí nebo nadnárodní měny, zcela logicky intenzivně hledá odpověď na otázku, nakolik je pro ni takový krok výhodný či naopak nevýhodný. Mezi uznávané nástroje takové analýzy patří sedmnáct argumentů pro a proti zavedení eura nositele Nobelovy ceny za ekonomii Roberta Mundella, dále tzv. pět ekonomických testů britského ministra financí Gordona Browna nebo tři kritéria Václava Klause. Většina těchto kritérií přímo či nepřímo vychází z teorie optimálních měnových oblastí, kterou formuloval Robert Mundell již v roce 1961. Indikátorem vhodnosti zavést jednu měnu na daném území je proto míra konvergence – posouzení toho, nakolik se jednotlivé ekonomiky vyvíjejí pospolu.“¹⁰⁶

Mandel a Tomšík¹⁰⁷ uvádějí hlavní přínosy a náklady vzájemného spojení zemí do měnové unie. Mezi výnosy zahrnují:

¹⁰⁶ MACH, Petr. *Euro a jeho budoucnost*. IN *Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR*. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383, str. 96-97

¹⁰⁷ MANDEL, Martin; TOMŠÍK, Vladimír. *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7261-185-0, str. 314

1. pokles transakčních a administrativních nákladů spojených s více měnami,
2. snížení nákladů řízení měnových (kurzových) a úrokových rizik,
3. zvýšení stability měnového kurzu společné měny,
4. větší síla centrální banky měnové unie,
5. expanze zahraničního obchodu a zvýšení mobility kapitálu mezi členy,
6. snížení dopadu změn měnového kurzu na cenovou hladinu a reálný růst,
7. možnost využívání společné měny ve funkci mezinárodní obchodní a rezervní měny.

Kučerová¹⁰⁸ ve své studii „Teorie optimální měnové oblasti a možnosti její aplikace na země střední a východní Evropy“ také shrnuje obecné výnosy a náklady měnové integrace. Jako náklady měnové unie uvádí:

1. ztráta hospodářsko-politického nástroje v podobě měnového kurzu,
2. ztráta autonomie monetární politiky,
3. možná ztráta fiskální autonomie,
4. možné zvýšení nerovnosti mezi bohatšími a chudšími regiony,
5. ztráta výnosů z ražebného,
6. náklady mikroekonomického charakteru (např. náklady na zavedení nové měny).

Jako nejvýznamnější přínosy spojení zemí do měnové unie spatřuji snížení transakčních nákladů, omezení volatility měnového kurzu, prohlubování ekonomické integrace a pokles úrokových sazeb. Naopak za největší nevýhody považuji ztrátu autonomie měnové politiky a ztrátu kurzové politiky.

6.2. Historický vývoj evropské měnové integrace

Základním dokumentem k vytvoření jednotného evropského trhu byla Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957 (Římská smlouva). Jejím cílem byla podpora ekonomické integrace mezi šesti zeměmi. Prohlubování integračních procesů v následujících letech zvyšovalo potřebu koordinace měnových

¹⁰⁸ KUČEROVÁ, Zuzana. *Teorie optimální měnové oblasti a možnost její aplikace na země střední a východní Evropy*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 141 s. ISBN 80-86729-18-4, str. 34-37

politik členských států a stabilizace kurzů jejich národních měn. Smlouva o EHS se tak stala poměrně širokou základnou vzájemné spolupráce.

Prvním pokusem o měnovou integraci byla schůze v Haagu v roce 1969, kde skupina expertů nazvaná Wernerův výbor dostala za úkol připravit zprávu týkající se postupu při utváření měnové unie, kterou předložila v roce 1971 jako zprávu o vytváření stádií hospodářské měnové unie. „Wernerova zpráva obsahovala plán na dosažení hospodářské a měnové unie v rámci ES v určitých stádiích do 10 let. Konečným cílem se mělo stát vytvoření oblasti, kde se volně pohybují osoby, zboží a kapitál bez nekalých soutěžních tlaků a s vyloučením hrozby strukturálních a regionálních nerovností. Wernerova zpráva doznala, že k úspěšnému vytvoření měnové unie musí být některé pravomoci vykonávané na národních úrovních přenášeny na úroveň nadnárodní, tedy na orgány ES. Wernerova zpráva předpokládala dva základní znaky této unie:

- vzájemně zafixovaný směnný kurz členských měn a
- jednotnou měnovou politiku, řízenou centrální měnovou institucí, která by řídila rozpočtovou politiku a byla podřízena Evropskému parlamentu.“¹⁰⁹

Místo této zprávy bylo přijato kompromisní řešení o zesílení spolupráce mezi centrálními bankami s cílem prohloubení koordinace měnové a úvěrové politiky. Tím došlo k odložení Wernerova plánu na neurčito. Na základě nařízení Rady (ES) č. 907/73 vzniká v roce 1973 Evropský fond měnové spolupráce (EMCF) jako nezávislý orgán Rady ES. V jeho čele stáli guvernéri centrálních bank členských zemí a vykonával řadu funkcí v oblasti společné měnové spolupráce a devizové politiky. V tomto roce byla též zřízena evropská zúčtovací jednotka EUA pro operace EMCF, s níž byla srovnávána měna každého členského státu. Tyto pokusy vedly k vytvoření Evropského měnového systému v roce 1979.

Evropský měnový systém byl výsledkem dohody mezi centrálními bankami členských států Evropských společenství, která byla uzavřena v roce 1979 na základě

¹⁰⁹ TOMÁŠEK, Michal. *Evropské měnové právo*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 180 s. ISBN 978-80-7179-940-5, str. 41

Rezoluce Evropské Rady přijaté v Brémách v červenci 1978. Brůžek¹¹⁰ jako příčinu vzniku EMS uvádí „zamezit negativnímu působení labilního USD na členské země ES, jež narušovalo a brzdilo ekonomickou integraci zvenčí, a nastolit pevné měnové vztahy (měnové kurzy) mezi členskými zeměmi jako nezbytnou podmínku dalších ekonomických a měnových integračních procesů.“ Účelem EMS bylo vytváření bližší spolupráce členských zemí v měnové oblasti za účelem měnové stability. „EMS tvořily tři vzájemně propojené prvky: evropská měnová jednotka (European Currency Unit – ECU), mechanismus devizových kurzů či směnný mechanismus (ERM) a mechanismus úvěrový.“¹¹¹

Mechanismus směnných kurzů ERM stanovil každé členské měně střední kurz vůči evropské měnové jednotce ECU. Cílem bylo dosáhnout stability v kurzových relacích mezi jednotlivými zeměmi Evropského měnového systému. ERM zavazoval centrální banky členských států k tomu, aby dodržovaly kolísání směnného kurzu měn navzájem v rámci stanoveného pásma (původně stanovené $\pm 2,25$ %, od roku 1993 na základě Bruselského kompromisu rozšířené na 15 %). Evropská měnová jednotka se stala nástupcem EUA a představuje měnový koš, ve kterém jsou zahrnuty v pevném poměru měny členských zemí.

Smlouva o EHS byla v roce 1986 doplněna Jednotným evropským aktem, jež se stal právním základem vývoje hospodářské a měnové unie a uznává existenci Evropského měnového systému i ECU.

6.3. Konvergenční proces k Evropské měnové unii

Evropský měnový systém se stal předstupněm vývoje Evropské měnové unie. Základem pro zvýšení měnové integrace se stala tzv. Delorova zpráva, která předpokládala tři etapy postupu ke vzniku měnové unie. „V červnu 1988 byla ustanovena skupina označovaná jako Delorsův výbor, jejímž úkolem bylo zpracování projektu vytvoření Evropské měnové unie (EMU). V následujícím roce pak tato skupina předložila základní podobu projektu, ve které pokračovala v otázkách nastolených

¹¹⁰ BRŮŽEK, Antonín. *Evropská měnová integrace*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, 138 s. ISBN 80-245-0158-9, str. 52

¹¹¹ BRŮŽEK, Antonín; SMRČKOVÁ, Gabriela; ZÁKLASNÍK, Martin. *Evropská měnová integrace a Česká republika*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Velryba, 2007. 197 s. ISBN 978-80-85860-19-1, str. 17

„Wernerovou skupinou“, které v některých bodech doplnila, v některých pak modifikovala. Schůzka Rady ES konaná v Madridu v roce 1989 tyto závěry přijala a rozhodla o startu první etapy vytvoření EMU.“¹¹²

Krutílek¹¹³ ve svém příspěvku „Společná měna jako politický projekt“ závěrem uvádí: „Delorsova zpráva nakonec uspěla především proto, že pro její přijetí existovalo v porovnání s přelomem 60. a 70. let, kdy byl vypracováván Wernerův plán, několik příznivých politických podmínek. Kromě Delorsovy osobnosti, schopné získávat pro naplňování svých vizí efektivní politickou podporu, mezi ně patřil i fakt, že s ohledem na měnící se situaci ve střední a východní Evropě se Společenství víceméně shodlo na názoru, že další prohloubení integrace bude politicky méně obtížné než vyjednávání s postkomunistickými zeměmi o jejich možném začlenění.“

První etapa byla zahájena 1. července 1990 a probíhala až do konce roku 1993. Jejím cílem bylo zformování vnitřního trhu za využití odbourání vzájemných měnových a devizových bariér mezi členskými státy. Pro tuto etapu byla stanovena nominální konvergenční kritéria – Maastrichtská kritéria, která jsou závazná pro jednotlivé členské země. Mezi parametry patří cenová stabilita, stav veřejných financí, mechanismus směnných kurzů a dlouhodobá nominální úroková sazba.

Podrobněji budou Maastrichtská kritéria nominální konvergence a jejich současný stav plnění Českou republikou rozebrána v následující kapitole v rámci analýzy týkající se zavedení společné evropské měny v České republice.

Druhá etapa probíhá od počátku roku 1994 až do 31. prosince 1998 a přináší uklidnění na trhu a stabilizaci pro budoucí integraci. Spolu se zahájením této etapy dochází ke vzniku Evropského měnového institutu, jehož úkolem bylo zajistit technická hlediska integrace a vypracovat společné měnově-politické nástroje. EMI se stal předchůdcem Evropské centrální banky. Drdla a Rais¹¹⁴ shrnují pět základních úkolů Evropského měnového institutu. Prvním z nich je příprava zavedení budoucí jednotné

¹¹² RAIS, Karel; DRDLA, Miloš. *Evropská integrace a bankovníctví*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 1999. 133 s. ISBN 80-7226-211-4, str. 62

¹¹³ KRUTÍLEK, Ondřej. *Společná měna jako politický projekt*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383, str. 37

¹¹⁴ RAIS, Karel; DRDLA, Miloš. *Evropská integrace a bankovníctví*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 1999. 133 s. ISBN 80-7226-211-4, str. 65

měnové politiky, což vyžaduje harmonizaci v oblasti nástrojů, provádění měnové politiky a nutné je též sjednocení a definice pravidel budoucího fungování. V druhé oblasti je třeba zesílení koordinace měnových politik a posílení cenové stability. Jako třetí je zmiňována kategorie dohledu nad Evropským měnovým systémem a společnou evropskou měnou. Poslední dvě podoblasti jsou tvořeny na jedné straně realizací konzultační a poradenské činnosti a na straně druhé pak úschovou a správou devizových rezerv centrálních bank členských zemí.

Pro třetí etapu, která nastává od roku 1999, je typická jednotná měnová politika, společná evropská měna a společná centrální banka v rámci skupiny členských států Evropské unie. Dochází ke vzniku Evropského systému centrálních bank, jenž je tvořen Evropskou centrální bankou a centrálními bankami členských států Evropské unie. „Evropský měnový systém přestal fakticky plnit svoji funkci v květnu 1998, poté, co byly orientačně zafixovány vzájemné kurzy zúčastněných měn euro. Počínaje 1. lednem 1999 byl jako jeho nástupce zřízen Evropský měnový systém 2. EMS 2 se od svého předchůdce liší ve dvou podstatných znacích. Za prvé, zánikem ECU odpadl jeden z komponentů jeho předchůdce, totiž měnový koš ECU. Za druhé, nová společná měna euro se stala kotvou pro ostatní měny zúčastněné v ERM 2. Účast v ERM 2 je dobrovolná a flukтуаční pásmo zůstává stejné jako u původního ERM, totiž $\pm 15\%$, opět s možností individuálně si stanovit vůči euru flukтуаční pásmo užší.“¹¹⁵

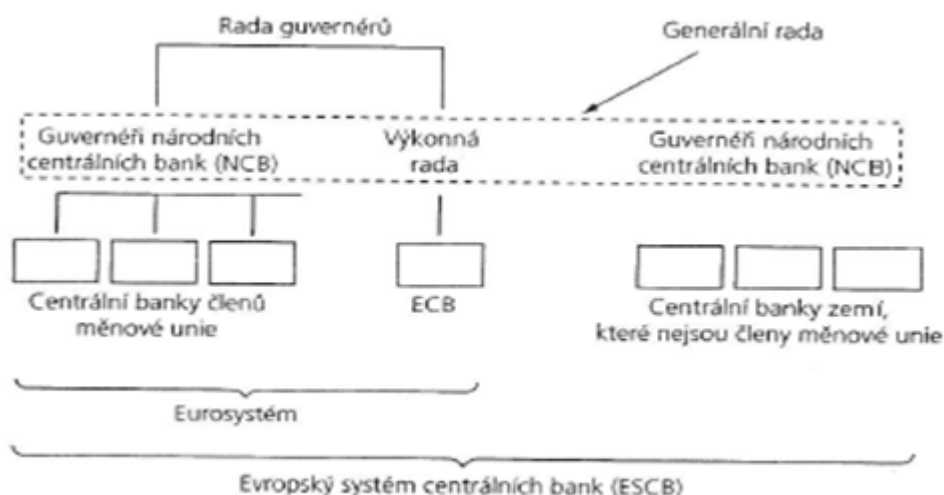
Ševčík¹¹⁶ k tomuto uvádí: „Hospodářská a měnová unie (EMU) bývá z teoretického hlediska považována za vrchol ekonomické integrace, jejíž dlouhodobější fungování se neobejde bez dalších centralizačních procesů. Centralizace se posléze přelévá z oblasti měnové politiky i do oblastí rozpočtové politiky. Pro tyto fáze integračního procesu je dále charakteristická snaha o slad'ování sociální politiky a „harmonizaci“ dalších oblastí hospodářské politiky. To pak nevyhnutelně vede ke vzniku politické unie. Původně ekonomicky zamýšlená integrace vyústí v integraci politickou.“

¹¹⁵ TOMÁŠEK, Michal. *Evropské měnové právo*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 180 s. ISBN 978-80-7179-940-5, str. 46

¹¹⁶ ŠEVČÍK, Miroslav. *Nominální kritéria konvergence ČR až na jednu výjimku plní, reálná nikoliv*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383, str. 107-108

6.4. Evropský systém centrálních bank

Evropský systém centrálních bank (ESCB) se skládá z Evropské centrální banky (ECB) a národních centrálních bank (NCB) všech zemí Evropské unie. Oproti tomu pojem Eurosystem zahrnuje vedle Evropské centrální banky pouze centrální banky těch zemí EU, které vstoupily do měnové unie. Evropská centrální banka jako nadnárodní instituce s vlastní právní subjektivitou vznikla v červnu roku 1998 ve Frankfurtu nad Mohanem a navázala na činnosti Evropského měnového institutu. „ECB je řízena šestičlennou Výkonnou radou jmenovanou představiteli vlád a zemí, které vstoupily do měnové unie, po konzultaci s Evropským parlamentem a Radou guvernérů ESCB. Ta se skládá ze šesti členů Výkonné rady a guvernérů NCB členských zemí měnové unie. Rada guvernérů je klíčovým orgánem rozhodujícím o měnové politice. Její rozhodnutí jsou v zásadě přijímána většinovým hlasováním, kdy každý člen má jeden hlas.“¹¹⁷

Obrázek 6: Evropský systém centrálních bank

Zdroj obrázku: BALDWIN, Richard E. *Ekonomie evropské integrace*. 2008, str. 702

Smlouva o fungování EU ve svém článku 127 stanoví, že hlavním cílem Evropského systému centrálních bank je udržovat cenovou stabilitu a upravuje i cíle vedlejší. „Prvořadým cílem ESCB je udržovat cenovou stabilitu. Aniž je dotčen cíl

¹¹⁷ BALDWIN, Richard E. *Ekonomie evropské integrace*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008, 478 s. ISBN 978-80-247-1807-1, str. 402

cenové stability, podporuje ESCB obecné hospodářské politiky v Unii se záměrem přispět k dosažení cílů Unie, jak jsou vymezeny v článku 3 Smlouvy o Evropské unii.“

Při usilování o cenovou stabilitu byl stanoven cíl udržet míru inflace ve střednědobém období v blízkosti 2% úrovně. Tento cíl je určen nepřesně, vhodnější by bylo stanovení přípustného rozpětí inflace, jak je tomu u celé řady centrálních bank včetně České národní banky.

Evropský systém centrálních bank plní čtyři základní úkoly, které jsou vymezeny v článku 127 Smlouvy o fungování EU. „Prvním je provádět měnovou politiku, kterou přijala Rada guvernérů ECB, tedy například rozhodnutí o základních úrokových sazbách ECB (tj. základní nabídkové sazbě pro hlavní refinanční operace i o úrokových sazbách pro mezní zápůjční facilitu a vkladovou facilitu) a dále rozhodnutí týkající se měnových cílů a vytváření měnových rezerv. Druhým a třetím úkolem Eurosystemu je provádět devizové operace a držet a spravovat oficiální devizové rezervy států eurozóny. Čtvrtým základním úkolem Eurosystemu je podporovat plynulé fungování platebních systémů. Dále se Eurosystem podílí na provádění finančního dohledu tím, že v oblasti své působnosti poskytuje doporučení autorům legislativy a sestavuje měnovou a finanční statistiku.“¹¹⁸ Při provádění měnové politiky používá Eurosystem jako hlavní nástroj krátkodobé úrokové sazby. Zaměřuje se na jednodenní úrokovou sazbu EONIA – Evropský jednotný průměrný ukazatel – vážený průměr jednodenních zápůjčních transakcí na mezibankovním trhu eurozóny.

6.5. Evropská centrální banka

Evropská centrální banka tvoří součást Evropského systému centrálních bank. V této podkapitole je věnována pozornost její organizační struktuře a nezávislosti této instituce. Problematika měnové politiky Evropské centrální banky a jejích nástrojů byla rozebrána již dříve jako součást kapitoly týkající se měnové politiky České národní banky.

¹¹⁸ Evropská centrální banka. *Evropská centrální banka, Eurosystem, Evropský systém centrálních bank*. Frankfurt nad Mohanem: ECB, duben 2009, str. 13

6.5.1. Organizační struktura ECB

Organizační strukturu Evropské centrální banky tvoří Výkonná rada, Rada guvernérů, Generální rada a celá řada výborů. Radě guvernérů, Výkonné radě a Generální radě ECB předsedá prezident, nebo v jeho nepřítomnosti viceprezident Evropské centrální banky.

Výkonná rada se skládá z prezidenta a viceprezidenta ECB a dalších čtyř členů¹¹⁹, kterými jsou uznávané osobnosti s profesionální zkušeností v měnových a bankovních záležitostech (vzájemnou dohodou mezi vládami zemí eurozóny na úrovni hlav států či předsedů vlád na základě doporučení Rady Evropské unie a po konzultaci s Evropským parlamentem a Radou guvernérů ECB). Výkonná rada připravuje zasedání Rady guvernérů, provádí měnovou politiku eurozóny v souladu s obecnými zásadami a rozhodnutími přijatými Radou guvernérů a v rámci této činnosti pak uděluje pokyny národním centrálním bankám, řídí běžnou činnost Evropské centrální banky a vykonává určité pravomoci (včetně regulatorních), kterými ji pověří Rada guvernérů. Členy Výkonné rady mohou být pouze státní příslušníci členských států eurozóny a jejich funkční období je osmileté s tím, že nemohou být jmenováni opakovaně.

Rada guvernérů se dle článku 283 odst. 1 Smlouvy o fungování EU skládá z členů Výkonné rady a guvernérů národních centrálních bank zemí celé eurozóny a zasedá alespoň desetkrát ročně. Zasedání se může účastnit předseda Rady EU a jeden člen Evropské komise, ale právo hlasovat přísluší pouze členům Rady guvernérů, z nichž každý má jeden hlas.¹²⁰ Mezi základní úkoly Rady guvernérů patří určování měnové politiky eurozóny (přijímá rozhodnutí o základních úrokových sazbách ECB) a přijímá též obecné zásady a rozhodnutí nezbytná pro provádění činností, kterými byl Eurosystem pověřen.

Generální rada je zřízena na základě Protokolu o statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky (čl. 44) jako orgán s omezeným trváním do té doby, dokud existují členské státy EU, na které se vztahuje výjimka.¹²¹ Je složena z prezidenta a viceprezidenta Evropské centrální banky a z guvernérů národních

¹¹⁹ Článek 283 odst. 2 Smlouvy o fungování EU

¹²⁰ do té doby, než počet členů Rady guvernérů přesáhne 21

¹²¹ Článek 141 odst. 1 Smlouvy o fungování EU

centrálních bank všech zemí EU. Má pouze poradní funkci a slouží především ke kooperaci a sblížení měnových politik v EU. Její pravomoci spočívají také v pomocných funkcích v rámci standardních činností ECB. „Generální rada neodpovídá za měnová rozhodnutí v eurozóně. Převzala úkoly Evropského měnového institutu, které je ECB povinna plnit ve třetí etapě Hospodářské a měnové unie, dokud budou existovat členské státy EU, které nezavedly euro. To znamená, že odpovídá především za poskytování údajů o konvergenci dosažené členskými státy EU, které dosud euro nezavedly, a informací o přípravách nezbytných k jeho zavedení. Také plní poradenské funkce v rámci ESCB a pomáhá se shromažďováním statistických údajů.“¹²²

Rozhodovacím orgánům Evropské centrální banky pomáhá také celá řada výborů Evropského systému centrálních bank (např. Výbor pro bankovní dohled, Rozpočtový výbor, Výbor pro bankovky, Výbor pro měnovou politiku aj.), v nichž zasedají odborníci nejen z Evropské centrální banky, ale i z národních centrálních bank či vnitrostátních orgánů.

6.5.2. Nezávislost ECB

Revenda¹²³ považuje Evropskou centrální banku za vysoce nezávislou a k tomuto dále uvádí: „Její samostatnost obsahuje čtyři základní podmínky (vztahují se rovněž na centrální banky členských zemí Evropské měnové unie):

- i) institucionální samostatnost – Evropská centrální banka a národní centrální banky nemohou přijímat či požadovat pokyny od orgánů Evropské unie ani od národních vlád;
- ii) funkční samostatnost – hlavním cílem měnové politiky musí být cenová stabilita;
- iii) osobní samostatnost – vrcholné orgány Evropské centrální banky a národních centrálních bank musejí mít minimálně pětileté funkční období s nemožností odvolání z politických důvodů;

¹²² Evropská centrální banka. *Evropská centrální banka, Eurosystem, Evropský systém centrálních bank*. Frankfurt nad Mohanem: ECB, duben 2009, str. 18-19

¹²³ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vydání. Praha: Management Press, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1, str. 347

- iv) finanční samostatnost – vlády nesmějí využívat národní centrální banky k financování rozpočtových výdajů a nesmějí ovlivňovat rozpočty těchto bank.“

Evropský systém centrálních bank je řízen rozhodovacími orgány Evropské centrální banky.¹²⁴ Podle článku 127 odst. 1 a článku 282 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie a článku 2 Protokolu č. 4 o statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky je prvořadým cílem ESCB udržovat cenovou stabilitu. Aniž je tento hlavní cíl dotčen, podporuje ESCB obecné hospodářské politiky v Evropské unii se záměrem přispět k dosahování cílů EU stanovených v článku 3 Smlouvy o fungování Evropské unie. Evropský systém centrálních bank jedná v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží, čímž podporuje efektivní umístování zdrojů, a ve shodě se zásadami stanovenými v čl. 119 Smlouvy o fungování Evropské unie.

¹²⁴ dle článku 8 Protokolu č. 4 o statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky

7. Role ČNB v procesu zavedení společné evropské měny v ČR

Poslední kapitola bude věnována problematice postavení a roli České národní banky v souvislosti se zavedením eura v České republice. V rámci teoretického úvodu do problematiky budou definovány základní pojmy a rámcově přiblíženo právní zakotvení týkající se dané oblasti. Následovat bude konkrétní analýza rozhodnutí o zavedení společné evropské měny v České republice, vybraný scénář přijetí eura a související právní úprava nutná k jeho zavedení. Podrobněji budou také rozebrána tzv. Maastrichtská konvergenční kritéria – kritérium cenové stability, kritérium dlouhodobých úrokových sazeb, kurzové konvergenční kritérium a kritérium udržitelnosti veřejných financí, které zahrnuje kritérium veřejného deficitu a kritérium hrubého veřejného dluhu – a to z hlediska jejich vymezení v legislativě a plnění Českou republikou v posledních několika letech. Pozornost bude věnována také kritériu reálné konvergence. Následující kapitola se bude zabývat náklady a přínosy, které by zavedení společné evropské měny v České republice přineslo a v samém závěru této kapitoly bude provedeno zhodnocení celé problematiky a nastíněny možnosti jejího očekávaného budoucího vývoje.

7.1. Úvod do problematiky

Nejprve je třeba vymezit základní pojmy významné pro přijetí společné evropské měny. Tomášek¹²⁵ definuje Maastrichtská nominální konvergenční kritéria jako „kritéria pro zapojení členských států EU do třetí etapy hospodářské a měnové unie spojené se zavedením eura“. Reálná konvergenční kritéria pak rozlišuje na ekonomická a právní. Ekonomická kritéria vymezuje jako „ekonomické ukazatele, které vypovídají o vývoji ekonomiky členského státu a o jeho způsobilosti přijmout euro (zejm. poměr HDP na hlavu)“. Oproti tomu právní kritéria jsou „ukazatele, jimiž se hodnotí slučitelnost právního řádu členského státu s podmínkami hospodářské a měnové unie, zejména právní úprava centrálního bankovníctví“.

¹²⁵ TOMÁŠEK, Michal. *Evropské měnové právo*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 180 s. ISBN 978-80-7179-940-5, str. 70

Potenciální zapojení České republiky do měnové unie je spojeno kromě výhod s řadou nákladů a rizik, a proto dochází ke sledování několika ukazatelů, které informují o tom, jak je národní ekonomika shodná/odlišná od celkové ekonomiky měnové unie. Česká republika sleduje tři skupiny indikátorů, mezi něž patří indikátor sladění hospodářského cyklu, synchronizace ekonomických šoků a ukazatel stupně integrace finančních trhů.

Česká republika vstupem do Evropské unie na sebe automaticky převzala závazek účastnit se třetího stádia Hospodářské a měnové unie, jehož součástí je i přijetí společné evropské měny. ČR patří mezi členské státy, na které se vztahuje výjimka – země, které nesplňují podmínky nezbytné pro zavedení eura a na které se vztahuje výjimka z pravidel fiskální a měnové politiky platných pro členské státy. „Stanovení termínu vstupu je v kompetenci každého členského státu, závisí na jeho připravenosti. Národní plán zavedení eura v ČR z roku 2007 interpretuje smlouvu tak, že země s přechodnou výjimkou „je povinna usilovat o zavedení eura v nejbližším možném termínu.“ Podle další interpretace české vlády a České národní banky je ČR zavázána postupovat tak, „aby byla na přistoupení k eurozóně co nejdříve připravena.“ Interpretace typu „co nejdříve“ není v závazných dokumentech Evropské unie explicitně vyjádřena.¹²⁶

Protokol o statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky pracuje s cílovým stavem, kdy všechny členské státy Evropské unie jsou zároveň zeměmi eurozóny. Jakýkoli jiný stav, kdy existují členské země EU, ve kterých se nepoužívá společná evropská měna jako zákonné platidlo, stanoví tento statut jako přechodný a tyto země identifikuje jako země s výjimkou.

V současné době je Česká národní banka tvůrcem měnové politiky v České republice. Vstupem do eurozóny by se stala jen prodlouženou rukou Evropské centrální banky, která provádí měnovou politiku pro celou Hospodářskou a měnovou unii a je zaměřena na cenovou stabilitu, ale jen v průměru za celou unii členských států.

¹²⁶ HELÍSEK, Mojmír. *Euro v ČR z pohledu ekonomů*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 206 s. ISBN 978-807-3801-823, str. 20

7.2. Rozhodnutí o vstupu ČR do eurozóny

V roce 2003 byl vládou ve spolupráci s Českou národní bankou přijat dokument nazvaný „Strategie přistoupení ČR k eurozóně“, který obsahoval hlavní východiska, přínosy i rizika zapojení České republiky do eurozóny. Předpokladem byl vstup do eurozóny v období let 2009 až 2010 při plnění Maastrichtských kritérií nominální konvergence. Vzhledem k nenaplnění tohoto plánu byla v roce 2007 přijata „Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k eurozóně“, která vyhodnocovala předchozí dokument, jeho nenaplnění a shrnovala budoucí vyhlídky přijetí společné evropské měny. Na rozdíl od původního dokumentu nestanovuje nové cílové datum přijetí eura v ČR.

Již v roce 2005 schválila vláda dokument nazvaný „Institucionální zajištění zavedení eura v ČR“, na nějž navazuje „Národní plán zavedení eura a provedení potřebných kroků k přijetí eura jako zákonné měny v České republice“. Díky němu vzniká Národní koordinační skupina pro zavedení eura v ČR (NKS), která je přímo podřízena Ministerstvu financí. O dva roky později vláda schvaluje rámcový dokument nazvaný „Národní plán zavedení eura v České republice“, jenž stanoví základní kroky a úkoly, které je třeba provést k přechodu na společnou evropskou měnu, nestanoví však konkrétní termín jejího přijetí. V roce 2008 schválila vláda „Zprávu o plnění Národního plánu“, která je jeho aktualizací, vyhodnocuje splněné úkoly a stanoví prioritní plnění. „16. 7. 2008 byl zveřejněn Obecný zákon o zavedení eura v ČR – základní principy. Tento stručný dokument vyjadřuje principy právní kontinuity, neutrality, zaokrouhlování, duální cirkulaci koruny a eura, duálního označování cen, konverze peněžních prostředků na účtech a přeměny jmenovité hodnoty cenných papírů.“¹²⁷

Od roku 2004 každoročně vydává Ministerstvo financí ČR spolu s Českou národní bankou dokument nazvaný „Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou“. Poslední dokument byl schválen vládou České republiky dne 14. prosince 2011. Česká národní banka vydává též každý rok dokument nazvaný „Analýzy stupně ekonomické sladění České republiky s eurozónou“.

¹²⁷ HELÍSEK, Mojmír. *Euro v ČR z pohledu ekonomů*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 206 s. ISBN 978-807-3801-823, str. 26

Singer¹²⁸ k tomuto uvádí: „Pokud jde o otázku, zda do eurozóny vstoupit či nikoliv, nemá Česká republika o čem rozhodovat, neboť na základě přístupových smluv je povinna do eurozóny vstoupit. Otázky, kdy tento krok učinit, však pro rozhodování otevírá téměř absolutní volnost díky velmi vágní formulaci o „vhodném“ načasování.“

7.3. Právní úprava zavedení eura

Kromě požadavku plnění kritérií nominální i reálné konvergence je kladen důraz také na slučitelnost právních předpisů země přistupující do eurozóny s legislativou Evropské unie. Cílem legislativního procesu v souvislosti s touto problematikou bude zavést tuto společnou evropskou měnu jako zákonné platidlo v České republice a upravit oblasti s tím související.

Na ústavní úrovni je Česká národní banka vymezena v čl. 98 Ústavy ČR¹²⁹ jako ústřední banka státu, jejímž hlavním cílem je péče o cenovou stabilitu a do jejíž činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona. Postavení, působnost a další podrobnosti pak stanoví zákon (zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů). Po zavedení společné evropské měny v České republice dojde k ukončení autonomie České národní banky v oblasti řízení měnové politiky, protože měnově-politická rozhodnutí týkající se eurozóny přijímá výhradně Rada guvernérů Evropské centrální banky. Omezení pravomocí ČNB vyváží získání vlivu na rozhodovacím procesu v rámci Eurosystemu. Tato situace bude vyžadovat změnu článku 98 Ústavy ČR. Podstatnou změnou či spíše návrhem nového zákona si bude muset také projít zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, který upravuje činnost centrální banky, její povinnosti, organizaci, vztah k vládě a jiným orgánům a dále také emisi bankovek a mincí, nástroje měnové regulace, dohled a hospodaření, její obchody, pravomoc v devizovém hospodářství a další činnosti a oprávnění.

Česká republika má přechodnou výjimku pro zavedení společné evropské měny. Pokud bude tato výjimka zrušena, bude to znamenat, že pro Českou republiku se stanou závaznými další ustanovení Smlouvy o fungování EU, která se týkají pouze států

¹²⁸ SINGER, Miroslav. *Pět otázek a odpovědi k problematice zavedení eura v České republice*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383, str. 51

¹²⁹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů

eurozóny a jsou vymezena v článku 139 odst. 2 Smlouvy o fungování EU. Jedná se o tyto oblasti:

- a) přijetí těch částí hlavních směrů hospodářských politik, které se obecně týkají eurozóny (čl. 121 odst. 2);
- b) donucovací opatření k nápravě nadměrných schodků (čl. 126 odst. 9 a 11);
- c) cíle a úkoly ESCB (čl. 127 odst. 1, 2, 3 a 5);
- d) vydávání eura (článek 128);
- e) akty Evropské centrální banky (článek 132).

V oblasti sekundárního práva Evropské unie upravují problematiku technického zavedení eura a jeho používání čtyři základní nařízení Rady. Prvním z nich je nařízení Rady (ES) č. 1103/97 ze dne 17. června 1997 o některých ustanoveních týkajících se zavedení eura. Nařízení upravuje soukromoprávní aspekty zavedení eura, zejména princip právní jistoty v oblasti přepočtů peněžních částek při zavádění eura a právní kontinuity smluv a jiných právních nástrojů. Dále stanoví pravidla pro zaokrouhlování a pro použití přepočítacích koeficientů mezi eurem a národní měnou.

Druhým je nařízení Rady (ES) č. 974/98 ze dne 3. května 1998 o zavedení eura. Toto nařízení je z hlediska přechodu z národních měn na euro klíčové, jelikož upravuje nahrazení národních měn společnou evropskou měnou podle přepočítacích koeficientů. Dále uvádí, že euro je měnovou a zúčtovací jednotkou Evropské centrální banky a centrálních bank členských států a jeho další ustanovení se použijí během přechodného období od přijetí eura po jeho zavedení v hotovostní podobě eurobankovek a euromincí. Nařízení Rady (ES) č. 975/98 ze dne 3. května 1998 o nominálních hodnotách a technických specifikacích euromincí určených pro peněžní oběh stanoví pro jednotlivé hodnoty euromincí (od jednoho centu do dvou eur) technické parametry jako je průměr, tloušťka, hmotnost, tvar, barva, složení aj.

Nařízení Rady (ES) č. 2866/98 ze dne 31. prosince 1998 o přepočítacích koeficientech mezi eurem a měnami členských států přijímajících euro. Toto nařízení bylo přijato v souvislosti s prvními členskými zeměmi vstupujícími do eurozóny a je třeba ho novelizovat v případě každého rozšíření eurozóny, kdy je současně každému

novému přístupujícímu státu stanoven nezměnitelný přepočítací koeficient mezi eurem a národní měnou.

Tato nařízení týkající se zavedení eura budou ode dne jeho zavedení na našem území přímo závazná a použitelná. Legislativní změny budou muset být přijímány s dostatečným časovým předstihem (nejpozději dva roky přede dnem samotného zavedení eura). Zákony by měly vstoupit v platnost minimálně jeden rok před vstupem do eurozóny.

Z hlediska účinnosti lze rozlišovat dva druhy právních norem – ty, jež vstoupí v účinnost dříve, než bude stanovený den pro přechod na euro, a ty, které se stanou účinnými v den přijetí společné evropské měny, kterými budou především zákony daňové či předpisy z oblasti účetnictví, veřejného zdravotního pojištění, sociálního zabezpečení a jiné.

Dle dokumentů zveřejněných Národní koordinační skupinou pro zavedení eura v České republice¹³⁰ bude u nás využita metoda jednorázové změny legislativy prostřednictvím samostatného tzv. změnového zákona, který bude upravovat přechod na euro, a jeho součástí budou novelizace souvisejících zákonů. Návrhy dílčích změn právních předpisů budou v působnosti jednotlivých ministerstev, jichž se požadovaná změna bude týkat. Tento způsob změny legislativy byl uplatněn také na Slovensku v souvislosti s přijetím společné evropské měny. Byl zde přijat zákon č. 659/2007 Z. z., o zavedení meny euro v Slovenskej republike a zmene a doplnení niektorých zákonov, který zahrnoval novelizace stávajících zákonů a ustanovení týkající se okamžiku přechodu na společnou evropskou měnu. Spíše teoretickou možností je aplikace přímo použitelných ustanovení evropského právního řádu s minimem novelizací zákonů.

V souvislosti s přijetím eura bude třeba zajistit konverzi bezhotovostní formy měny, hotovostního oběživa i jiných majetkových hodnot, jejichž nominální hodnota je stanovena v českých korunách.

Z důvodu velké administrativní zátěže stažení a výměny veškeré hotovostní podoby staré měny nelze přechod na jinou měnu uskutečnit k jedinému časovému okamžiku. Při přechodu na společnou evropskou měnu v České republice bude nutné

¹³⁰ Národní koordinační skupina pro zavedení eura v České republice. *Příprava právního prostředí na zavedení eura v České republice*. Praha, 2009. str. 3

(stejně jako v ostatních již členských zemích eurozóny) využívat po určité přechodné období v řádu několika týdnů jako zákonnou měnu duálně českou korunu i euro. Po skončení tohoto období se stane euro výhradním zákonným platidlem. Poté budou v období několika měsíců až jednoho roku přijímat a vyměňovat české koruny pouze banky a později zůstane tato povinnost jen České národní bance.

Zavedení společné evropské měny v rámci bezhotovostního platebního styku bude oproti hotovostní formě snazší. Ke dni zavedení eura se stanoví bankám povinnost bezplatně převést všechny peníze v českých korunách uložené na účtech, jež jsou jimi vedeny, na eura. Bude také zavedena povinnost přijímat vklady v českých korunách a připisovat je majitelům účtů již v eurech. Měly by být zastaveny převody českých korun mezi účty a nadále by převody měly být uskutečňovány jen v eurech. Ke dni přechodu na euro bude třeba zafixovat kurz české koruny k euru na určité částce tak, aby byla zajištěna výměna úspor ve stejném směnném kurzu. Předčasné určení tohoto kurzu by vedlo ke spekulacím. Podle tohoto fixního směnného kurzu budou přepočítány i částky u jiných majetkových hodnot.

V souvislosti se zavedením eura bude připraven návrh tzv. Obecného zákona o zavedení eura. Cílem tohoto zákona je vytvořit obecné právní předpoklady pro zavedení měny euro v České republice a začlenění do eurozóny – zákon by měl pokrývat nejzávažnější právní aspekty zavedení společné evropské měny v ČR a aspekty, které jsou společné pro více oblastí. Obecný zákon by měl poskytnout základní právní rámec pro hladký přechod na novou měnu. Bude navazovat na základní nařízení práva EU týkající se zavedení eura a zároveň respektovat judikaturu Evropského soudního dvora k této problematice.

7.4. Scénář zavedení eura

V roce 2006 byl v souladu s návrhem „Volby scénáře zavedení eura v České republice“ schválen usnesením vlády scénář tzv. velkého třesku (big bang), který spočívá v současném zavedení eura v hotovostní i bezhotovostní podobě. Alternativou je tzv. madridský scénář, který předpokládá dvoufázový přechod s přechodným obdobím, jenž se využíval při první vlně vzniku členství v eurozóně. A také scénář

„phasing-out“ s jednofázovým přechodem na společnou měnu s dočasným použitím národní měny v některých nástrojích (např. daně).

7.5. Maastrichtská konvergenční kritéria

Maastrichtská konvergenční kritéria jsou vymezena v článku 140 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie a v Protokolu č. 13 o kritériích konvergence. Jedná se celkem o čtyři (resp. pět) ukazatelů – kritérium cenové stability, kritérium dlouhodobých úrokových sazeb, kurzové konvergenční kritérium a kritérium udržitelnosti veřejných financí (zahrnující kritérium veřejného deficitu a kritérium hrubého veřejného dluhu).

VELIČINA	KRITÉRIUM
Inflace (%)	max. 1,5 p. b. nad průměr tří zemí Evropské unie s nejnižší kladnou inflací
Dlouhodobé nominální úrokové sazby (%)	max. 2 p. b. nad průměr tří zemí Evropské unie s nejnižší kladnou inflací
Deficit veřejných rozpočtů (% HDP)	max. 3 % HDP
Hrubý veřejný dluh (% HDP)	max. 60 % HDP
Stabilita kurzu měny (%)	2 roky úspěšného členství v systému ERM II, tj. bez vybočení kurzu mimo stanovený interval kolem oficiálně vyhlášené střední hodnoty

Tabulka 3: Maastrichtská konvergenční kritéria

Zdroj dat: Smlouva o fungování EU, www.cnb.cz (vlastní zpracování)

Evropská komise spolu s Evropskou centrální bankou minimálně jednou za dva roky kontroluje plnění kritérií konvergence a o výsledcích této kontroly podávají zprávy Radě Evropské unie. Rada po konzultaci s Evropským parlamentem a po projednání v Evropské radě rozhoduje na návrh Komise, které členské státy, na které se vztahuje výjimka, splňují podmínky nezbytné na základě kritérií stanovených v článku 140 odstavci 1 Smlouvy o fungování EU, a zruší výjimky dotyčných států.¹³¹

¹³¹ Článek 140 odst. 2 Smlouvy o fungování EU

7.5.1. *Kritérium cenové stability*

Článek 140 odst. 1 odrážka první Smlouvy o fungování Evropské unie požaduje „dosažení vysokého stupně cenové stability patrného z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýše tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků“.

Dále článek 1 Protokolu č. 13 o kritériích konvergence stanoví: „kritérium cenové stability, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 první odrážce Smlouvy o fungování Evropské unie, znamená, že členský stát vykazuje dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace měřenou v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením, jež nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků. Inflace se měří pomocí indexu spotřebitelských cen na srovnatelném základě s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.“

Kritérium cenové stability v srpnu roku 2011 Česká republika splňovala. Z dat zveřejněných za první pololetí roku 2012 vyplývá, že v tomto roce nebude kritérium cenové stability nejspíše naplněno a to především z důvodu změny sazby u daně z přidané hodnoty. Predikce však předpokládají opětovné plnění tohoto kritéria v letech 2013 a 2014, to je však podmíněno tím, že v rozhodném období pro vyhodnocení kritéria nedojde k proinflačním úpravám nepřímých daní či jiným administrativním opatřením v oblasti spotřebitelských cen.

Česká republika neplnila toto kritérium v roce 2004, v následujících dvou letech již plnila a od roku 2007 do září 2009 opět kritérium cenové stability nesplňovala. Nejvýznamnějšími faktory v tomto období byl prudký nárůst cen energií (ropy) a potravin, dále také opatření v souvislosti s nepřímými daněmi (zvýšení snížené sazby daně z přidané hodnoty z 5 % na 9 %, zavedení tzv. ekologických daní, růst spotřebních daní – např. zvýšení daně na tabákové výrobky) či zavedení poplatků ve zdravotnictví a nárůst cen regulovaných nájmů.

Roky 2007 a 2008 jsou též spojeny s poklesem míry nezaměstnanosti v České republice, jež způsobil nedostatek na trhu práce a tlačil na růst mzdových nákladů, což působilo protiinflačně. *Následující Tabulka 4 ukazuje situaci v České republice při plnění kritéria cenové stability v letech 2004 – 2011.*

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	8/2011
Průměr 3 zemí EU s nejnižší inflací	0,7	1,0	1,4	1,3	2,6	0,0	0,7	1,3
Hodnota kritéria	2,2	2,5	2,9	2,8	4,1	1,5	2,2	2,8
Česká republika	2,6	1,6	2,1	3,0	6,3	0,6	1,4	1,9

Tabulka 4: Kritérium cenové stability – Harmonizovaný index spotřebitelských cen

Zdroj dat: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou z let 2004 – 2011

7.5.2. *Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb*

Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb vychází ze čtvrté odrážky článku 140 odst. 1 Smlouvy o fungování EU, který vymezuje toto kritérium jako stálost konvergence dosažené členským státem, na který se vztahuje výjimka, a jeho účasti v mechanismu směnných kurzů, která se odráží v úrovních dlouhodobých úrokových sazeb. Článek 4 Protokolu o kritériích konvergence dále stanoví: kritérium konvergence úrokových sazeb, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 čtvrté odrážce uvedené smlouvy, znamená, že v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Úrokové sazby se zjišťují na základě dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů, s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.

Toto kritérium je Českou republikou dlouhodobě plněno s rezervou minimálně jednoho procentního bodu (konkrétní hodnoty jsou uvedeny v Tabulce 5). Průměrná hodnota dlouhodobých úrokových sazeb pro konvergenční účely činila v roce 2005 3,51 % a v následujících letech vykazovala rostoucí tendenci. Predikce uvádějí, že i v budoucnu by Česká republika neměla mít problém s plněním tohoto kritéria. Nutným předpokladem pro jeho plnění je však důvěra finančních trhů v udržitelnost českých veřejných financí a s ní spojené zabránění zhoršování ratingu České republiky. Ztráta věrohodnosti z pohledu investorů s sebou přináší zvýšení rizikové prémie a zvýšení výdajů státního rozpočtu.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	8/2011
Průměr 3 zemí EU s nejnižší inflací	4,3	3,4	4,2	4,4	4,2	3,9	4,3	5,3
Hodnota kritéria	6,3	5,4	6,2	6,4	6,2	5,9	6,3	7,3
Česká republika	4,8	3,5	3,8	4,3	4,6	4,8	3,7	3,8

Tabulka 5: Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

Zdroj dat: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou z let 2004 – 2011

7.5.3. Kurzové konvergenční kritérium

Třetí kritérium stability měnového kurzu představuje tzv. kurzové konvergenční kritérium (což znamená, že stát za poslední dva roky dodržuje stanovené rozpětí pohybu vlastní měny v mechanismu směnných kursů). Upraveno je ve třetí odrážce čl. 140 odst. 1 Smlouvy o fungování EU, který požaduje dodržování normálního flukтуаčního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvaci vůči euru. Článek 3 Protokolu (č. 13) o kritériích konvergence, na který se odkazuje v čl. 140 odst. 1 Smlouvy, stanoví: „kritérium účasti v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 třetí odrážce uvedené smlouvy, znamená, že členský stát alespoň po dobu posledních dvou let před šetřením dodržoval flukтуаční rozpětí stanovené mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému, aniž by byl směnný kurz vystaven silným tlakům. Zejména pak nesměl členský stát v tomto období z vlastního podnětu devalvovat dvoustranný střední kurz své měny vůči euru.“

Zhodnocení naplňování tohoto kritéria bude možné až po vstupu do kurzového mechanismu ERM II a stanovení centrální parity české koruny k euru. Kurz tuzemské měny vykazuje dlouhodobě apreciační tendenci s minimálními výkyvy vzhledem k euru (s výjimkou let 2008 a 2009 v souvislosti s finanční a hospodářskou krizí a nedůvěrou zahraničních investorů). V důsledku finanční krize vykazovala česká koruna zvýšenou volatilitu, z Grafu 3 je patrné, že došlo ke skokovému zhodnocení a znehodnocení kurzu koruny.

„Rozsah deprecie mezi červencem 2008 a únorem 2009 (o 23 %) naznačuje možná rizika v plnění kurzového kritéria. Od března 2009 koruna opět začala posilovat

a v tomto trendu následně pokračovala až do 3. čtvrtletí roku 2011. V průběhu jednotlivých čtvrtletí však byla zřejmá vyšší volatilita kurzu, která odrážela zvýšené globální nejistoty a náhlé změny nálad investorů na finančních trzích i míry jejich averze k riziku. Celkově je možné pozorovat, že výchylky kurzu mohou v turbulentních dobách přesáhnout stanovený rozsah fluktuace. Pro úspěšné plnění kritéria stability měnového kurzu do budoucnosti tak bude klíčové vhodné načasování vstupu do kurzového mechanismu ERM II. Tento vstup by se měl odehrát v situaci aktuálně i perspektivně stabilní situace v tuzemské ekonomice, na světových finančních trzích i z hlediska investičních nálad vůči ČR i celému našemu regionu.¹³²

Graf 3: Nominální měnový kurz CZK/EUR

Zdroj grafu: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou (2011), str. 12

7.5.4. *Kritérium veřejného deficitu*

Kritérium podílu deficitu veřejných rozpočtů na HDP (vymezení udržitelnosti veřejných financí) vychází také z článku 140 odst. 1 Smlouvy o fungování EU, který stanoví dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí patrný ze stavu veřejných

¹³² Ministerstvo financí ČR, Česká národní banka. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou 2011*. Praha, prosinec 2011, str. 12

rozpočtů nevykazujících nadměrný schodek ve smyslu čl. 126 odst. 6. Článek 2 Protokolu o kriteriích konvergence pak doplňuje, že v době šetření se na členský stát nevztahuje rozhodnutí Rady podle čl. 126 odst. 6 uvedené smlouvy o existenci nadměrného schodku. Článek 126 upravuje postup při nadměrném schodku.

Kritérium veřejného deficitu (kritérium, které stanoví, že poměr schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu nepřekročí 3 %) není v současné době plněno. Po roce 2007 dochází k významnému zhoršení salda vládního sektoru (v souvislosti s výrazným zpomalením ekonomického růstu v roce 2008 a ekonomické recese v roce 2009).

Problémy nastaly jak na příjmové, tak na výdajové straně rozpočtu. V oblasti příjmů veřejných rozpočtů dochází k poklesu v souvislosti se snížením daňových příjmů a řadou legislativních změn, na straně výdajů naopak dochází k nárůstu v souvislosti s výdaji na zmírňování dopadů hospodářské recese. Plnění, resp. neplnění, tohoto kritéria v letech 2004 – 2011 je znázorněno v Tabulce 6.

„Kritérium udržitelnosti veřejných financí není opětovně plněno, proto na konci roku 2009 byla s ČR již podruhé v historii zahájena Procedura při nadměrném schodku, a to na základě očekávaného překročení referenční hodnoty podílu deficitu sektoru vládních institucí na HDP v roce 2009. V důsledku razantního zpomalení ekonomického růstu a recese na přelomu let 2008 a 2009 došlo k významnému zhoršení salda sektoru vládních institucí. Vedle dosud nedořešených strukturálních problémů českých veřejných financí čelil sektor vládních institucí bezprecedentnímu výpadku daňových příjmů, a to jednak vlivem mimořádně nepříznivého hospodářského vývoje a jednak z titulu schválených legislativních změn zejména na příjmové straně veřejných rozpočtů. Současně došlo ke zvýšení výdajů spojených se zmírňováním dopadů hospodářské recese na ekonomické subjekty.“¹³³

Velkým problémem českého státního rozpočtu jsou dle mého názoru vysoké mandatorní výdaje (tj. dávky sociálního zabezpečení, výdaje na dluhovou službu, státní příspěvky ke stavebnímu spoření a penzijnímu připojištění apod.) a demografický vývoj, který jejich objem bude navyšovat. Proto je v této oblasti nutné provést celou řadu

¹³³ Ministerstvo financí ČR, Česká národní banka. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou 2011*. Praha, prosinec 2011, str. 9

reformem a usilovat o jejich snížení. Predikce uvádějí postupné snižování salda sektoru vládních institucí. Budoucí vývoj však bude velmi záležet na ekonomickém růstu a strukturálních reformách a je dle mého názoru v současné době velmi špatně predikovatelný.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Hodnota kritéria	- 3,0	- 3,0	- 3,0	- 3,0	- 3,0	- 3,0	- 3,0	- 3,0
Veřejný deficit ČR	- 3,0	- 3,5	- 2,9	- 0,7	- 2,7	- 5,8	- 5,1	- 3,7

Tabulka 6: Kritérium veřejného deficitu – saldo sektoru vládních institucí
Zdroj dat: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou z let 2004 – 2011

7.5.5. *Kritérium vládního dluhu*

Kritérium vládního dluhu (poměr veřejného vládního dluhu k hrubému domácímu produktu nepřekročí 60 %) vychází kromě Smlouvy o fungování EU také z Protokolu o postupu při nadměrném schodku a je dlouhodobě plněno. Hodnota hrubého veřejného dluhu po roce 2004 byla ustálená a pohybovala se kolem 30 %. Predikce v roce 2008 počítaly s udržení této hodnoty, resp. s mírným poklesem. Od roku 2009 však dochází k prudkému nárůstu úrovně dluhu (významnou měrou se na tom podílí velký nárůst deficitu státního rozpočtu – viz předchozí kritérium).

Budoucí dluh bude tedy hlavně navyšován saldy státních rozpočtů a bude záviset na rozpočtové disciplíně vlády. Předpokládá se, že tento ukazatel by v roce 2013 mohl dosáhnout úrovně kolem 43 %, obávám se však, že by mohl být i vyšší.

„Vzhledem k nízké výchozí úrovni dluhu sektoru vládních institucí neměla zatím ČR s plněním kritéria problémy. Po svém výrazném navýšení (zejména v důsledku vládních garancí) v období let 2001–2003 se dluh sektoru vládních institucí v letech 2007 až 2008 stabilizoval kolem hodnoty 30 % HDP. Od roku 2009 však dochází k prudkému nárůstu úrovně dluhu, neboť výši dluhu ve velké míře ovlivňuje vývoj deficitu veřejných rozpočtů, kde největší zastoupení má výrazně zvýšený deficit státního rozpočtu. Ve srovnání s průměrem EU respektive eurozóny však stále není úroveň celkového zadlužení vysoká. Při daném nastavení fiskální politiky a

předpokladech další konsolidace by měla úroveň dluhu dosáhnout svého maxima v roce 2013 na úrovni 42,8 % HDP a v následujících letech začít pozvolna klesat. Úroveň dluhu by mohla být pozitivně ovlivněna případnými privatizačními příjmy, jejich výše však bude pravděpodobně menší než v minulosti. Je zřejmé, že období, kdy bylo kritérium dluhu sektoru vládních institucí plněno s velkou rezervou, skončilo a je třeba věnovat udržitelnosti jeho plnění do budoucna zvýšenou pozornost.¹³⁴ *Tabulka 7 ukazuje podíl vládního dluhu (dluhu sektoru vládních institucí) na HDP v letech 2004 až 2011 a plnění tohoto konvergenčního kritéria.*

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Hodnota kritéria	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0
Vládní dluh ČR	30,4	30,2	30,2	29,0	30,0	35,3	39,3	40,5

Tabulka 7: Kritérium vládního dluhu

Zdroj dat: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou z let 2004 – 2011

7.6. Kritéria reálné konvergence

Neméně důležitým indikátorem jsou také kritéria reálné konvergence, tedy přibližování se reálné výkonnosti české ekonomiky ekonomikám členských zemí EU, která nejsou stanovena v žádné smlouvě. Zavedení společné evropské měny bude znamenat ztrátu samostatné měnové a kurzové politiky, hospodářský vývoj přistupujícího členu by tedy měl vykazovat podobnost s celkovým vývojem hospodářství v eurozóně. Reálná konvergence je vyjadřována ve sblížení ekonomické úrovně (HDP na 1 obyvatele), sblížení cenových hladin a sladění hospodářských cyklů.

„Sladění (též synchronnost, podobnost) hospodářských cyklů patří v současnosti mezi dominantní ukazatele podobnosti vývoje ekonomik členských a kandidátských zemí připravujících se na přijetí jednotné evropské měny. Země přijímající jednotnou měnu ztrácejí autonomii monetární politiky a s ní možnost

¹³⁴ Ministerstvo financí ČR, Česká národní banka. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou 2011*. Praha, prosinec 2011, str. 10

ovlivňovat klíčové úrokové sazby. S členstvím v měnové unii je samozřejmě spojena i neodvolatelná ztráta kurzové politiky. Také využití autonomní fiskální politiky vlád členských států jako stabilizačního nástroje je v Hospodářské a měnové unii omezeno nutností dodržovat Pakt stability a růstu.¹³⁵ S vyšší mírou konvergence dosaženou před vstupem do ERM II a přijetím eura se snižují možné budoucí tlaky na růst cenové hladiny a rovnovážné posilování reálného kurzu.

Vyšší stupeň reálné ekonomické konvergence přispívá k podobnému dlouhodobému rovnovážnému vývoji, ale není zárukou budoucího bezproblémového fungování ekonomiky v měnové unii. Z dlouhodobého hlediska česká ekonomika reálně konverguje k eurozóně, vlivem finanční a ekonomické krize se však tento trend pravděpodobně dočasně zastavil. Sladěnost ekonomické aktivity a ekonomických šoků zvyšuje pravděpodobnost, že společná měnová politika v rámci měnové unie bude vhodně nastavena i pro českou ekonomiku. V rámci české ekonomické aktivity převažuje vyšší podíl průmyslu a menší podíl služeb (zejména finančního zprostředkování) oproti stavu v eurozóně a tento stav se především díky podílu automobilového průmyslu v České republice v posledních letech prohlubuje.

Rychlá konvergence nominálních úrokových sazeb v krátkém časovém období před vstupem do měnové unie může přinést asymetrický šok přinášející makroekonomickou nerovnováhu a riziko pro finanční stabilitu. Proto je vhodnější dlouhodobější sblížení úrokových sazeb před přijetím společné měny. Rozdíl mezi krátkodobými tržními úrokovými sazbami eurozóny a České republiky je již dlouhodobě téměř nulový.

„Dalším indikátorem signalizujícím možnost sdílení jednotné měny je dlouhodobě podobný pohyb kurzů měn vůči referenční měně. V porovnání s ostatními sledovanými měnami byla korelace vývoje kurzů české koruny a eura k dolaru relativně vysoká. Vysoká obchodní a vlastnická provázanost české ekonomiky s eurozónou umocňuje přínosy z odstranění možných výkyvů vzájemného měnového kurzu a snížení transakčních nákladů. Eurozóna je partnerem pro 66 % českého vývozu a pro 60 % dovozu, což je úroveň srovnatelná či vyšší než v ostatních sledovaných zemích. Míra

¹³⁵ LACINA, Lubor; ROZMAHEL, Petr. *Euro: ano-ne?*. 1. vydání. Praha: Alfa Nakladatelství, 2010, 319 s. ISBN 978-80-87197-26-4, str. 23

vlastnické provázanosti s eurozónou na straně přílivu přímých investic je v české ekonomice též relativně vysoká a trendově narůstá.¹³⁶

Struktura finančních aktiv a pasiv českých nefinančních podniků a domácností se pozvolna přibližuje struktuře aktiv a pasiv subjektů v eurozóně, nadále však vykazuje odlišnosti¹³⁷. Zadluženost českých podniků a domácností je stále výrazně nižší než ve sledovaných zemích eurozóny, na druhé straně disponují uvedené subjekty nižšími aktivy. Vliv sazeb peněžního a finančního trhu na klientské sazby byl v České republice v minulosti zhruba podobný jako v eurozóně.

„Vývoj v eurozóně v posledních letech si vyžaduje zvýšenou pozornost, když jednak poukazuje na rozdílnost jednotlivých zemí měnové unie, jednak vede ke změně jejího institucionálního nastavení, a tím může výrazně měnit přínosy a náklady přijetí eura. Ekonomická sladěnost zemí eurozóny je základním předpokladem pro hladké fungování měnové unie. Vývoj v posledním období přitom poukazuje na nedostatky v této oblasti. Budoucí podoba hospodářskopolitického uspořádání měnové unie přitom může měnit náhled na ekonomické přínosy a náklady plynoucí z přistoupení. Ke změnám dochází na poli makroekonomického a fiskálního dohledu, i v oblasti koordinace těchto politik. Ze zaváděných záchranných mechanismů pro eurozónu vyplývají pro současné i budoucí členy eurozóny nové a dříve nepředpokládané finanční závazky.“¹³⁸

7.7. Přínosy a náklady zavedení společné měny

Zavedení společné měny euro by pro Českou republiku znamenalo celou řadu přínosů ale i nákladů. Dopady přístupu k jednotné evropské měně lze rozlišovat na přímé, které jsou způsobeny bezprostředně zavedením eura a vzniknou téměř okamžitě, a nepřímé, které se projeví v ekonomice zprostředkovaně pomocí přímých dopadů a přechod na společnou měnu je jen jedním z působících faktorů. Z hlediska časového působení lze rozlišovat dopady jednorázové a trvalé, dále také dopady okamžité či se

¹³⁶ Ministerstvo financí ČR, Česká národní banka. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou 2011*. Praha, prosinec 2011, str. 16-17

¹³⁷ vysoký podíl pohledávek z obchodního styku na aktivech podniků, vyšší podíl oběživa a vkladů na aktivech domácností

¹³⁸ Ministerstvo financí ČR, Česká národní banka. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou 2011*. Praha, prosinec 2011, str. 20-21

střednědobým (do 5 let od zavedení) nebo dlouhodobým horizontem. *Přehled přímých a nepřímých dopadů a jejich přínosů a nákladů je uveden v Tabulce 8.*

PŘÍMÉ DOPADY	
PŘÍNOSY	NÁKLADY
Omezení kurzového rizika	Ztráta autonomní měnové politiky a ztráta kurzové politiky
Snížení transakčních nákladů	Bezprostřední růst cenové hladiny
Nižší transakční náklady na obstarání kapitálu	Administrativní a technické náklady přechodu na euro
Vyšší transparentnost cen	Specifické náklady bankovního sektoru

NEPŘÍMÉ DOPADY	
PŘÍNOSY	NÁKLADY
Růst zahraničního obchodu	Dlouhodobý růst cenové hladiny
Příliv zahraničních investic	
Stabilizace veřejných financí	

Tabulka 8: Přímé a nepřímé dopady zavedení eura – přínosy a náklady

Zdroj: LACINA, Lubor; ROZMAHEL, Petr. *Euro: ano-ne?*. 1. vydání. Praha: Alfa Nakladatelství, 2010, str. 40 (vlastní zpracování)

Mezi hlavní přímé přínosy na národní ekonomiku ze zavedení společné měny patří omezení kurzového rizika, snížení transakčních nákladů, snížení nákladů na obstarání kapitálu a vyšší transparentnost cen. Nestálost měnového kurzu dopadá na všechny subjekty, které se podílejí na transakcích se zeměmi eurozóny – investory při vypořádání finančních operací v eurech, podniky při zahraničním obchodu a také na občany při jejich cestách do členských států eurozóny. Úspora transakčních nákladů představuje okamžitý a trvalý přínos české ekonomice. „Transakční náklady lze rozlišit na finanční, které jsou spojené s přímou realizací směnných transakcí, a administrativní, spočívající v nutnosti zabezpečit devizové operace. Finanční náklady jsou spojeny se směnárenskými poplatky placenými při směně korun za eura v bankách. Administrativní transakční náklady zahrnují především náklady na správu účetních systémů umožňujících zpracování dat ve více měnách, správu devizových prostředků,

osobní náklady na zaměstnance zajišťující devizové operace apod. Stejně jako v případě finančních transakčních nákladů, není ani u těch administrativních možné očekávat jejich úplnou eliminaci, protože mnoho subjektů bude i nadále realizovat finanční transakce ve více měnách.¹³⁹

Ceny finančních produktů, které jsou dostupné na finančních trzích, určují náklady na obstarání kapitálu. Klíčovým ukazatelem pak jsou úrokové sazby. Měnová politika eurozóny usiluje o zajištění cenové stability s cílem udržet inflaci pod dvěma procenty ve střednědobém horizontu. Vyšší transparentnost cen přináší snadnou srovnatelnost cen zboží a služeb v celé eurozóně, která pozitivně ovlivňuje konkurenci na jednotném vnitřním trhu Evropské unie a vede k vyrovnávání cen srovnatelného zboží či služeb pomocí cenové arbitráže.

Na druhé straně mezi přímé náklady zavedení eura patří ztráta autonomní měnové politiky a ztráta možnosti řízení měnového kurzu, bezprostřední růst cenové hladiny, administrativní a technické náklady přechodu na společnou měnu a specifické náklady bankovního sektoru. Po přijetí eura ztratí Česká republika svou kurzovou politiku, jelikož už nebude existovat česká koruna, a bude muset akceptovat kurzovou i měnovou politiku Eurosystemu. V době stability by toto nemělo být problémem, komplikace však mohou nastat při výskytu významných vnějších či vnitřních šoků dopadajících na českou ekonomiku. Tento problém představuje hlavní důvod, proč se nedoporučuje vstupovat do měnové unie dříve, než kandidátská země dosáhne dostatečné sladění hospodářských cyklů a celé struktury hospodářství s členskými zeměmi unie. Zavedení společné evropské měny je spojeno také s obavou z jednorázového nárůstu cen, tedy bezprostředního růstu cenové hladiny. Zkušenosti dříve přistupujících zemí do eurozóny však dramatický nárůst cenové hladiny nepřinášejí.

Administrativní a technické náklady přechodu na euro budou patrné v období před zavedením a krátce poté. Náklady jsou spojené především se změnou softwarů, účetnictví, faktur, daňových přiznání, ocenění zboží apod., ale také s nutností informovat veřejnost a zákazníky či zajištění duálního oběhu korun i eura v dvoutýdenním období po jeho zavedení. Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku

¹³⁹ LACINA, Lubor; ROZMAHEL, Petr. *Euro: ano-ne?*. 1. vydání. Praha: Alfa Nakladatelství, 2010, 319 s. ISBN 978-80-87197-26-4, str. 42-43

ČR¹⁴⁰ tyto náklady přechodu na euro vyčíslila na 0,86 % HDP pro podnikatele – jedná se o hrubou kalkulaci nákladů na základě odhadů uvedených v jiných studiích zabývajících se vyčíslením nákladů na zavedení eura v dalších státech Evropské unie.

Lacina¹⁴¹ ke specifickým nákladům bankovního sektoru uvádí: „Kromě výše uvedených administrativních a technických nákladů bude bankovní sektor čelit specifickým nákladům při zavádění eura. Česká národní banka bude nést navíc náklady spojené s přípravou, výrobou a distribucí euro-bankovek a mincí a stažením korunových mincí a bankovek z oběhu včetně jejich likvidace. Komerční banky budou muset přizpůsobit své bankomaty vydávání eur, s čímž souvisí zajištění bezplatné výměny korunových bankovek za eurové, úprava software pro zobrazování hodnoty vybírané částky v eurech a podobně. Tyto náklady se projeví okamžitě, budou jednorázového charakteru a budou vynaloženy během přibližně tří let před a přibližně půl roku po zavedení eura. Banky však zaznamenají také náklady trvalé, a to v podobě omezení příjmů z devizových transakcí, ať již prováděných přes bankovní účty nebo hotovostně na přepážce. Tyto náklady se projeví okamžitě po zavedení jednotné měny.“

7.8. Zhodnocení

Hampl¹⁴² hodnotí Maastrichtská kritéria a ukazuje jejich nedostatky ve svém článku O dvou euromýtech. „Maastrichtská kritéria jsou zkrátka problematická. Prvním problémem je, že vznikla zprůměrováním toho, co bylo obvyklé v zemích, jež eurozónu vytvořily. Nejedná se tedy o nastavení nějakého optimálního (ideálního) stavu. Druhým problémem je skutečnost, že již v okamžiku, kdy začala být maastrichtská kritéria vykládána, se k některým z nich přistoupilo „měkce“. Typicky jde o příklad kritéria veřejného dluhu na úrovni 60 % HDP. Třetím problémem je překonanost maastrichtských kritérií. Konečně čtvrtým problémem je nelogičnost inflačního kritéria. Do jeho výpočtu jsou zahrnovány i nečlenské země eurozóny. Obecně podle mě platí,

¹⁴⁰ LACINA, Lubor (ed.). *Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR*. Bučovice: Nakladatelství Martin Stříž, 2008, 322 s. ISBN 978-80-87106-08-2, str. 14

¹⁴¹ LACINA, Lubor; ROZMAHEL, Petr. *Euro: ano-ne?*. 1. vydání. Praha: Alfa Nakladatelství, 2010, 319 s. ISBN 978-80-87197-26-4, str. 51

¹⁴² HAMPL, Mojmír. *O dvou euromýtech*. IN *Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR*. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383, str. 200-201

že maastrichtská kritéria byla vytvořena spíše pro vznik eurozóny a nejsou příliš vhodná pro její další rozšiřování, zvláště pak o konvergující země, jako je ČR.“

Domnívám se, že se připravenost České republiky na přijetí společné evropské měny zhoršila v důsledku finanční a hospodářské krize (vzhledem ke zhodnocení ne/plnění jednotlivých Maastrichtských kritérií ve sledovaném období let 2004 – 2011). Česká republika v současnosti nesplňuje všechna kritéria nominální konvergence nutná pro přistoupení ke společné měně euro. Vzhledem k problémům členských států eurozóny poklesla její důvěryhodnost a myslím si, že úvahy o zavedení eura v České republice nejsou v nynější době aktuální. Česká republika se při vstupu do Evropské unie zavázala přijmout společnou měnu euro, konkrétní časový rámec však určen není (Česká republika má status členské země s dočasnou výjimkou pro zavedení eura). Rozhodnutí o přistoupení ke společné měně tedy závisí na připravenosti a rozhodnutí samotné země.

V minulosti byly konkrétní termíny přijetí eura hojně diskutovány, nyní dochází spíše k návrhům reálného přijetí společné měny v delších časových horizontech a často též k jejímu nepřijetí. Tomuto trendu odpovídá i postoj současné vlády, která ve svém funkčním období nechce stanovovat konkrétní možný termín přijetí eura. Je však třeba dodat, že k možnému zavedení eura je nutné úspěšně provést konsolidaci veřejných financí České republiky. Přistoupením ke společné evropské měně by Česká republika získala celou řadu výhod ale i nevýhod. Přijetí eura by bylo završením integračního procesu a přineslo by České republice možnost plně se účastnit tvorby a zavádění společné měnové politiky, nižší transakční náklady a eliminaci rizik směnných kurzů. Cyklus české ekonomiky však není synchronní s ekonomickými cykly států eurozóny a tuzemská reakce na případné vnější ekonomické šoky by nebyla symetrická s reakcí členských států Evropské měnové unie. Rizikem je také předčasné vzdání se možnosti formulovat vlastní specifickou měnovou politiku dle potřeb ČR a flexibility směnného kurzu, což by mohlo ohrozit dlouhodobý ekonomický růst. Vzdání se směnného kurzu by pro proces vyrovnávání cenových hladin znamenalo dohánění výlučně prostřednictvím inflačního kanálu a nikoliv cestou apreciacie měny.

Domnívám se, že v současné době nemá Česká republika s přijetím eura kam spěchat a jen budoucí ekonomický a politický vývoj ukáže, zda přistoupení ke společné evropské měně je pro Českou republiku vhodné a výhodné.

Závěr

Cílem této rigorózní práce bylo zanalyzovat právní postavení, pravomoci a náplň činnosti České národní banky jako centrální banky České republiky a to s ohledem na vývoj české a evropské právní legislativy v jednotlivých segmentech činnosti. Důraz byl kladen především na problematiku přistoupení České republiky ke společné evropské měně euro a její následné dopady na legislativní úpravu, postavení, činnost a kompetence České národní banky.

Úvodní kapitoly práce se zabývaly historickým exkurzem do vývoje centrálního bankovníctví na našem území od roku 1878 do konce roku 1992 a podrobněji byly rozebrány jednotlivé instituce vykonávající funkce centrální banky – Privilegovaná rakouská národní banka, Rakousko-Uherská banka, Bankovní úřad ministerstva financí, Národní banka Československá a Státní banka československá. Pozornost byla zaměřena na náplň jejich činnosti, právní úpravu a postavení a v samostatné kapitole pak byly rozebrány jejich organizační struktury a jim stanovená působnost a svěřené kompetence.

Podrobněji byla rozebrána Česká národní banka jako centrální banka České republiky. Její právní postavení je zakotveno v samostatné hlavě Ústavy ČR (čl. 98) a působnost upravuje dále zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Institucionální zajištění fungování České národní banky představuje sedmičlenná Bankovní rada jako nejvyšší řídicí orgán (skládající se z guvernéra, dvou viceguvernéřů a dalších členů). Jejími poradními orgány je taktéž sedmičlenný Výbor pro finanční trh (pro oblast dohledu nad finančním trhem) a Rozkladová komise (pro přípravu návrhů rozhodnutí Bankovní rady vydávaných ve správním řízení).

Centrální banka plní celou řadu významných funkcí v národním hospodářství a její činnosti lze dělit na makroekonomické (provádění měnové, emisní a devizové politiky) a mikroekonomické (funkce banky státu a banky bank, reprezentace státu v měnové oblasti, regulace a dohled). Emisní funkce centrální banky představuje vydávání bankovek a mincí do oběhu a péče o jejich plynulý a hospodárný peněžní oběh. Toto právo zahrnuje též správu bankovek a mincí – Česká národní banka stahuje

peníze z oběhu, vyměňuje poškozené peníze za nové a ničí opotřebované bankovky a mince. Podílí se též na přípravě, výrobě a dodávání platidel a na tvorbě jejich právní ochrany.

Měnová politika České národní banky prošla od svého vzniku převratným vývojem. Počáteční transformační změny v ekonomice a dynamický rozvoj finančního trhu přinesly změny v makroekonomických vazbách a nutnost změn v mechanismu fungování měnové politiky. S rozvojem tržní ekonomiky v České republice došlo k přechodu k tržnímu způsobu výkonu měnové politiky Českou národní bankou a používání efektivnějších měnově-politických nástrojů.

Česká národní banka od svého vzniku v roce 1993 prováděla cílování peněžní zásoby a měnového kurzu v souladu se svým hlavním cílem, kterým bylo zabezpečovat stabilitu české měny. Pevný měnový kurz byl považován za určitou stabilizující kotvu české ekonomiky. V letech 1994 až 1996 docházelo k narůstání vnější nerovnováhy. V roce 1996 si začaly oba režimy zásadně konkurovat v důsledku přílivu zahraničního kapitálu a dovozu. Tyto problémy vedly k měnové krizi české koruny v květnu roku 1997.

Reakcí České národní banky byly cizoměnové intervence, zvýšení úrokových měr a snížení rezerv bank. Tyto měnové turbulence vedly k přechodu z dosavadního pevného kurzu měny na režim řízeného proměnlivého kurzu, což s sebou přineslo po vzoru jiných evropských zemí volbu režimu měnové politiky – cílování inflace. V novém režimu cílování inflace byla zaměřena pozornost pouze na cenovou stabilitu dosaženou postupným snižováním inflace.

Historicky je měnová politika České národní banky charakteristická vysokou koncentrací na udržení cenové stability i za cenu častého podstřelování inflačního cíle. Dosažení a udržení nízkoinflačního ekonomického prostředí je velkým úspěchem měnové politiky ČNB. I přes časté podstřelování inflačních cílů považují prováděnou měnovou politiku České národní banky za úspěšnou, jelikož se inflace snižuje a přibližuje se úrovni zemí eurozóny. K provádění měnové politiky využívá ČNB celou řadu dalších nástrojů, podrobněji jsem v této práci rozebrala operace na volném trhu, automatické facility, mimořádné facility a povinné minimální rezervy.

Lze tedy shrnout, že hlavním cílem činnosti České národní banky jako centrální banky České republiky je po opuštění fixního měnového kurzu péče o cenovou stabilitu, a pokud s tímto cílem není v rozporu, podporuje Česká národní banka jako nezávislá instituce též obecnou hospodářskou politiku vlády.

Pozornost byla také věnována Evropské centrální bance a její organizační struktuře, kterou tvoří Výkonná rada, Rada guvernérů, Generální rada a celá řada výborů. Výkonná rada provádí měnovou politiku eurozóny v souladu s obecnými zásadami a rozhodnutími přijatými Radou guvernérů. Rada guvernérů mimo jiné rozhoduje o základních úrokových sazbách ECB. Generální rada je poradním orgánem s omezeným trváním do té doby, dokud existují členské státy Evropské unie, na které se vztahuje výjimka.

Hlavní cíl České národní banky a Evropské centrální banky je shodný a je jím péče o cenovou stabilitu. V sekundárních cílech obou bank lze nalézt drobné odlišnosti, ale společným sekundárním cílem je například podpora hospodářského růstu. I nástroje k provádění měnové politiky jsou u obou bank velmi podobné a liší se pouze v konkrétních podmínkách jejich provádění.

Rozvoj a růst významu dohledu nad finančním trhem České republiky lze také považovat za reakci na transformační kroky, liberalizaci a privatizaci a také na krizi v jednotlivých oblastech finančního trhu. Postupně dochází k vývoji dohledu založeného na sektorovém přístupu, kdy čtyři odlišné instituce provádějí dohled nad různými segmenty finančního trhu – České národní bance je svěřen dohled nad bankovním sektorem, Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění při Ministerstvu financí ČR dohlíží v oblasti pojišťovnictví a penzijního připojení, od roku 1997 funguje pro dohled nad spořitelními a úvěrními družstvy Úřad pro dohled nad družstevními záložnami a v roce 1998 vzniká Komise pro cenné papíry jako dohledový orgán nad kapitálovým trhem.

Vzhledem k tomu, že rostla propojenost jednotlivých segmentů finančního trhu, byla souběžná existence těchto čtyř institucí dohledové činnosti neudržitelná. Vstup České republiky do Evropské unie významně přispěl k přípravě sjednocení dohledu nad finančním trhem, protože cesta k procesu integrace tohoto dohledu byla vedena snahou

přiblížit se ostatním členským státům a upravit oblast dohledu nad finančním trhem na obdobných principech.

S účinností od 1. dubna 2006 dochází k přechodu pravomocí jednotlivých institucí pro oblast dohledu nad celým finančním trhem na Českou národní banku. V rámci této instituce vznikají (vedle Sekce bankovní regulace a dohledu) dvě nové sekce: Sekce regulace a dohledu nad kapitálovým trhem a Sekce regulace a dohledu nad pojišťovny. Vzniká též Výbor pro finanční trh jako poradní orgán Bankovní rady České národní banky pro oblast dohledu nad finančním trhem, který se skládá ze sedmi členů.

Od 1. ledna 2008 v rámci druhé fáze integrace dohledu dochází k přechodu od sektorového k funkcionálnímu modelu dohledu, který je svěřen Sekci dohledu nad finančním trhem působící v rámci České národní banky. Vedle ní působí Sekce regulace a analýz finančního trhu a Sekce licenčních a sankčních řízení. Lze shrnout, že po procesu integrace dohledu nad finančním trhem do jednoho orgánu je vrcholným orgánem dohledu v České republice Česká národní banka na základě zákonného zmocnění dle zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, a její pravomoc v jednotlivých segmentech finančního trhu je dále upravena samostatnými sektorovými zákony.

Proces sjednocení dohledu nad finančním trhem v České republice pod jedinou instituci považují za dobře zvládnutý, kladně bych hodnotila i spolupráci mezi jednotlivými subjekty při procesu integrace. Je však nutné dodat, že by bylo vhodnější přijetí jednotné právní normy, která by upravovala výkon dohledu nad finančním trhem, než ponechat právní úpravu dohledové činnosti rozdrobenou v celé řadě zákonů. Finanční trhy se však neustále rozvíjejí a je třeba v oblasti regulace a dohledu reagovat na nové trendy a změny, které jejich vývoj přinese. V této oblasti bude třeba prohlubovat spolupráci se zahraničními regulačními a dohledovými orgány a orgány Evropské unie.

V posledních několika letech lze na evropské úrovni sledovat snahy o sblížení regulace a dohledu nad finančními trhy na nadnárodní úrovni s cílem vytvoření jednotného vnitřního trhu finančních služeb. Nejvýznamnějším krokem v této oblasti je

tzv. Lamfalussyho proces, jehož cílem byla harmonizace pravidel regulace a dohledu mezi členskými zeměmi EU na čtyřech úrovních.

V souvislosti s propuknutím finanční krize došlo v říjnu 2008 k ustanovení skupiny expertů pod vedením Jacquese de Larosièra, jejímž cílem bylo předložit návrh na zvýšení požadavků kladených na dohledovou činnost tak, aby došlo k obnově důvěry ve finanční systém a lepší ochraně samotných občanů. Larosièrova zpráva byla zveřejněna v únoru roku 2009 a obsahovala více než třicet doporučení a výzvu Evropské unii k silnějšímu dohledu nad celým evropským finančním trhem. Zpráva shrnovala též hlavní příčiny finanční krize na evropské úrovni – nedostatečný dohled na makroekonomické úrovni, selhání krizového managementu, chybné hodnocení rizika (ze strany finančních institucí i dohledových orgánů) nebo špatnou činnost ratingových agentur.

Na základě doporučení této skupiny navrhla Evropská komise systém evropského dohledu. Institucionální zajištění reformovaného dohledu nad finančním trhem představuje Evropský systém orgánů finančního dohledu, který vykonává dohledovou činnost nad jednotlivými finančními institucemi (mikrobezpečnostní dohled), a Evropská rada pro systémová rizika, jejíž funkcí je přispívat k řádnému fungování vnitřního trhu, předcházet a vyhodnocovat rizika pro stabilitu celého finančního systému v Evropské unii (makrobezpečnostní dohled).

Vrcholní představitelé České národní banky nahlíží na evropský dohledový systém spíše skepticky a upozorňují na to, že vznikl na politickou objednávku a případnému opakování či prohlubování finanční krize nedokáže zabránit. Nesouhlasí s nastavením rozsáhlých pravomocí a neodpovídající odpovědností evropských orgánů vůči národním orgánům dohledu. Česká národní banka podporuje aktivní mezinárodní spolupráci a větší transparentnost ve finančním sektoru, ale naopak nepodporuje oddělování národních pravomocí od národní odpovědnosti a výrazné přenesení pravomocí národních autorit na orgány Evropské unie nebo globální nadnárodní instituce. Domnívám se, že systém dohledu na evropské úrovni může být funkční pouze za předpokladu, že bude dobře nastaven – když stanovené kompetence jednotlivých orgánů budou plně korespondovat s jejich odpovědností.

Česká republika se vstupem do Evropské unie převzala závazek účastnit se třetího stádia Hospodářské a měnové unie, jehož součástí je také přijetí společné evropské měny euro. Česká republika se zařadila mezi členské státy, na které se vztahuje výjimka – jedná se o země, které nesplňují podmínky nezbytné pro zavedení eura a na které se vztahuje výjimka z pravidel fiskální a měnové politiky platných pro členské státy.

Kromě požadavku plnění kritérií nominální i reálné konvergence je kladen důraz také na slučitelnost právních předpisů země přistupující do eurozóny s legislativou Evropské unie. Cílem legislativního procesu bude zavést společnou evropskou měnu jako zákonné platidlo v České republice a upravit oblasti s tím související. Po zavedení společné evropské měny v ČR dojde k ukončení autonomie České národní banky v oblasti řízení měnové politiky, protože měnově-politická rozhodnutí týkající se eurozóny přijímá výhradně Rada guvernérů Evropské centrální banky. Omezení pravomocí ČNB vyváží získání vlivu na rozhodovacím procesu v rámci Eurosystemu. Tato situace bude vyžadovat změnu čl. 98 Ústavy ČR. Podstatnou změnou (či spíše návrhem nového zákona) si bude muset také projít zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

Legislativní změny budou muset být přijímány s dostatečným časovým předstihem, nejpozději dva roky přede dnem plánovaného zavedení eura. Zákony by měly vstoupit v platnost minimálně jeden rok před vstupem do eurozóny. Bude využita metoda jednorázové změny legislativy prostřednictvím samostatného tzv. změnového zákona, který bude upravovat přechod na společnou evropskou měnu, a jeho součástí budou novelizace souvisejících zákonů. Tento zákon by měl upravovat zejména konverzi nominálních hodnot věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot, které jsou v současnosti vyjádřeny v českých korunách.

V souvislosti se zavedením eura bude připraven návrh tzv. Obecného zákona o zavedení eura. Zákon by měl pokrývat nejzávažnější právní aspekty zavedení společné evropské měny v České republice a aspekty, které jsou společné pro více oblastí. Obecný zákon by měl poskytnout základní právní rámec pro hladký přechod na novou měnu.

V závěrečné kapitole této rigorózní práce byla analyzována tzv. Maastrichtská nominální konvergenční kritéria – kritérium cenové stability, kritérium dlouhodobých úrokových sazeb, kurzové konvergenční kritérium a kritérium udržitelnosti veřejných financí, které zahrnuje kritérium veřejného deficitu a kritérium hrubého veřejného dluhu – a jejich plnění či neplnění Českou republikou v letech 2004 až 2011. Z počátku sledovaného období ČR podmínky nominální konvergence splňovala, nebyla zde však dle mého názoru dostatečná politická vůle na přistoupení ke společné evropské měně. Přípravenost České republiky na vstup do eurozóny se v souvislosti s finanční a hospodářskou krizí zhoršila a Česká republika v současnosti nesplňuje všechna Maastrichtská kritéria nominální konvergence.

Na základě těchto zjištění je pro Českou republiku v nynější situaci lepší se zavedením společné evropské měny ještě vyčkat. Vzhledem k ustanovení současné evropské legislativy bude ale muset být v ČR euro stejně jednou implementováno. Česká republika by se měla soustředit na hospodářské reformy a postupné snižování deficitu státního rozpočtu, které by však nemělo být na úkor stability a fungování české ekonomiky. V souvislosti se stabilizací české ekonomiky by pak bylo možné plnit všechna kritéria nominální konvergence a bylo by reálné zahájit jednání o stanovení konkrétního data přístupu ke společné evropské měně.

Stanovení časového horizontu přijetí eura však značně závisí na budoucím ekonomickém, právním i institucionálním vývoji nejen v České republice, ale především v samotné Evropské unii. Vzhledem k problémům členských států eurozóny poklesla její důvěryhodnost a myslím si, že úvahy o zavedení eura v České republice nejsou v nynější době aktuální. Obdobný pohled na přijetí společné evropské měny lze spatřovat v chování současné vlády České republiky, jejíž předseda nechce ve svém funkčním období stanovovat konkrétní termíny možného přijetí eura, ačkoliv dříve byly tyto termíny často diskutovány a stanoveny, i když k jejich naplnění nedošlo.

V současnosti dochází tedy spíše k tendencím uvádět návrhy technicky reálného přijetí eura v delším časovém horizontu – například guvernér České národní banky zmiňuje termín leden 2017 – nebo se stanovování konkrétního termínu vyhýbat, jak činí

současná vláda, či dokonce zvažovat možnost nepřijetí společné evropské měny v České republice.

Jako obecné výhody přijetí eura v České republice lze uvést završení integračního procesu, provádění společné měnové politiky na evropské úrovni, pokles transakčních nákladů a eliminace rizik směnných kurzů. Oproti tomu nesprávné načasování by mohlo ohrozit ekonomiku České republiky. Cyklus české ekonomiky není synchronní s ekonomickými cykly států eurozóny. Rizikem je též předčasná ztráta možnosti formulovat vlastní specifickou měnovou politiku dle potřeb České republiky. Vzdání se směnného kurzu by pro proces vyrovnávání cenových hladin znamenalo možnost dohánění výlučně prostřednictvím tzv. inflačního kanálu a nikoliv cestou apreciacie měny.

V současné době nesplňuje Česká republika všechna kritéria nominální konvergence a dle vyjádření představitelů vlády a České národní banky nelze v horizontu pěti let s přijetím společné evropské měny u nás počítat. Myslím si, že vzhledem k současné ekonomické situaci, jak v ČR tak hlavně v eurozóně, nemá Česká republika s přijetím eura kam spěchat a jen budoucí ekonomický a politický vývoj ukáže, zda přistoupení ke společné měně euro bude pro Českou republiku tou správnou a prospěšnou volbou.

Seznam zkratek

CEBS	Výbor evropských bankovních dohledů
CEIOPS	Výbor evropských dohledových orgánů v pojišťovnictví a zaměstnaneckém penzijním pojištění
CESR	Výbor evropských regulátorů cenných papírů
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
EBC	Evropský bankovní výbor
ECB	Evropská centrální banka
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIOPC	Evropský výbor pro pojištění a zaměstnanecké penze
EMCF	Evropský fond měnové spolupráce
EMI	Evropský měnový institut
EMS	Evropský měnový systém
EMU	Evropská měnová unie
ERM	mechanismus směnných kurzů
ES	Evropská společenství
ESC	Evropský výbor pro cenné papíry
ESCB	Evropský systém centrálních bank
ESFS	Evropský systém orgánů dohledu
ESRB	Evropská rada pro systémová rizika
EU	Evropská unie
EUA	evropská zúčtovací jednotka
FCC	Výbor pro finanční konglomeráty
HDP	hrubý domácí produkt
JCFC	Prozatímní pracovní výbor pro finanční konglomeráty
KCP	Komise pro cenné papíry
NBČS	Národní banka československá
MF	Ministerstvo financí
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
SBČS	Státní banka československá

Seznam použité literatury

- [1] BALDWIN, Richard E. *Ekonomie evropské integrace*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008, 478 s. ISBN 978-80-247-1807-1.
- [2] BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 195 s. ISBN 80-86729-19-2.
- [3] BLINDER, Alan. *Central Banking in Theory and Practise*. 2. vydání. Cambridge: MIT Press, 1999. 92 s. ISBN 0-262-52260-8.
- [4] BOHÁČ, Radim (ed.). *Aktuální otázky financí a finančního práva z hlediska fiskální a monetární podpory hospodářského růstu v zemích střední a východní Evropy po roce 2010: soubor odborných statí z IX. mezinárodní monetární vědecké konference*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 888 s. ISBN 978-808-7212-578.
- [5] BÖHM, Arnošt; MUŽÁKOVÁ, Karina. *Pojišťovnictví a regulace finančních trhů*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2010. 184 s. ISBN 978-80-7431-035-5.
- [6] BRŮŽEK, Antonín. *Evropská měnová integrace*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, 138 s. ISBN 80-245-0158-9.
- [7] BRŮŽEK, Antonín; SMRČKOVÁ, Gabriela; ZÁKLASNÍK, Martin. *Evropská měnová integrace a Česká republika*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Velryba, 2007. 197 s. ISBN 978-80-85860-19-1.
- [8] ČEJKOVÁ, Viktória; NEČAS, Svatopluk. *Pojišťovnictví*. 2. přepracované vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 129 s. ISBN 80-210-3990-6.
- [9] HAMPL, Mojmír. *O dvou euromýtech*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383.
- [10] HELÍSEK, Mojmír. *Euro v ČR z pohledu ekonomů*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 206 s. ISBN 978-807-3801-823.

- [11] HERBOCZKOVÁ, Jana. *Dohled nad evropskými finančními trhy v rukou Evropské unie*. Dny práva 2010. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5305-2.
- [12] JÍLEK, Josef. *Finanční trhy a investování*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, 2009. 648 s. ISBN 978.80-247-1653-4.
- [13] JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, 2004. 744 s. ISBN 80-247-0769-1.
- [14] KARFÍKOVÁ, Marie, PŘIKRYL, Vladimír, a kolektiv. *Pojišťovací právo*. Praha: Leges, 2010. 352 s. ISBN 978-80-87212-45-5.
- [15] KOLEKTIV AUTORŮ. *Právní postavení centrální banky v demokratickém státě: sborník textů*. č. 3/2000. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, duben 2000.
- [16] KRUTÍLEK, Ondřej. *Společná měna jako politický projekt*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383.
- [17] KUČEROVÁ, Zuzana. *Teorie optimální měnové oblasti a možnost její aplikace na země střední a východní Evropy*. 1. vydání. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 141 s. ISBN 80-86729-18-4.
- [18] KUNERT, Jakub; NOVOTNÝ, Jiří. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Česká národní banka, 2008. 183 s. ISBN 978-80-87225-06-6.
- [19] KVIZDA, Martin. *Centrální banka a národní hospodářství*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. 217 s. ISBN 80-210-1942-5.
- [20] LACINA, Lubor (ed.). *Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR*. Bučovice: Nakladatelství Martin Stříž, 2008, 322 s. ISBN 978-80-87106-08-2.
- [21] LACINA, Lubor; ROZMAHEL, Petr. *Euro: ano-ne?*. 1. vydání. Praha: Alfa Nakladatelství, 2010, 319 s. ISBN 978-80-87197-26-4.
- [22] LACINA, Lubor; RUSEK, Antonín a kolektiv. *Evropská unie: trendy, příležitosti, rizika*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 260 s. ISBN 978-80-7380-07-2.
- [23] LANDOROVÁ, Anděla, et al. *Centrální bankovníctví*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 171 s. ISBN 978-80-7372-190-9.

- [24] LIŠKA, Václav; GAZDA, Jan. *Kapitálové trhy a kolektivní investování*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2004. 525 s. ISBN 80-86419-63-0.
- [25] MACH, Petr. *Euro a jeho budoucnost*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383.
- [26] MANDEL, Martin; TOMŠÍK, Vladimír. *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7261-185-0.
- [27] PAVLÁT, Vladislav; KUBÍČEK, Antonín. *Regulace a dohled nad finančními trhy*. 2. přepracované vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2010. 228 s. ISBN 978-80-7408-036-4.
- [28] RAIS, Karel; DRDLA, Miloš. *Evropská integrace a bankovníctví*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 1999. 133 s. ISBN 80-7226-211-4.
- [29] REVENDA, Zbyněk. *Bankovní regulace a dohled*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1995. 198 s. ISBN 80-7079-486-0.
- [30] REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1.
- [31] REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vydání. Praha: Management Press, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1.
- [32] SCHELLER, Hanspeter K. *The European Central Bank: history, role and functions*. 1. vydání. Frankfurt nad Mohanem: European Central Bank, 2004. 227 s. ISBN 92-918-1506-3.
- [33] SINGER, Miroslav. *Pět otázek a odpovědí k problematice zavedení eura v České republice*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383.
- [34] ŠEVČÍK, Miroslav. *Nominální kritéria konvergence ČR až na jednu výjimku plní, reálná nikoliv*. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383.

- [35] TOMÁŠEK, Michal. *Evropské měnové právo*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 180 s. ISBN 978-80-7179-940-5.
- [36] VENCOVSKÝ, František; JINDRA, Zdeněk; NOVOTNÝ, Jiří; PŮLPÁN, Karel; DVOŘÁK, Petr. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Bankovní institut a.s., 1999. 594 s. ISBN 80-7265-030-0.
- [37] ZEMAN, Ivo. *Měnová a kurzová politika v ČR (Československu) po roce 1989. IN Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR*. 2., rozš. vyd. Editor Ivana Pečinková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 215 s. ISBN 978-807-3251-383.

Seznam právních předpisů

- [38] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- [39] Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů
- [40] Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů
- [41] Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, ve znění pozdějších předpisů
- [42] Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů
- [43] Zákon č. 219/1995 Sb., devizový zákon, ve znění pozdějších předpisů
- [44] Zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu, ve znění pozdějších předpisů
- [45] Zákon č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu, ve znění pozdějších předpisů
- [46] Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů
- [47] Zákon č. 289/2009 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů
- [48] Akt o podmínkách přistoupení České republiky
- [49] Nařízení Rady (ES) č. 1103/97, o některých ustanoveních týkajících se zavedení eura
- [50] Nařízení Rady (ES) č. 974/98, o zavedení eura
- [51] Nařízení Rady (ES) č. 2866/98, o přepočítacích koeficientech mezi eurem a měnami členských států přijímajících euro
- [52] Protokol (č. 12) o postupu při nadměrném schodku
- [53] Protokol (č. 13) o kritériích konvergence
- [54] Protokol o statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky
- [55] Smlouva o fungování Evropské unie
- [56] Zákon č. 659/2007 Z. z., o zavedení meny euro v Slovenskej republike a zmene a doplnení niektorých zákonov

Seznam odborných publikací a příspěvků

- [57] COHEN, Benjamin. *Monetary Unions*. EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples, February 2010. [online]
Dostupné z WWW: <<http://eh.net/encyclopedia/article/cohen.monetary.unions>>.
- [58] Česká národní banka. *Aktualizace úkolů ČNB v souvislosti se zavedením eura v ČR*. Praha: Česká národní banka, říjen 2010.
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/mezinarodni_vztahy/euro/download/euro_071012.pdf>.
- [59] Česká národní banka. *Analýzy stupně ekonomické sladění České republiky s eurozónou z let 2005 – 2011*. Praha: Česká národní banka
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategicke_dokumenty/pristoupeni_emu.html>.
- [60] Česká národní banka. *Basilejské základní principy efektivního bankovního dohledu – revidovaná verze z roku 2006*. Praha: Česká národní banka. 2007
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/sohranne_informace_fin_trhy/ostatni_analyticke_publicace/download/bcp_-_revidovane_-_cj_ts.pdf>.
- [61] Česká národní banka. *Měnová politika České národní banky: Principy, procedury, nástroje*. Praha: Česká národní banka, červen 2010.
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/publikace/download/10065_CNB_Fact_sheet_2010_CZ_web.pdf>.
- [62] Česká národní banka. *Poslání České národní banky při dohledu nad finančním trhem České republiky*. Praha: Česká národní banka, 2007. [online]
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/poslani_cnb_dohled_FT.pdf>.

- [63] Česká národní banka. *Proč je ČNB nezávislá?*. Praha: Česká národní banka.
Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/faq/proc_je_cnb_nezavisla.html>.
- [64] Česká národní banka. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou z let 2005 – 2011*. Praha: Česká národní banka. Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategicke_dokumenty/pristoupeni_emu.html>.
- [65] Česká národní banka. *Výroční zpráva České národní banky za rok 2004*. Praha: Česká národní banka. 2005.
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocnizpravy/download/vyrocnizprava_2004.pdf>.
- [66] Česká národní banka. *Výroční zpráva České národní banky za rok 2005*. Praha: Česká národní banka. 2006.
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocnizpravy/download/vyrocnizprava_2005.pdf>.
- [67] Česká národní banka. *Výroční zpráva České národní banky za rok 2006*. Praha: Česká národní banka. 2007.
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocnizpravy/download/vyrocnizprava_2006.pdf>.
- [68] Česká národní banka. *Výroční zpráva České národní banky za rok 2007*. Praha: Česká národní banka. 2008. ISBN 978-80-87225-00-4.
Dostupné též z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocnizpravy/download/vyrocnizprava_2007.pdf>.
- [69] Česká národní banka. *Výroční zpráva České národní banky za rok 2008*. Praha: Česká národní banka. 2009. ISBN 978-80-87225-13-4.
Dostupné též z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocnizpravy/download/vyrocnizprava_2008.pdf>.

- [70] Česká národní banka. *Výroční zpráva České národní banky za rok 2009*. Praha: Česká národní banka. 2010. ISBN 978-80-87225-19-6.
Dostupné též z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocnizpravy/download/vyrocnizprava_2009.pdf>.
- [71] Česká národní banka. *Výroční zpráva České národní banky za rok 2010*. Praha: Česká národní banka. 2011. ISBN 978-80-87225-29-5.
Dostupné též z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocnizpravy/download/vyrocnizprava_2010.pdf>.
- [72] Česká národní banka. *Výroční zpráva České národní banky za rok 2011*. Praha: Česká národní banka. 2012. ISBN 978-80-87225-35-6.
Dostupné též z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocnizpravy/download/vyrocnizprava_2011.pdf>.
- [73] Česká národní banka. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2008*. Praha: Česká národní banka, červen 2009. ISBN 978-80-87225-17-2.
- [74] Česká národní banka. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2009*. Praha: Česká národní banka, červen 2010. ISBN 978-80-87225-27-1.
- [75] Česká národní banka. *10 let cílování inflace 1998 - 2007*. Praha: Česká národní banka, březen 2008. Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/publikace/download/10_let_inflacni_cileni_cz.pdf>.
- [76] ERBENOVÁ, Michaela. *Globalizace finančních trhů a integrace dozoru nad finančním trhem České republiky*. Praha: Česká národní banka, 2005. [online]
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/erbenova_20050614_regulator_konference_VSFS_prednaska.pdf>.
- [77] Evropská centrální banka. *Evropská centrální banka, Eurosystem, Evropský systém centrálních bank*. Frankfurt nad Mohanem: ECB, duben 2009.
Dostupné z WWW: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/escb_cs_webcs.pdf>.

- [78] Evropská rada pro systémová rizika. *Poslání, cíle a úkoly*. Dostupné z WWW: <<http://www.esrb.europa.eu/about/tasks/html/index.cs.html>>.
- [79] International Organization of Securities Commissions. *Objectives and Principles of Securities Regulation*. červen 2010 [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD323.pdf>>.
- [80] MAŠINDOVÁ, Věra. *Institucionální uspořádání regulace a dohledu nad finančním trhem v ČR z pohledu ČNB*. IN *Regulace a dozor nad finančními trhy – sborník z mezinárodní konference*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní o. p. s., červen 2003. 102 s. ISBN 80-86754-04-9.
Dostupné též z WWW: <http://www.vsfs.cz/prilohy/konference/fintrhy_2003_sbornik.pdf>.
- [81] Ministerstvo financí ČR. *Dohled nad finančním trhem: Minulý vývoj a současný stav*. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_fsd_agendy.html#55195>.
- [82] Ministerstvo financí ČR. *Institucionální zajištění zavedení eura v ČR, 2005*. Dostupné z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/dokumenty_vladni_material_184.html>.
- [83] Ministerstvo financí ČR. *Národní plán zavedení eura v České republice, 2007*. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/eu_plan_zavedeni_eura_31925.html>.
- [84] Ministerstvo financí ČR, Česká národní banka. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou 2011*. Praha, prosinec 2011. [online]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategie_dokumenty/download/maastricht_vyhodnoceni_2011.pdf>.
- [85] Ministerstvo financí ČR, Česká národní banka. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou 2009*. Praha, prosinec 2009. [online] Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategie_dokumenty/download/maastricht_vyhodnoceni_2009.pdf>.

- [86] Ministerstvo financí, Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění. *Státní dozor v penzijním připojištění – Výroční zpráva za rok 2000*.
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/so_uhrne_informace_fin_trhy/archiv/penzijni_fondy/VZ_PF_2000.pdf>.
- [87] Ministerstvo financí, Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění. *Státní dozor v pojišťovnictví – Výroční zpráva za rok 2000*.
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/so_uhrne_informace_fin_trhy/archiv/pojistovny/download/2000_vyrocní_zprava_poj.pdf>.
- [88] MUNDELL, Robert. *A Theory of Optimum Currency Areas*. American Economic Review, vol. 51, no. 4, September 1961.
Dostupné z WWW: <<http://www.jstor.org/pss/1812792>>.
- [89] Národní koordinační skupina pro zavedení eura v České republice. *Příprava právního prostředí na zavedení eura v České republice*. Praha, 2009. [online]
Dostupné z WWW:
<http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Priprava_pravniho_prostredi_na_zavedeni_eura_pdf.pdf>.
- [90] SINGER, Miroslav. *Aktuální otázky dohledu nad finančním trhem*. Praha: Česká národní banka, 2007. [online]. Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/singer_20071214_dohled.pdf>.
- [91] SINGER, Miroslav. *Integrace dohledu nad finančním trhem a hlavní trendy finančního sektoru*, in Aktuální vývoj finančních trhů, jejich regulace a dozor. Vysoká škola finanční a správní, 13. června 2007.
Dostupné z WWW:
<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/singer_20070613_integrace_dohledu.pdf>.
- [92] Sněmovní tisk 178/0, část č. 1/4 VI. n. z. o oběhu bankovek a mincí – EU
Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/ff/4e/ac/6a/08.htm>>.

Seznam tabulek, obrázků a grafů

Tabulka 1: Struktura peněz v oběhu ke dni 31. 12. 2011.....	32
Tabulka 2: Nástroje měnové politiky.....	37
Tabulka 3: Maastrichtská konvergenční kritéria.....	95
Tabulka 4: Kritérium cenové stability.....	97
Tabulka 5: Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb.....	98
Tabulka 6: Kritérium veřejného deficitu – saldo sektoru vládních institucí.....	101
Tabulka 7: Kritérium vládního dluhu.....	102
Tabulka 8: Přímé a nepřímé dopady zavedení eura – přínosy a náklady.....	105
Obrázek 1: Transmisní mechanismus měnové politiky Evropské centrální banky.....	49
Obrázek 2: Činnosti dohledu v pojišťovnictví.....	60
Obrázek 3: Orgány regulace a dohledu v České republice před rokem 2006.....	63
Obrázek 4: Vnitřní organizační uspořádání dohledových sekcí v ČNB.....	66
Obrázek 5: Lamfalussyho struktura.....	71
Obrázek 6: Evropský systém centrálních bank.....	83
Graf 1: Inflační cíle České národní banky.....	45
Graf 2: Vývoj inflace v České republice (meziroční růst spotřebitelských cen).....	46
Graf 3: Nominální měnový kurz CZK/EUR.....	99

Příloha

Subjekty finančního trhu České republiky ke dni 15. 9. 2012

Subjekt finančního trhu České republiky	15. 9. 2012
Banky a pobočky zahraničních bank	44
Družstevní záložny	13
Zastoupení zahraniční banky	19
Zahraníční finanční nebo úvěrové instituce a pobočky	322
Zahraníční obchodníci s CP poskytující přeshraniční služby v ČR	1 492
Pojišťovny a pobočky zahraničních pojišťoven	53
Zajišťovny	1
Odpovědní pojistní matematici	64
Zahraníční pojišťovny a pobočky poskytující přeshraniční služby v ČR	724
Investiční společnosti	21
Investiční fondy	76
Podílové fondy	166
Zahraníční standardní fondy veřejně nabízející CP v ČR	1 177
Zahraníční speciální fondy veřejně nabízející CP v ČR	27
Zahraníční investiční společnosti poskytující přeshraniční služby v ČR	44
Směnárny	929
Penzijní fondy	9
Centrální depozitář	1
Emitenti kótovaných CP	65
Investiční zprostředkovatelé	9 833
Organizátor regulovaného trhu	3
Vázaní zástupci	17 845
Vypořádací systémy	3
Nucení správci (pro OCP, IS, IF, ORT, PVS, CD)	79
Nucení správci (pro tuzemské pojišťovny a tuzemské zajišťovny)	8
Likvidátoři (pro IS nebo IF)	79
Likvidátoři (pro tuzemské pojišťovny a tuzemské zajišťovny)	9
Instituce elektronických peněz	2
Vydavatelé elektronických peněz malého rozsahu	7
Poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu	61
Pojišťovací zprostředkovatelé	130 181
Samostatní likvidátoři pojistných událostí	189

Zdroj dat: https://apl.cnb.cz/apljerrsdad/JERRS.WEB24.SUBJECTS_COUNTS_2

Summary

The status and activities of the Czech National Bank in the context of European development

The aim of this thesis is to analyze the legal status, power and scope of activities of the Czech National Bank as the central bank of the Czech Republic with regard to the historical development of this institution and the development of European legislation. The main part of the thesis is focused on possible impacts of euro adoption in the Czech Republic, mainly the impact on legislature and the status and activities of the Czech National Bank.

The first part of the thesis is devoted to the development of central banking. The key part of this introductory chapter deals with the historical development of central banking in our country from its very beginning until the 90th years since the establishment of the Czech National Bank. The second chapter focuses on the institutional framework of central banks in our country from 1878 to 1992. It is followed by a section dealing with the Czech National Bank with regard to its organization, activity and powers.

The main functions performed by the central bank are described in chapter three. It deals with particular areas of activities which the Czech National Bank practices in accordance to its primary objective. More detailed focus in the thesis is on the emission function, the conduct of monetary policy and its instruments, regulation and supervision of individual financial market segments.

The fourth chapter is devoted to monetary policy. There are defined the basic objectives and instruments for implementing monetary policy and specific instruments of monetary policy by the Czech National Bank currently uses to attain its objectives. The fifth chapter is devoted to financial market supervision in the Czech Republic and in the European level. There are defined the basic concepts, theoretical aspects, segments and entities of financial market – banks, capital markets, insurance companies, pension funds and credit unions.

The sixth chapter defines the theoretical basis of monetary integration – the theory of optimum currency areas, monetary union and the costs and benefits of implementing a monetary union. The following is a historical guide to the development of European monetary integration from the 50th years until the convergence process at the end of the last century. It deals with the European System of Central Banks, its activities and institutional framework. Emphasis is also placed on the European Central Bank – its organizational structure, independence, the main objectives and activities.

The last chapter is called Role of the Czech National Bank in the process of establishing a common European currency in the Czech Republic. There are defined the basic concepts and legislation in this field and also the selected scenario for euro adoption and related legislation necessary for its implementation. There is analyzed the Maastricht nominal convergence criteria – the price stability, the long-term interest rates, the exchange rate convergence criterion and the government finance which includes the government debt and the annual government deficit.

Keywords

Czech National Bank, European Economic and Monetary union, monetary policy and euro

Klíčová slova

Česká národní banka, Evropská měnová unie, měnová politika a euro